

Henning Hamilton.

Politisk studie

af

Marcellus.

Den 25 januari 1881 innehöllo Stockholmstidningarna följande notis: »Grefve Henning Hamiltons helsotillstånd, hvilket under sista tiden ej varit tillfredsställande, har de senaste dagarne, synnerligast i går försämrats. Senaste natten har dock varit något lugnare. Krafterna äro nedsatta och reumatiska plågorna smärtsamma. H. M. konungen har personligen besökt den sjuke.» Med stort deltagande följdes

detta sjukdomsfall. Tidningarna innehöllo dagliga rapporter om den illustre sjuklingens tillstånd; konungen besökte honom ytterligare, innan han sjelf insjuknade; första kammaren lät formligen och högtidligen genom sin talman efterhöra, huru han befann sig; offentliga böner bådos för honom vid en del bönemöten, och det allmänna samtalsämnet var den celebre statsmannens helsobefinnande.

Föga mer än två månader hade förflutit, då på annat sätt den allmänna uppmärksamheten togs i anspråk af grefve Hamilton. I den officiella Posttidningen för den 4 april samma år förekom ett officiellt meddelande af märkligaste beskaffenhet. Der fick man nämligen läsa följande: »K. M. har denna dag på underdånig ansökning entledigat f. d. statsrådet grefve Henning Hamilton från det honom meddelade uppdrag att vara kansler för universiteten i Upsala och Lund.» Samma meddelande gjordes ock, att grefven blifvit entledigad från befattningen såsom ordförande i allmänna hypoteksbanken. I och för sig sjelf var det ju icke märkvärdigt, att grefve H., så illa sjuk som han varit, »uppå underdånig ansökning» sökt befrielse från åtminstone en del af de många maktpåliggande uppdrag, som lemnats honom. Men det var *sättet*, på hvilket hans entledigande skedde, som väckte den största uppmärksamhet och bestörtning. Man saknade nämligen den vanliga frasen, att entledigandet skett »i nåder», hvilket måste antyda, att här något ovanligt var å färde. Att *han*, den så högt uppsatte, erfarne och uppburne mannen, som gjort en karriér så lysande som få; som bekläds med de viktigaste poster vi ega; som hugnats med de högsta ärebetygelser, som Sveriges konung kan utdela — att han, säger jag, vid afgang från sina maktpåliggande embeten icke till lön för sina stora förtjenster om det allmänna ens skulle såsom de lägsta med kunglig fullmakt utrustade embetsmän få sitt afsked »i nåder» beviljadt, det var en saga, som väl ingen drömt sig. Redan förut hade dock grefve Hamilton afsagt sig ledamot-

skapet i Första kammaren till allmänt beklagande för alla dem, som högt värderade den framstående mannens verksamhet. Nu följde ock ett skådespel, som väl Sverige icke i detta århundrade bevittnat. Det ena efter det andra af de viktiga embeten, som blifvit honom anförtrodda, fråntogs honom; det ledamotskap, han egde i mångfaldiga akademier och lärda sällskap, beröfvades honom, och en annan gjorde i de aderton vittras areopag sitt inträde utan att behöfva hålla minnestal öfver sin företrädare; den serafimerkraschan, som i så många år prydt hans bröst, frånrycktes honom, och man bestyrde om att äfven de utmärkelser, med hvilka främmande monarker hedrat honom, återtogos af de respektive gifvarne. Korteligen den man, som med allt skäl räknats till våra yppersta, begrafdes under en hög af instörtade värdigheter. Den fysiska död, hvarpå allmänheten kort förut varit beredd, föregicks af en vida mer uppskakande och fruktansvärd, den moraliska, och den fallne statsmannen gick i evig landsflykt för att i främmande land tillbringa återstoden af sitt en gång så lysande, men så sorgligt ändade lif, och der fjerran från sitt fosterland dö.

Hvadan detta?

Många dunkla rykten voro i detta afseende i omlopp, och man talade om, att grefve Hamilton, då för honom allt var förloradt, begagnade sig af den brorsons namn, för hvilken han varit förmyndare, till att förskaffa sig penningar; men denna sak lär väl aldrig blifva klar, och jag vill icke rifva upp den ur glömskan. Två ting äro dock vissa, det ena att grefve H. aldrig blef förvunnen till något som helst brott, ehuru den gamla regeln, att der ingen åklagare finnes, der finnes icke heller någon domare, ej här fick tillämpas, utan straffet gick i väldigaste mån öfver den ej åtalades än mindre dömdes hufvud. Den andra sanningen härvidlag är, att grefve H. aldrig gjort sig skyldig till någon som helst förseelse mot det allmänna, och

det prat, som man till och med utkolporterade till främmande land genom tidningar af sådant anseende som Neue freie Presse och Börsenhalle, att Hamilton försvinnat statsmedel, var från början till slut uppdyktadt. Det var *regeringen*, som här sjelfmant åtog sig den föga ärorika och föga afundsvärda rollen att, utan att bevisliga brott blifvit begångna, uppträda såsom på en gång åklagare och domare. Och den dom, hon fälde, var förkrossande. Den dödade den administrativt dömdes heder och ära.

Och mot hvilken vände hon denna sin godtyckliga rättskipning? Jo mot en man, som under femtiotvå år egnat sitt lif och sin lysande begåfning åt statens tjänst; som varit ombetrodd de mest maktpåliggande uppdrag och för hvilken ingen post ansågs för hög, och som med sina omfattande kunskaper, sin duglighet och kraft var en prydnad för sitt land och sitt stånd. Det var öfver honom, som regeringen för misstankar, hvilkas faktiska tillvaro hon icke kunde med visshet känna, emedan de voro obevisliga, lät det vanhedrande straffet gå. Vi kunna ju möjligen vara berättigade att bryta stafven öfver den *enskilde* mannens psykologiskt gåtlika handlingssätt, men, om vi betrakta den offentlige mannens verksamhet på tjugo olika förtroendeposter, som han beklädt, så lärur *denna* synpunkt saken te sig helt annorlunda. Det var icke då *regeringens* hvarken rätt eller pligt att gå i spetsen för de lösa ryktenas bekräftande, med mindre hon varit betänkt på att också låta de *rättsliga* följderna af de påstådda förbrytelserna drabba den skyldige. Man svarar, att regeringen icke här var målsegande och således icke kunde i denna sak utdraga de juridiska följderna. Då frågar jag: hade målsegandena lagt i regeringens hand att i deras ställe skipa rätt efter dess eget skön, eller hade de ens för regeringen så yppat tillvaron af detta begångna brott, att hon egde fulla bevis på sanningen deraf. Nej! Det var ett groft missbrukadt enskildt förtroende, som satte detta

rykte, hvilket med lavinens hastighet förstorades, i omlopp, och det var regeringen förbehållet att med officielt märke hallstämpla det mystiska ryktet och göra det till en allmänt trodd sanning.

Men för grefve Hamilton voro ock förhållandena ytterst ogynnsamma. Sjuk, bruten och antagligen icke med fullt klara papper försedd — något som för öfrigt ingen annan kan *veta* än den eller de som kunnat vara de enda, som egde rätt att här framställa ansvarsanspråk — var han nu knappast i stånd att sjelf uppträda till sitt försvar. Dessutom inträffade denna sorgliga katastrof under den tidpunkt, då konung Oscar var hindrad att sjelf föra regeringen. Jag är öfvertygad om, att *han* aldrig skulle hafva tillåtit att öfver en så långvarig och trogen tjenare på blotta misstankar vanära och skam drogs och att åt skadeglädjen och den råa nyfikenheten lemnades till pris en från sin höjd fallen storhet, som beklädt embeten, på hvilka nu ett bedröfligt återsken af den fallandes olycksöde spred sig. Till råga på allt satt då vid styret i Sveriges regering grefve Hamiltons notoriskt kände bittraste motståndare. Landtmannapartiets chef var för kort tid sedan kommen till makten och stod nu i begrepp att söka genomföra sina stora reformarbeten. Hans stöd var andra kammarens majoritet — att den sedan skulle svika kunde man icke *då* veta — men deremot kunde han väl bereda sig på ett ganska starkt motstånd i den första kammaren, och ingen var dervid farligare än just grefve Hamilton. Ett tillfälle att tillintetgöra denne motståndare var onekligen för den maktlystne partichefen en angenäm sak, och han underlät visserligen icke att gripa det i flykten, och han gjorde det på ett sätt, som åtminstone icke visade ridderlighet i striden. Må vara, att ryktet kommit till regeringens öron, men hvad hade hon med det mer än allmänheten att göra, och med hvad större säkerhet kunde hon döma om dess sanning? I stället för att lugnt afvakta

sakens utveckling och se till, huruvida ryktet besannades samt huruvida någon målsegande, som egde i saken tala, gjorde det, skyndade sig Posseregeringen att sjelf gifva det föga spridda och visserligen otroliga ryktet sin kungliga sanktion. Hon var i detta afseende så aggressiv, att hon lærer hafva hotat grefve Hamilton med att, om han icke sjelfmant ingåfve sina afskedsansökningar, han *utan begäran* skulle blifva entledigad. Detta undgicks nu, men den bristande frasen »i nåder» var för allmänheten tillräckligt vägledande. Imellertid har grefve Posse på den administrativa maktfullkomlighetens väg lyckats krossa sin farligaste fiende — med hvad ära och hvad rättvisa lemnar jag derhän.

Jag kan icke neka mig nöjet att här återgifva hvad en pigg och vaken landsortstidning* efter Hamiltons död yttrar i detta sorgliga ämne. Der läses nedanstående sanna och beaktansvärda ord: »En *klok* och *storsinnad* regering hade vid ett sådant tillfälle som det, då ryktena om grefve Henning Hamiltons brottslighet uppkommo, *två* vägar att gå: »den ena att låta denna brottslighet, om den verkliga förefans, vid domstol åtalas, undersökas och afdömas, hvilket dock icke kunde ske utan att några *målsegande* ville uppträda och tillhandahålla åklagaren och domstolen sjelfva *corpus delicti*, som för ett dylikt åtal är oundgängligen nödigt och som icke torde varit så lätt att anskaffa, enär, äfven om ett dylikt kunnat fås, detsamma måhända ej varit tillfyllest, helst acceptantens af en vaxel blotta nekande af sin hand och förskrifning — — — icke torde vara tillräckligt bevis om att trassenten olofligen begagnat vaxeln; *den andra* att stillatigande afbida, huruvida några lagliga åtgärder vidtogos mot den utpekade och *till dess* låta honom sjelf reda sig med sina verkliga eller föregifna antagonisterna bäst han gitte, i hvilket fall ämnet skulle hafva behandlats med varsamhet och sannolikt aldrig blifvit om-

---

* Smålands Allehanda.

nämndt i tidningarna. Ingen af dessa vägar valdes emellertid af den regering, som då fungerade, utan i stället slog man in på en *tredje* väg, som väl kunde vara lämplig för ruinens fullständiga åstadkommande och den politiske motståndarens aflägsnande, men som icke åt de styrande lemnade hvarken hedern af att utan anseende till personen hafva upprätthållit likheten för lagen och rättvisans helgd eller äran af att hafva ådagalagt ett storsinnadt handlings-sätt och ett af kristligt sinne och hänsyn till förut gjorda tjänster påbjudet undseende eller erkännandet af att icke hafva låtit i onödan ett ädelt namn och en betydande personlighet samt med denna äfven åtskilliga statens högsta världigheter blifva ett rof för skandalen.»

Vare härmed huru som helst. Den en gång så firade mannen har nu skattat åt förgängelsen, och hvad han än brutit, så lemnas vid grafven domen öfver menskligt fall och mensklig skuld åt den Högste. Den omutliga historien bevarar med oveld både de goda och onda sidorna af ett bragdrikt och minnesvärdt lif, och, om man påminner sig den mörka skugga, som hvilar öfver den bortgångnes minne, så vore det orättvist att därför förgäta de dagar, som ännu i så rikt mått sprida sitt ljus kring detsamma från förflutna glänsande dagar.

*   *   *

Rikets ständer sammanträdde till 1840 års långa riksdag. Alla tecken tydde på, att denna skulle blifva af märkligaste beskaffenhet. Oppositionen mot det gamla regeringssystemet, representeradt af den åldrige monarkens personliga vilja, visade fruktansvärda ansatser, och man gick i förmätenhet så långt, att man rent af tänkte rikta ett slag mot konungen personligen genom att fordra hans abdikation. Vid denna riksdag, som lofvade ett så storartadt politiskt skådespel, framträdde för första gången på

riddarhuset en mängd yngre förmågor, hvilka sedermera spelat mer eller mindre maktpåliggande roller i vårt parlamentariska lif. Och säga hvad man vill om riddarhuset och dess sjelfskrifvenhet, så hade den sjelfskrifna representationsrätten likvisst den fördelen med sig, likasom förhållandet, ehuru på annan grund, är i England, att införa unga män i det verksamma politiska lifvet. Det är som Lecky säger i detta afseende: »i politiken som i de flesta andra yrken, är tidig utbildning af yttersta vigt och i ett land, der styrelsen hufvudsakligen föres genom parlamentet, måste denna utveckling, för att vara fullt verksam omfatta en tidig utöfning af parlamentariska åligganden».

Denna fördel, som de allmänna folkvalen helt och hållet sakna, då en talrik valkorporation hvarken har förmåga eller knappast ens önskan att upptäcka en dold talang eller urskilja tecknen till framtida storhet, medförde den sjelfskrifna representationsrätten, och de unga mäns historia, hvilka vid 1840 års riksdag på riddarhuset gjorde sin debut, hafva i fullständigaste måtto bekräftat sanningen häraf. Bland dem, som vid denna märkliga riksdag för första gången beträdde den politiska vädjobanan, voro ock de två kamraterna från Marieberg, grefve Henning Hamilton och Johan August Gripenstedt, den förre i sitt tjugusjette och den senare i sitt tjugusjunde år, båda sedermera tillhörande våra tvifvelsutän främste statsmän, en tid ock kamrater i konungens råd, men af olika tankar och böjelser redan långt derförut på olika vägar förde och till sist två väldiga antagonister, hvilka med hela sin förmåga och sina öfverlägsna egenskaper bekämpade hvarandra.

Redan vid den första riksdag, han bevistade, utsågs den tjugusexårige grefven till ordförande i riddarhusutskottet och sedermera till samma post i bevillningsutskottet. Då grefve Gustaf Adolf Sparre den 10 April 1847 utnämndes till justitiestatsminister, blef den då tretiotvå-årige Henning Hamilton landtmarskalk, ett förtroendeuppdrag vid så unga

år, hvilket väl visade, i hvilken ynnest den unge grefven stod hos konung Oscar I. Detta ärofulla uppdrag förnyades vid de två påföljande riksdagarna, och att detta skett till rikets första stånds fulla belåtenhet framgår af två utmärkelser, som det egnade honom. Den ena bestod deri, att vid 1853—54 årens riksdag ridderskapet och adeln slog en medalj öfver sin landtmarskalk, bärande å ena sidan Hamiltons bröstbild och namn samt å den andra inom en eklöfskrans »Fosterländsk, upplyst, själfständig»; och i afskrifningen: »Af Ridderskapet och Adeln till dess landtmarskalk vid riksdagen 1853—1854». Den andra ärebetygelsen, som ridderskapet och adeln visade honom såsom landtmarskalk, egde rum vid 1856—1858 årens riksdag. Flere förnyade sjukdomsfall föranledde Hamilton att begära afsked från sitt uppdrag. Då föreslog på riddarhuset den 5 december 1857 general Lefrén, att adeln skulle, såsom en gärd af tacksamt erkännande för det oförtröttade nit, hvarmed denne landtmarskalk både under denna och föregående riksdagar till konungens och ståndets fulla belåtenhet leddt ståndets öfverläggningar, genom deputation anhålla hos K. M., att sjukdomen icke måtte anses för honom utgöra hinder att efter sitt tillfrisknande återtaga ledningen af öfverläggningen, hvilket ståndet *enhälligt* biföll. Redan påföljande dag kunde grefve C. G. Löwenhjelm, deputationens ordförande, i plenum anmäla, att regenten till dem yttrat sitt välbehag öfver adelns tillgifvenhet för sin landtmarskalk och lofvat att taga frågan om dennes afsked och deputationens ärende gemensamt i öfvervägande. Efter någon tids förlopp kunde också grefve Hamilton åter inträda i utöfningen af sin befattning och gjorde det med ett helsningstal, hvilket besvarades af friherre Åkerhjelm, som under hans frånvaro fört klubban. Dessa två drag visa, hvilket förtroende Hamilton åtnjöt hos sitt stånd, och att detta icke var bortblåst med representationsreformens

genomförande, visades deraf, att han vid 1869 och 1872 års adelsmöten valdes till ordförande.

Om Hamilton stod högt i konung Oscars ynnest, så gjorde han det icke mindre hos hans efterträdare, hvars guvernör han varit och hvars förtrogne han var, kanske i än högre mån. Under konung Oscars sista sjukdom och sedan han nedlagt utöfningen af sitt höga kall för att aldrig mer återtaga densamma, var regeringen öfverlemnad åt »kronprinsen-regenten», hvilken önskade en mer genomgripande förändring i konseljen, hvilket för öfrigt äfven af omständigheternas makt påkallades. Han rådgjorde sig i denna viktiga angelägenhet med Henning Hamilton, och resultatet blef »den bästa bland ministèrer»; och i hvilken statsministerposterna bekläddes af friherrarne De Geer och Manderström. I detta kabinett ingick Hamilton först såsom konsultativt statsråd och sedermera såsom ecklesiastikminister. Det var verkligen en ödets ironi, att just *han* skulle vara den, på hvars tillskyndelse denna reformministèr kom till stånd och hvars farligaste motståndare Hamilton sedan på alla dess stora verksamhetsområden blef. Sämjan varade också icke länge, ty redan 1860 afgick han ur konseljen, såsom det hette, på grund af »vacklande helsa», men det lär väl icke kunna finnas något tvifvel derom, att helt andra och djupare politiska bevekelsegrunder förorsakade schismen, ehuru de aldrig blifvit offentligen kända. Det kan ock förvåna många, att den man, till hvilken regenten vände sig för att få råd vid konseljens bildande, och hvilken sjelf ingick uti densamma, icke också der kom att intaga främsta platsen utan nöjde sig med en underordnad. Man får då icke glömma, att första platsen i konungens råd då innehades af justitieministern samt att således denna post endast af en jurist kunde innehafvas, och som inte Hamilton var det, kunde han ej öfvertaga justitiestatsministersemetet. Hade ej detta varit förhållandet, så skulle onekligen H. blifvit

konseljens främste man, likasom han var dess ledande själ, till dess att andra strömningar fingo öfverhand. Att det icke var helsoskäl, som föranledde Hamiltons afgång ur konseljen, framgår helt tydligt deraf, att han redan året derpå öfvertog befattningen såsom svensk-norsk minister i Köpenhamn, en befattning, som vid den tiden väl mer än någon annan kräfde en mans hela både fysiska och andliga krafter i fullt behåll.

Jag har på annat ställe såsom en allmän karaktäristik öfver Hamilton yttrat, att man trots hans stora kapacitet »icke desto mindre stannar i ganska stor förlägenhet för svar å spörsmålet, om hvilka de stora frågor äro, hvilkas lösning utgör resultatet af hans långa, ytterst verksamma och lysande politiska bana. De positiva resultaten äro hvarken stora eller många. Och dock äro de få, hvilkas krafter så tagits i anspråk för allmänna värf som hans, men några större, af denna verksamhet härflytande följder, hvilka kunna motsvara det omfattande och rastlösa arbetet samt den eminenta förmågan, skall man förgäfvets söka; ingen storartad effekt, som i historien kan skaffa sig ett varaktigt namn, knyter sig vid grefve Hamiltons namn såsom vid friherre De Geers, frih. Gripenstedts m. fl., fastän han i begåfning och skicklighet ingalunda står efter dem och fastän tillfällen till stora handlingar i lika rikt mått stått honom öppna som för dem. Orsaken dertill är den, att han i allmänhet, särskildt under det sista årtiondet, spelat endast en negativt-kritisk roll, som icke varit skapande.»

Vid dessa ord, som jag yttrade i de »Politiska silhuetterna», medan grefve Hamilton ännu stod på höjden af ära och anseende, och hvilka fäldes icke fullt ett halft år före hans stora fall, står jag fortfarande. Hamilton var det konserverande elementets främste representant och förde med talang och skicklighet dess talan; men några egna reformer, hvilkas skapare han är, kan man icke framvisa.

Skarpast framträdde hans opposition mot det reformsystem, som den första De Geerska ministären satte i gång vid representationsfrågans sista afgörande. Han var själen och hufvudet för den mäktiga opposition, som på riddarhuset reste sig mot det kungliga förslaget. Det är ock en offentlig hemlighet, att det är från hans hand, som en kort före förslagets afgörande utkommen broschyr förskrifver sig, som bär den något långrandiga titeln: »Bidrag till granskningen af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till rikets ständer om antagande af ny riksdagsordning och dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen. Gifven å Stockholms slott den 5 Januari 1863». Men om titeln var långrandig och fadd, så är innehållet så mycket mer talande. Det är Hamiltons fint skurna penna, som här gisslar det kungliga förslaget. Här framstå bäst dessa så beryktade »mellanmeningar», hvilka, alltid hofsamma i formen, dock voro de spetsigaste vapen, som svårast träffade dem, mot hvilka de voro riktade, och hvilket farliga vapen Hamilton med mästartens öfverlägsna skicklighet visste begagna. Han skrifer bland annat i afseende å sin och sina meningsfränders ställning till den stora frågan, »att vi i afseende på frågan om en representationsförändring ännu icke anse, att vi beträdt »gränsen af detta försent», hvarmed ifrarne för en reform sällan försumma att hota och hvarom h. exc. herr justitiestatsministern, uti sitt anförande till statsrådsprotokollet den 5 januari 1863 funnit skäl erinra. Vore ej förhållandet sådant, skulle det utan tvifvel vara en fosterländsk pligt att arbeta för det hvilande representationsförslaget och taga revolutionen, sådan den deri bjudes, utan blodutgjutelse, hvaremot vi nu af samma pligt känna oss manade att iakttaga all den försigtighet, ämnets vigt kräfver, och hvilken ingalunda är oförenlig med en allvarlig önskan att i våra samhällsinrättningar införa de förbättringar, som af omständigheterna påkallas». Bittrare »mellanmeningar» kan man väl näppeligen konstruera än de två i dessa punkter

förekommande. Sammanställningen mellan frih. De Geers oförsigtiga framdragande af den franska revolutionshistoriens olycksdigra »försent» och den under sådant vilkor förutsatta nödvändigheten att nu »taga revolutionen sådan den bjudes utan blodsutgjutelse» är väl det skarpaste man gerna kan säga, men det beror på sättet, på hvilket det sker. Tegnér har en gång yttrat, att »i stridsskrifter bör man sticka med udden men aldrig slå med skaftet». Det var denna konst, Hamilton så väl förstått, och udden af hans vapen låg, såsom af det anförda synes, icke i slutsatserna utan i de ämpra, ehuru polerade »mellanmeningarna».

Hamilton var ock på riddarhuset den främste kampen mot det framlagda förslaget, och hans anföranden i denna fråga äro mönster för värtalighet och verklig statskonst. *Hans* voro ock idéerna och planerna i det motförslag, som reservationsvis till protokollet framlades rörande en ifrågasatt representationsförändring, hvilket motförslag för sent framkom för att framläggas för ridderskapet och adeln af den egendomliga orsak, att ingen boktryckare i Stockholm vågade trycka detsamma af fruktan för den exalterade pöbelns excesser. Detta förslag, som »post festum» frambars af grefve C. G. Mörner, var, hvad kamrarnes sammansättning beträffar, i många afseenden vida liberalare än det kungliga förslaget. Der finnes för valrätt och valbarhet till andra kammaren inga censusstreck. Det så mycket omordade politiska »strecket» fans icke i motförslaget. Skada blott att man i detsamma i högst betydlig mån tog igen med ena handen hvad man gifvit med den andra, då man nämligen ville genom elektor utse riksdagsmännen samt att vid elektorers väljande den graderade kommunala röstskalan skulle tillämpas. Men det var egentligen i afseende å första kammaren, som man ville anordna en annan sakernas ordning än den K. M. föreslagit, då man sökte att genom införande af klassval derstädes skapa

ett mer konservativt element än det kungliga förslaget erbjöd. Att det hela var ett dödfödt foster, framgår allenast deraf, att det framkom först efter sedan det af K. M. framlagda representationsförslaget var af alla fyra stånden antaget, men det afsåg naturligtvis att visa, dels att opponenterna mot det kungliga förslaget icke envist fasthöllo vid det gamla, ehuru de önskade något annat än K. M. föreslagit, dels ock för att visa, på hvilka grunder man tänkt sig ett nytt representationsskick. De kunna nu ock åberopa detta motförslag för att med det i hand säga: »om ni följt vårt råd, så hade första kammaren aldrig, såsom nu, lupit faran att nedsjunka allenast till ett appendix till andra kammaren». Och de ha nog rätt.

Då till sist det afgörande steget var taget, och de gamla riksständen för alltid försvunnit, afgaf grefve Hamilton till protokollet en reservation lika värtalig som profetisk och af hvars glänsande innehåll här en del återgifves. Grefve Hamilton yttrade: »Jag sade nyss, att jag blifvit besegrad; men med Guds hjälp skall jag icke så snart säga, att jag är krossad. Så länge ännu den blågula flaggan bärs högt i striden mot den röda, som med smekande ord men hotande åtbörder vågar nalkas vår urgamla konungatron, skall jag finnas på min post, hur obemärkt den än må vara, och jag är viss, att stode ej någon annan vid min sida, skall jag der finna eder, I trofaste 294, som i afgörandets allvarliga ögonblick icke svigtade! Men varen lugna, vi skola icke stå der allena; det är hos mig icke blott en förhoppning, utan visshet, att vi då i samma led med oss skola finna flertalet af de män, hvilka från den nu afslutade stridens början af fast öfvertygelse varit våra motståndare. Då, om icke förr, skola de räcka oss en broderlig hand, som vi med värma skola fatta; då, om ej förr skola de med oss instämma i ett enhälligt och jublande: nej.»

»För första gången helsar jag i dag den unga Svea. Jag gör det med vemod, ty jag älskade hennes moder, som i går jordades och under hvars medeltidsdrägt ett svenskt och ungdomsfriskt hjerta alltid klappade. Jag gör det med oro, kanhända därför att jag icke känner henne så väl som den gamla. I alla händelser är hon ung; kanske skola hennes första steg blifva stapplande; det är då vår pligt att stödja henne, och vi skola göra det kärleksfullt; kanske behöfver hon ännu en uppfostran; det är då vår pligt att gifva henne den, och vi skola göra det ömt men allvarligt, så att hon en gång för våra efterkommande må blifva hvad den hädangångna var för oss, att hon må blifva icke blott älskad som den gamla, utan äfven såsom hon, lycklig, stark och fri.»

Och grefve Hamilton profeterade rätt. Utan fara för misstag skulle man väl kunna våga det påståendet, att, om det gjorda kunde göras ogjort, så skulle för visso de män, som nu i främsta ledet i tron på endrägt och offervillighet ifrade för reformens genomförande med grefve H. i hans reservation »instämma i ett enhälligt» om också icke jublande: »nej». Än mer: om ur grafven de fyra stånden kunde gräfvast upp och i deras fria val sattes att än en gång fatta beslut öfver *det* representationsförslag, som 1865 förelåg, så skulle tre ständs nära nog enhälliga och energiska veto möta detsamma.

Som jag redan nämnt, yttrade Hamilton i sin reservation, att han helsade »den nya Svea» och att han lofvade, att på de första stapplande stegen söka stödja henne. Han sattes ock i stånd att fullfölja denna sin afsigt. Han invaldes nämligen genast af det aristokratiska Södermanlands landsting till ledamot af första kammaren. Detta uppdrag förnyades också vid den första nioårsperiodens slut. Jag skulle icke hafva fäst mig särskildt vid detta senare förhållande, om icke dermed vore förknippad en särskild och för det förtroende grefve Hamilton ätnjöt,

betecknande omständighet. Såsom bekant ingicks vid 1873 års riksdag en mellan många olika intressen oscillerande kompromiss, i hvilken man för att göra landtmannapartiet till viljes, gjorde försvarsfrågans utgång beroende af grundskatternas afskrifning. Likaledes hade 1874 mellan andra kammarens majoritet och regeringen utbrutit en schism om riksdagens rätt att indraga på ordinarie stat uppförda anslag. I båda fallen stod greve Hamilton *mot* landtmannapartiet, och trots han vid det landsting, då fråga om hans vals förnyelse förevar, uttryckligen prononcerade och framhöll denna sin ställning, blef han med 28 röster af 38 återvald.

Imellertid blef icke greve Hamiltons ställning i Första kammaren sådan som man kunde hafva skäl att vänta. Denna kammare var vid sin första uppsättning i sjelfva verket, hvad »den siste landtmarskalken» med allt skäl lär hafva yttrat, »ett nytt riddarhus», och man kunde då med fog tro, att i denna förnyade upplaga af rikets främsta stånd en sådan från riddarhusets glansperiod känd förmåga som greve Hamilton skulle komma att spela en ledande roll. Så blef dock icke förhållandet. En hans biograf, herr P. von Möller, har i sitt intressanta arbete »1867 års Första kammare» ett märkligt meddelande i detta afseende. Jag tager mig friheten aftrycka detsamma.

Herr von Möller yttrar, att greve H. till följd af sina framstående egenskaper intog »i Första kammaren samma ansedda ställning, som han förvärfvat sig på riddarhuset. Han hade obetingadt blifvit denna kammares ledare, om dess majoritet hyst den öfvertygelsen, att han lärt — att glömma. Vi våga uttala att — åtminstone i början af den unga kammarens tillvaro och innan dess ledamöter något närmare lärt känna hvarandra — det röjdes hos ett ej ringa fåtal arten af det svenska skaplynnnet att gerna vilja ana dolda motiver för den individuella handlingen och att, vid blotta tanken om någon biasigt, ej blott

underkänna sakens vikt, utan jemväl *misskänna* personen. Detta senare har ej sällan hårdast drabbat dem, som minst vårdat sig om att lik Talleyrand, medelst talet dölja sina tankar. Grefve Hamilton insåg snart, att kammarens majoritet, tillgifven sakernas nya ordning, betraktade honom med misstroende, och vi kunna, utan att fela mot grannlagenhetens fordringar, säga, att detta bestämde den ställning, hvilken han sedermera vid riksdagarne intagit. Stående utanför de partigrupperingar, som tid efter annan bildat sig, har han åtnöjt sig med att uttala sin mening i viktigare frågor, obekymrad om flertalets bifall eller misslag deraf skulle blifva en följd. Det må lemnas derhän, om han häri handlat klokt och om han ej skulle tjena det allmänna bättre genom att sluta sig till den fraktion inom kammaren, hvilken han med sina åsigter närmast tillhör; men det torde icke obetingadt böra klandras, om han förskadat det inflytande och det förtroende, han endast kunnat vinna genom att *söka* dem.»

Så långt biografen.

Grefve Hamilton hade i sin reservation lofvat att stödja »den unga Svea», och det är ju möjligt, att han sökte på sitt sätt uppfostra henne, men visst är, att han åtminstone icke sträckte sin välvilja i detta afseende också till de män, som närmast stått kring den ungas vagga, ty systematisk var den opposition, han riktade mot den De Geerska ministären, och denna opposition var så mycket farligare och träffade så mycket djupare, som den var klädd i den mest eleganta och verldsmannamessiga form. De hårda domslut, hvilka denna konselj från hans sida fått höra, alltifrån den dag, då han på »den unga Sveas vägnar» den 22 jan. 1867 började sitt revanchekrig mot 1865 års ministèr till den 24 mars 1870, då han bröt stafven öfver den snart fallande konseljs hela politiska system och hvarigenom helt visst i väsentlig mån denne konseljs främste man lyf-

tades ur sadeln, skulle, samlade, utgöra en bit oppositions-historia af märkligaste slag.

Det var grefve Hamilton, som vid remiss af statsverks-propositionen vid den nya riksdagens första sammanträ-dande öppnade fälttåget mot ministären De Geer. Debat-ten inleddes af honom med ett yttrande i hvilket under den mest silkeslena yta de skarpaste klor doldes. Han började med ett sarkastiskt beklagande, att »den nya grund-lagen icke beredt oss tillfälle att nu bland oss se chefen för finansdepartementet, till hvilken mina anmärkningar egentligen äro ställda och hvilken skulle kunna meddela de upplysningar, i saknad hvaraf ett misstag af den enskilde riksdagsmannen alltid är möjligt.» Naturligtvis visste grefve Hamilton mycket väl, att det denna dag var konselj och att på grund häraf statsrådet Lagercrantz var förhindrad att närvara, men det var dock ett tillfälle till utfall mot den nya grundlagen, hvilket regeringen oförsigtigt nog lemnat och hvilket en så van taktiker som grefve Hamilton icke underlät att begagna sig af. Den nya riksdagsordningen hade lofvat en närmare beröring mellan statsrådets leda-möter och riksdagen, och dock fann man nu, då för första gången statsråden på allvar och i en så vigtig fråga stäl-des mot representationen, dessa af konseljgöromål hindrade från att närvara.

Efter dessa preludier framstälde han åtskilliga grave-rande anmärkningar mot det sätt, på hvilket statsreglerin-gen var uppgjord, ehuru, såsom det sedan visade sig, deras halt icke var oomtvistlig. Det märkligaste var dock, att grefve Hamilton vid detta tillfälle i sin opposition inlade en skärpa, som man knappast skulle kunna trott skola komma från en så verserad diplomat som han. Följande ord i hans yttrande kunna icke missförstås: »Att uppgöra sin utgiftsstat — sade han — utan att hafva blicken fästad på de säkra inkomsterna, är ett högst olyckligt sätt att beräkna, som måste medföra ett vingleri, hvars följer vi

snart få erfara, och jag ber att få lägga statsutskottet på hjertat att uppgöra en ärlig statsreglering, hvarigenom först trygghet i finanserna kan vinnas.» Detta är ord och inga visor.

Sålunda lydde de »besegrades» första välkomsthelsing till segrarne från 1865. Den bådade ej godt, och den opposition, grefve Hamilton då började, den fortsatte han systematiskt och med största bitterhet, till dess de sista lemningarna af den konselj, som genomfört representationsförändringen, voro borta. Ändtligen randades den dag, då revanchepolitikens seger var inne. Det var vid 1870 års riksdag. Hårdt ansatt af sina motståndare; i väsentlig mån öfvergifven af sina vänner och otacksamt förrådd af det parti, som genom den nya riksdagsordningen, kommit till makten, vacklade den De Geerska ministären, och dess fall syntes gifvet. Ännu återstod dock en sista tonering mellan männen från 1865, de segrande och de besegrade. Den utspelades vid dechargefrågans behandling vid den nämnda riksdagen. Hårdt fingo nu de segrande då känna den misslyckade segerns frukter, och med en uppenbar skadeglädje drogo de besegrade fram med de förverkligade farhågorna från den stora kampens dagar. Att grefve Hamilton i detta veritabla revanchekrig stod i främsta ledet, är en gifven sak, och illa gick han regeringen på lifvet. Han fann att belåtenheten med regeringen icke var stor i landet, ty deremot talar — yttrade han — »icke blott den sinnesstämning, som dagligen låter sig mer och mer förnimma, utan ock med ett än högljuddare språk den sist förflutna tidens förhandlingar inom riksdagen.» Mycket af detta missnöje kunde väl vara obefogadt, men icke desto mindre förefunnos stora anledningar till allmänt och djupt bekymmer. »Det förefaller nämligen — så lyda de diplomatiskt polerade, men djupt måttade orden — som skulle statsrådets ledamöter icke med full klarhet hafva uppfattat betydelsen af den förändring, deras ställning är

1866 undergick. Riksdagsordningen, sådan den då blef antagen, förutsätter ett närmare samband mellan statsrådet och riksdagen, dock alldeles icke så att de förre skulle blifva endast en verkställare af de senares beslut, utan att statsrådet, stödjande sig på riksdagens förtroende, skulle upplysa och leda dess verksamhet. För detta ändamål är imellertid nödigt, att statsrådet med bestämdhet framställer sina grundsatser och sitt mål, samt med sträng följdriktighet och fullständig enighet handlar i öfverensstämmelse dermed. Sker detta, är det möjligt för den enskilde riksdagsmannen att med förtroende sluta sig till den regering, hvars grundsatser han gillar och låta sin mening i mindre viktiga frågor falla för att vinna ett större mål, hvaremot han också kan med öfvertygelsens hela värma uppträda och, om hans åsikter göra sig gällande, till afgång tvinga det statsråd, hvars grundsatser strida mot hans uppfattning af hvad fäderneslandets väl kräfver. Under närvarande förhållanden är något sådant icke möjligt. Man vet understundom icke, huru statsrådets ledamöter i viktiga frågor rösta; hvar och en handlar för sig; besluten fattas utan sammanhang, någon gång efter stundens intryck, och vi hotas af en fara, den största af alla, att både regering och riksdag förlora folkets förtroende. Om jag icke miss-tager mig, är detta det onda, hvaraf vi hufvudsakligen lida och hvilket jag därför företrädesvis önskar lägga konungens upplysta och fosterländskt sinnade rådgifvare på hjertat.»

Detta var de »besegrades» afskedssalut för de segrande. Endast ett par månader derefter afgick frih. De Geer, och en ny konselj bildades med förre civilministern Adlercreutz såsom justitiestatsminister och assessoren sedermera chefen för civildepartementet Bergström såsom en af de mest ledande männen derinom. Denna konselj af konservativt byråkratisk färgton hade i icke obetydlig mån att glädja sig åt grefve Hamiltons understöd, ehuru han

äfvén mot denna, sin vana trogen, understundom visade en ganska bister uppsyn. Denna konselj hade på allvar tagit försvarsfrågan på sitt program men lyckades icke lösa densamma. Redan året efter dess tillkomst fann den sig med anledning af den stora frågans fall i riksdagen nödsakad att inlemna sin afskedsansökan, hvilket på ett ostentativt sätt förkunnades i sjelfva Posttidningen. Detta var så mycket mindre lämpligt som tre veckor senare samma Posttidning nödgades förklara, att, sedan konungens alla försök att bilda en ny konselj misslyckats, den förra ministären återtagit sin afskedsansökan. Denna sålunda misslyckade ministerkris gaf anledning till en intressant polemik rörande orsakerna till detta resultat. Den öppnades af signaturen J. A. G., under hvilken som man vet, dolde sig friherre Gripenstedt. Han framhöll åtskilliga orsaker för misslyckandet: dels sättet på hvilket man sökte få ihop en ny konselj, dels det obehag, som landtmannapartiet beredde konungens rådgifvare, dels ock det sidoinflytande som illegitima rådgifvare skulle ega på konungen.

Att icke Henning Hamilton skulle blifva Johan August Gripenstedt svaret skyldig var klart. Det var en gifven sak, att frih. G. icke gerna i sjelfva den nya *institutionen* skulle se någon orsak till denna bedröfliga episod i våra ministerskiftens historia, men så mycket vissare var, att grefve Hamilton *just der* skulle finna felet. Han gjorde så ock. Såsom svar på Gripenstedts artiklar utkom en broschyr kallad »Ministerkrisen. Några anmärkningar af G. N.» Under denna signatur hade derförut öfverste Nyblæus skrifvit, men han protesterade offentligen mot påståendet, att han vore skriftens författare. Det är ock ingen hemlighet, att den förskrifver sig från grefve Hamiltons hand. De ytterst fina ordvändningarna, denna osedvanliga förmåga att under den mest polerade yta inlägga omdömen och slutsatser af den mest kännbara beskaffenhet, denna diplomatiska talang att i halfqvädna visor lägga

så mycket underförstådt och så mycket, som man *måste* tänka sig, utan att det därför säges — allt detta gör att ingen ett ögonblick kan tvifla på att här på arenan mot friherre Gripenstedt framträdde den statsman, med hvilken han åtskilliga gånger förut och vid än allvarligare tillfällen korsat sin värja och hvilken helt visst icke ville försumma detta tillfälle, då frih. Gripenstedt oförsigtigt blottat sig, att anbringa en kännbar florettstöt. Initialerna sammanfalla ock med slutbokstäfverna i grefve Hamiltons namn (G. N. = —g —n) och trots man offentligen angaf honom såsom författare till skriften, inlade han deremot aldrig någon protest. Något tvifvel om författareskapet kan dessutom af flera skäl icke ifrågasättas.

Jag skall icke nu sysselsätta mig med detaljerna af hans uppfattning af orsakerna till den misslyckade ministerkrisen utan allenast framhålla hans grunduppfattning af densamma, emedan den på sitt sätt utgör en rekapitulation af hela vår senaste inre historia och en förkrossande dom öfver hela den politiska situation, han svurit evig hämnd. »Det må erkännas — yttrar han i nämnda broschyr — att det under de första åren af den nya riksdagsordningens tillämpning hos statsrådets ledamöter fordrades en stor öfverlägsenhet för att i deras förhållande till riksdagen intaga den aktningssjudande ställning, regeringens värdighet och landets dermed sammanhängande väl kräfde. Maktens tyngdpunkt hade blifvit rubbad ur sitt läge, nya krafter voro satta i rörelse. Man hvarken kunde eller borde bestrida dem rätt att verka, men det tillkom regeringen att leda och upplysa deras verksamhet samt att med fasthet försvara den gräns, öfver hvilken de icke voro berättigade att skrida. Allmänt aktad för fosterlandskärlek, rättrådighet och ett flärdfritt väsende samt åtnjutande en genom representationsförändringens genomdrifvande förvärfvad popularitet lyckades friherre De Geer i början någorlunda intaga den ställning, som öfverensstämde med tidens

kraf, men det visade sig snart, att han icke egde de egenskaper, som erfordrades att bibehålla hvad han genom sin framgång i berörda hänseende vunnit. Han hade uppfyllt sin mission, hans popularitet aftog synbart, hans ingalunda vanliga kraft var förlamad och behöfde åtminstone hvila för att vid framtida behof åter kunna tagas i anspråk. Sannolikt insåg han detta sjelf, och drog sig, jemte några af statsrådets öfriga ledamöter, undan, lemnande i arf åt sin visserligen ej starkare efterträdare en försvagad regeringsmakt och en representation, som lärt känna sin makt men icke blifvit lika förtrolig med sina pligter. Utan att vilja skjuta skulden på herr Adlercreutz — hvars förtjenster med nöje erkännas — eller för ingen del på honom allena, kan man med fog säga, att tillståndet under den tid, han varit justitiestatsminister, snarare blifvit försämradt än förbättradt. Riksdagen, som tillväxt mera i ålder än i visdom, har ännu ej lärt sig inse värdet af den styrka, som ligger i ett hofsamt begagnande af en lagstadgad makt, och statsrådets ledamöter hafva kanske icke heller alltid uppträdt på ett sätt, som varit egnadt att åt regeringen häfda tillbörlig aktning. Nog af, ställningen är sådan, att en förändring blir för hvarje dag mera nödvändig, men på samma gång svårare att åstadkomma. På en sådan *måste* likväl en ny konselj vara betänkt, såvida hon vill blifva hvad hon borde vara, och ej åtnöja sig med endast att viljelöst utföra riksdagens beslut, men vi tillägga att den som ej tvekade om sin förmåga att utföra ett sådant värf, han hade ej tillräckligt omdöme att vara det vuxen. Häri finna vi den väsentligaste anledningen hvarför konungens bemödanden att bilda en fullständig ny konselj nu misslyckades och sannolikt, om de snart förnyas, åter skola misslyckas, då det torde blifvit svårt att finna ett tiotal »kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade» män, hvilka äro nog lifvade af kärlek till konung och fädernesland för att uppoffra sig sjelfva, utan förhopp-

ning att vinna något annat mål än afhjelpandet af ögonblickets förlägenhet.»

Detta var grefve Hamiltons tröstlösa dom öfver situationen 1871. Enligt hans mening, var den allenast en ren konsekvens af den representationsförändring, för hvilken han förgäfvades varnat.

Det talades i början af denna kris om möjligheten af att ett rent högerkabinett från första kammaren skulle kunna komma till stånd, då grefve Hamilton skulle blifva den ledande mannen i den nya konseljen; men om någon dylik plan verkligen förefunnits, så blef den snart öfvergifven, och så godt var det. Visserligen skulle ett dylikt kabinett kunnat bildas af stora förmågor, och det skulle möjligen med tillhjälp af de gemensamma voteringarna kunnat hålla budgeten någorlunda uppe, men det skulle ingenting kunna hafva uträttat i den viktigaste af alla viktiga, på dagordningen stående frågor, försvarsfrågan. Dessutom trängtade tiden efter reformer, hvilka visserligen icke skulle hafva understöds af en konselj med så genomgående konservativ färgton, som en på detta sätt hopkommen skulle hafva fått. Ett kabinett Henning Hamilton skulle därför 1871 helt säkert hafva blifvit en efemer skapelse, som lyst och försvunnit.

Innan jag slutar min framställning af grefve Hamiltons ställning till våra inre förhållanden, vill jag något beröra hans förhållande till en viktig reform i vårt statsskick, hvilken var en följd af representationsförändringen. Jag menar inrättandet af ett särskildt statsministersemete. Såsom bekant var, oegentligt nog, förut justitiestatsministern primus inter pares. Att detta i flere afseenden var olämpligt, lär väl numera knappast kunna bestridas. Reformen genomfördes också vid 1876 års riksdag. En af dem, som mest ifrade för densamma, var grefve Hamilton. Redan åtskilliga år förr än denna förändring genomfördes,

var han den förste med någon auktoritet, som framkastade förslaget härom. Det är redan nämndt, att vid 1870 års riksdag, då friherre De Geer afgick vid dechargefrågans behandling, en ganska häftig debatt uppstod i första kammaren. Denna debatt följdes af ett ganska märkligt efterspel, nämligen en polemik mellan grefve Hamilton, friherre Gripenstedt, general Hazelius och herr W. F. Dalman i tidningen Nya Dagligt Allehanda. Här bragte Hamilton frågan om statsministersemetet på tal. Hans ord dervidlag äro särdeles märkliga och nästan profetiska. Han yttrar: »Dessutom synes mig vigten i politiskt hänseende deraf, att konungen hade att utse en man, som han önskade särskildt måtte betraktas såsom ett uttryck af hans åsikter rörande mera omfattande frågor, hos oss vara så mycket större, som de fleste bland statsrådets ledamöter vanligen gjort sig mera kända genom en framstående embetsmannaverksamhet än genom sitt deltagande i de ofentliga angelägenheterna och politiska frågor behandling. Behovvet af en sådan i ständig beröring med riksdagen stående exponent af regeringens grundsatser, har väl ännu icke framträd i full styrka, men det skall visa sig allt tydligare, i den mån det parlamentariska styrelsesätt, som ligger i andan af vårt nya samhällsskick, hunnit utveckla sig, och jag tror därför, att det skulle vara lyckligt, om en förändring i 6 § regeringsformen blefve vidtagen, förrän möjligen inom riksdagen en majoritet hunnit bilda sig, som funne med sin fördel bättre öfverensstämmande att afslå de förslag i sådan syftning, som förr eller senare måste framställas.»

»Påståendet att jag »manar till utländsk efterhärming» synes mig ej mera rättvist än hvad herr H. Hazelius i öfrigt mot mig anfört. En representation grundad på samfälda val och fördelad på två kamrar är ej en svensk

uppfinnig. Den kan ändock vara god — derom är nu ej fråga. Men om man mot min vilja i mitt hus uppsatt en ångmaskin af utländsk modell, för hvilken man borttager säkerhetsventilen, måtte man skulle hafva rätt att beskylla mig för utländsk efterhärming, om jag uttryckt min önskan att den utlemnade delen måtte tillsättas? Sådän är min ställning äfven till frågan om en konseljpresident. Jag medgifver, att tanken derpå är mig ingifven af utländska föredömen, men dess tillämpning hos oss har ej af mig blifvit yrkad förr, än det utländska system, i hvilket en stark och enig konselj med nödvändighet ingår, delvis blifvit här införd.»

Sex år efter sedan dessa ord yttrades, lyckades man också, trots ett ganska intensivt motsånd i första kammaren, att med Hamiltons kraftiga hjälp genomföra denna reform, och »säkerhetsventilen» blef satt i »ångmaskinen».

Under den senare tiden deltog grefve Henning Hamilton visserligen lifligt i kammarens förhandlingar, men kan icke sägas hafva haft något inflytande på dess beslut. Med aktyningsfull tystnad lyssnade man alltid till hans anföranden, hvilka som alltid voro formfulländade, men de gingo oftast i en annan riktning än kammarens majoritet önskade, och han gick sin egen väg. Bestämdt och afgjordt uppträdde han mot landtmännens anspråk på grundskatternas efterskänkande, och han höll strängt på indelningsverkets bibehållande, till hvars försvar han flerfaldiga gånger uppträdde med hela sin talang och förmåga. Att han icke insattes i något ständigt utskott, berodde naturligtvis af honom sjelf, men han valdes mångfaldiga gånger till ledamot af de särskilda utskott, som riksdagen tillsatte för försvarsfrågans behandling och alltifrån det nya representationsskickets början och så länge han var ledamot af första kammaren, var han ock ledamot af talmanskonferensen. Han var äfven vid en riksdag, 1877 års, talman i kamma-

ren, men lärer icke varit hugad att vid följande riksdag återtaga klubban, utan lemnades den i stället åt erkebiskop Sundberg.

* * *

Jag har redan yttrat, att grefve Hamilton hufvudsakligen kommit att i vår historia spela en negativ roll. Att så blef förhållandet, var emellertid icke hans fel. Hade han fått råda, så skulle han otvifvelaktigen kommit att intaga en ytterst framstående plats icke allenast i Sveriges historia utan kanske i världshistorien; han skulle hafva kommit att uppträda såsom den der möjligen fört den europeiska politikens vågor i en annan riktning än den, hvari de sedan gingo, och skulle kunna hafva fört Sverige in på en bana, på hvilken vi ännu en gång kunnat få ett betydande ord i den stora »konserten». Om de stora planer, som föresväfvade honom, lyckligen realiserats, så skulle han för alltid i världshistorien hafva tillförsäkrat sitt namn den största betydelse. Det är ganska egendomligt att nu efteråt, då man sett, huru förhållandena utvecklat sig, tänka sig möjligheten af att vårt lilla land kunnat, om Hamiltons plan följts, hafva ändrat denna tingens gång. Det är naturligtvis på den danska frågan, jag här syftar och Hamiltons ställning till densamma.

Då H. utträdde ur konseljen, utnämndes han till svenskt-norskt sändebud i Köpenhamn. Att detta var ett utomordentligt stort bevis för den tilltro, som den svenska regeringen hyste för Hamiltons förmåga och kapacitet, är uppenbart. Ingen ministerpost var för oss vid denna tid af större vikt. Danmarks integritet måste naturligtvis för oss vara af den största betydelse, men denna integritet var just nu i fara att rubbas. Den preussiska monarkien hade nu i början af 1860-talet fått ny konung och ny ministerpresident, af hvilka man väl kunde vänta, att de icke längre skulle förnedra sitt land till att vara allenast

en lydig släpupphållare åt zaren, utan hvilka visserligen skulle vilja handla och verka på egen hand. Af den nye monarken och ännu mer af hans förste rådgifvare kunde man vänta, att det lifskraftiga Preussen skulle söka spela en annan roll än den ömkliga, detta land i tyska förbundet spelat, och att hegemonien i Tyskland, med Österrikes uteslutande, var det mål, som med eller utan kejsärkrona hägrade för den snart allrådande »jern- och blodsmannen». För det eländiga tyska förbundet hade Danmarks hertigdömen alltid varit aptitliga, och man hade begagnat sig af alla möjliga anledningar att trakassera det lilla landet. Af yttranden, som herr von Bismarck fält inför preussiska landtdagen, kunde man vänta, att det efter öfverväldet i Tyskland trängande Preussen skulle börja sin aktion med att göra det tyska förbundets mer eller mindre förmenta rättigheter på Schleswig och Holstein gällande och sålunda ställa sig i spetsen för en operation, som onekligen var högeligen populär i Tyskland, en operation, hvilken skulle på en gång visa Preussens vilja att taga de tyska intressena om hand och dess förmåga att öfvertaga den ledande rollen. Att Danmark blef offret, bekymrade icke i någon mån den hänsynslöse statsman, som nu sökte fatta den europeiska politikens roder och icke heller gaf sig, förr än han mycket riktigt fick detsamma om hand.

I dessa för Danmark kritiska tider var svenska sändebudsposten i Köpenhamn af oberäknelig vikt. Sverige stod såsom garant för Londonerprotokollet, hvarigenom Danmarks förhållanden till hertigdömena ordnades och detta protokoll oafsedt, så voro — för att nu icke tala om sympatierna, hvilka i dylika fall ofta äro af den största vikt — de svenska intressena i högsta måtto beroende af det sätt, på hvilket den danska frågan löstes. Redan en gång förut hade Sverige visat, att det i detta afseende ansåg så mycket stå på spel, att de förenade rikena till och med, om det gäلت, skulle hafva uppträdt med vapenmakt till Dan-

marks försvar. Denna viktiga och ansvarsfulla sändebuds-post uppdrogs af konung Carl XV åt Hamilton. Ser man saken ur allenast *en* synpunkt, så var detta val onekligen det bästa, som kunde göras. Grefve Hamilton var onekligen en kapacitet af första rang, och detta oafsedt, så utgjorde han just nu inkarnationen af den känslopolitik, som genomströmmade en stor del af svenska nationen och kom den att något förlora besinningen. Konung Carl var personligen ytterst hängifven Danmarks sak och dessutom intim vän till dess konung. Det stora förtroende, Hamilton egde hos sin konung, och den kännedom, han hade om hans åsikter och önsknningar, måste ovilkorligen vara honom till stor nytta. Det är i detta afseende allenast en liten omständighet, som gjorde honom mindre lämplig på platsen, nämligen att han egde sin suveräns förtroende och öra i större grad, än som var rätt förenligt med ett konstitutionelt statsskicks grundsatser, och att han utöfvade detta förtroende på ett sätt, som alldeles afgjort var stridande mot den legala rådgifvarepersonalens rätt och befogenhet att få veta och leda de mått och steg, som för landets räkning vidtagas. I detta afseende var Hamilton ögonskenligen för den De Geerska ministèren ganska bésvärlig och många gånger rent af farlig. Det spel, han der nere med konungens begifvande på egen hand dref, förorsakade den svenska konseljen många både svårigheter och obehag.

Äfven för det svenska folklynnnet i dess dåvarande något chauvinistiska jäsning var valet af Hamilton till svensk minister i Köpenhamn i hög grad behagligt. Det svenska folket gjorde på denna tid i slutet af femtioalet och början af sextioalet väl skäl för Ehrensvärds uttryck om »en tung nation, full af hetsigheter». Eljest stilla och fridsamt hade nu ett ryck af hetsighet framkallats, hvilket icke minst yppade sig i en lika liflig som för nordboarne något ovan sympati för främmande betryckta folk. De italienska och polska frågorna hade ganska grundligt

upprört det tröga svenska folket och så kom den oss närmast liggande danska frågan på dagordningen, medförande upphetsning i sinnena och en medsympati för den svagare, som höll på att öfvergå från ord till handling. För denna känslotämning och den väl öfverlagda svenska hjälpsamheten var det nyutnämnda sändebudet en ypperlig representant. Äfven han var besjälad af den största håg att komma de hårdt ansatta danskarne till hjälp och äfven han räknade mindre med de gifna faktorerna än med de möjliga politiska chanserna i det höga spelet

För den danska regeringen och det danska folket kunde näppeligen en behagligare ministerutnämning i dessa bistra tider ega rum. Det var om Hamilton, som en framstående dansk patriot yttrade, efter sedan han, ehuru med oförrättadt värf, lemnat sin post, att det vore fara för honom att gästa Danmark, då han vid sitt besök alltid riskerade att blifva ihjälkramad af de danska välkomsthelsingarna. Men långt före detta hade Hamilton visat, huru fästad han var vid den danska saken. Nyårsdagen 1862 erhöll grefve Hamilton i sin egenskap af svenskt-norskt sändebud i Köpenhamn en för utländingar ytterst ovanlig utmärkelse nämligen »Dannebrogsmændens Hederstegn». Såsom serafimerriddare kunde han icke mottaga någon af Dannebrogsordens högre grader, men för att gifva honom bevis på erkänsla öfver det sätt, på hvilket han infriat sitt löfte 1845 till konung Kristian VIII, skänkte honom nu Fredrik VII silfverkorset, som han tog från sitt eget bröst. Händelsen gjorde stort uppseende bland de på Fredensborgs slott just då församlade diplomaterna, och detta uppseende minskades icke, då danska Dagbladet upplyste om beskaffenheten af ofvannämnda löfte. Dermed förhöll det sig så, att Hamilton fått lilla riddarekorset under konung Oscar I:s besök i Köpenhamn i Juli 1845 af Kristian VIII, som för grefven uttalade sin glädje öfver det goda förhållandet mellan de nordiska konungarne och yttrade den för-

hoppning, att Hamilton såsom guvernör för kronprinsen Carl (sedermera Carl XV) ville bidraga att äfven hos honom nära det broderliga sinnelaget mot Danmark. Att Hamilton var denna uppgift trogen och sökte verka för dess realiserande, visade till fullo hans verksamhet i den stora konflikten mellan Tyskland och Danmark.

Men innan jag går att redogöra för den roll Hamilton här spelade torde en liten öfversigt af den enaktskomedi, som kallades den Schlesvig-Holsteinska frågan vara af nöden. Att denna fråga var intrasslad berodde af två omständigheter. Den ena var nationaliteternas motsats i de med Danmark förenade hertigdömena, i det att befolkningen i Holstein och Lauenburg var tysk, men i Schlesvig blandad tysk och dansk. Den andra faktoren, som härvid var att taga i betraktande, var att de statsrättsliga urkunder, som skulle reglera förhållandet mellan den danska monarkien och hertigdömena, voro så invecklade och svårtydda, att deras tolkning var en stor konst, på hvilken de tyska »kronjuristerna» och de danska statsmännen pröfvade sin skarp-sinnighet.

Tyskarne påstodo, att Schlesvig och Holstein voro oupplösligt förenade till *en* stat, som allenast genom en personalunion var sammanlänkad med Danmark. Danskarne åter ville göra den åsigt gällande, att Schlesvig var genom oupplösliga band fästadt vid Danmark, under det att den danske konungen, hvad Holstein beträffar, var medlem af tyska förbundet. Att här ingå i någon utredning af språkens beskaffenhet skulle leda mig för långt. Alltnog, schismen var sådan, att den europeiska diplomatien ansåg sig böra taga denna sak om hand och detta så mycket mer, som olika tronföljd var gällande i monarkien och hertigdömena. Man ordnade nu tronföljden så, att Danmark icke skulle sönderfalla i två olika delar efter den barnlöse Fredrik VII:s död. I afseende å författningsförhållandena bestämdes, att hvardera hertigdömet skulle hafva sin sär-

skilda provinsialförfattning men hela monarkien en gemensam helstatsförfattning. Emellertid vägrade Holsteins invånare att underkasta sig helstatsförfattningen, och den blef äfven 1858 af danska regeringen suspenderad derstädes. Alltid blandade sig dock det tyska förbundet i de danska angelägenheterna och af Preussens nye minister-president, den hänsynslöse herr von Bismarck, kunde man i detta afseende vänta allt. I högsta grad oförsigtigt betedde sig ock danskarne. De förberedde ett ytterst obetänksamt steg genom att söka göra sin uppfattning gällande gent emot den tyska om förhållandet mellan den danska monarkien och Schlesvig, då man var betänkt på utfärdande, trots Londonerprotokollet, af en helstatsförfattning för monarkien och Schlesvig. Till råga på olyckan slog nu som en bomb ned underrättelsen om Fredrik VII:s plötsliga död. Hans efterträdares tyska börd uppkallade till ännu högre svallning den danska chauvinismen, och den tillträdande konungen hade att välja mellan att afstå tronen eller sanktionera den äfventyrliga nya författningen, novemberförfattningen kallad. Han valde det senare, och följden känner man. Det lilla Danmark råkade i krig med två stormakter samt tyska förbundet, och lemnadt åt sig sjelft var landets öde gifvet. De två hertigdömena fråntogos detsamma och blefvo den verkliga grundstenen för det nya, mäktiga tyska kejsardömet.

Det var i denna svåra tid, Hamilton skulle föra Sveriges runor i Danmarks hufvudstad. Det var ingen lätt uppgift, allra minst så som H. fattade saken. Det lär näppe- ligen kunna vara något tvifvel derom, att det förbund, som mellan de svenska och danska konungarne personligen afslöts, var utan den svenska regeringens vetskap under Hamiltons auspicijer uppgjort, ehuru den svenska konseljen af omständigheternas makt fann sig nödsakad att acceptera detsamma. Det är icke heller någon hemlighet, att Hamilton gjorde allt hvad göras kunde för att i alla dess

konsekvenser få detta förbund genomfördt och att han därför använde hela sitt inflytande på konung Carl XV för att få svensk hjälp åt Danmark. Antagligen hade detta också lyckats, om Fredrik VII lefvat och åtminstone någon annan stormakt lagt svärdet i vågskålen för Danmarks sak. Men den populäre danske konungens död och vestmakternas reträtt gjorde det mer än riskabelt för Sverige att ensamt uppträda, och den svenska regeringen gjorde nu äfvenledes ett återtåg, hvilket, om det ock med stor talang försvarades af dåvarande utrikesministern, grefve Manderström, likvisst näppeligen fullt räddade den svenska krigsäran.

I novemberförfattningen fann man en plausibel anledning till återtåg. Denna författning vore ett brott mot Londonerprotokollet, och svenska regeringen hade icke fått del af densamma. Då nu Danmark exponerat sig mer än beräknadt var, så ville Sverige icke längre dela ljuft och ledt med detsamma, hvarför tanken på Sveriges aktiva uppträdande öfvergafs. Onekligen kunde detta vara ett fullt giltigt skäl, men så alldeles okunnig kunde väl icke den svenska regeringen vara om hvad som var i görningen, att hon icke förut, innan denna ödesdigra författning antogs, kunnat göra dess förkastande till vilkor för ett svenskt förbund, i stället för att nu, sedan den slutligen var antagen, taga densamma till utgångspunkt för sitt återtåg. Att den svenska regeringen icke i detta afseende var helt och hållet oskyldig framgår ock af f. d. konseljpresidenten Halls offentliga tal till sina valmän i början af 1864, i hvilket han påstod, att Sverige och Norge fullständigt hade gillat den danska af Hall ledda politiken under det sista året och att »dagen efter novemberförfattningens antagande den slutliga fullmakten till försvarsförbundets under-tecknande afsändes från Stockholm». Detta förnekades dock af den svenske utrikesministern, kanske mer diplomatiskt än rent öppet. Efter detta var det Hamiltons tur

att sättas i sticket. I en till danska Dagbladet insänd artikel yttrade den förre konseljpresidenten: »jag vet, att grefve Hamilton under den 16 november — novemberförfattningen antogs den 15 i samma månad — egde kunskap om, att hans regering, som då fått underrättelse om riksrådsvoteringen den 13, betraktade frågan om förbundets afslutande så tillvida afgjord, att de nödiga fullmakterna oförtöfvadt skulle komma honom tillhanda. Huruvida fullmakten verkligen ankom till grefve Hamilton, är mig icke bekant.» Härpå genmälte Hamilton i Posttidningen den 4 April, att han den 19 eller 20 november verkligen muntligen yttrat, att han *dagligen väntade* den för traktatens afslutande nödiga fullmakt. »Herr konseljpresidenten var sålunda fullt berättigad till antagandet, att jag sedermera bekommit densamma. Om således antingen herr Hall eller jag begått ett misstag, som förtjenar allmänhetens uppmärksamhet, så är det jag, och det är på mig ansvaret bör falla.»

Hvilken som i detta dunkla diplomatiska spel hade rätt, antingen regeringen, sedan fullmakten redan var afsänd, i sista stund ångrat sig och återkallat densamma eller om grefve Hamilton öfverskridit sin befogenhet, får framtiden utvisa. Visst är, att grefve H. i Februari 1864 »återkallades» från sin post såsom svenskt-norskt sändebud i Köpenhamn. Rörande denna märkliga episod i vår diplomatiska historia, yttrar P. v. Möller i sitt af oss förut omnämnda samlingsverk »1867 års Första kammare»: »Vi anse oss fullt berättigade att, *utan grefve Hamiltons medgifvande eller medvetande*, härvid yttra några ord. Det har blifvit sagdt, att han, ledd af skandinaviska sympatier skulle hafva gått längre, än hvartill hans instruktion berättigade. Samlaren har genom meddelande från tvenne framstående personer, hvilka då deltog i grannrikets styrelse och sålunda varit i full kännedom af de bedrifna underhandlingarna och notvexlingarna, erhållit den samman-

stämmande förklaringen, att detta rykte är *grundlöst*. Om grefve Hamiltons afgång från sin ministerbefattning af utanför stående personer på olika sätt uttydts, så är detta ursäktligt, då till och med representanterne för de tvenne stormakter, hvilka jemväl varit intresserade i förenämnda underhandlingar, på ett skiljaktigt sätt uppfattat detta steg. Den ene, som i 25 år vid danska hofvet representerat det land, der statshvälfningsarna nästan kunde sägas höra till ordningen för dagen, förklarade »en envoyé icke vara ansvarig för sin regerings vexlande politiska åsikter», då den andre med brittens stolthet, men utan dess rikedom, beklagade, att förhållandena nekade honom att följa grefve Hamiltons exempel.»

Fransmannen glömde dock dervidlag att förhållandena äro något annorlunda, då det varit »envoyén», som helt och hållet fört politiken i den riktning, som sedan af regeringen desavoueras, och britten glömde, att grefve Hamilton afgick, fastän icke heller han hade någon förmögenhet.

Gladstone som teolog.*

Öfvers. af J—y R.

Gladstones artikel i *Nineteenth Century* om »Skapelsens och det religiösa begreppets gryning» är just hvad man kunde vänta af honom — värtalig, retorisk, förvirrad, korteligen, allt annat än logisk och grundligt genomtänkt. Hans andliga hållning gent emot dessa frågor kan skildras i två ord, såsom en mans, hvilken är kyrkligt sinnad och home-riskt sinnad.

I sjelfva verket upptages omkring en tredjedel af hans uppsats af en afvikelse, som är nästan helt och hållet främmande för ämnet, nämligen den vidlyftiga afhandlingen om huruvida de olympiska gudarne, som skildras af Homerus, bära eller icke bära spår af att vara personifikationer af

---

* Vi ha hemtat denna intressanta artikel ur januarihäftet för i år af *Fortnightly Review*. Att en utredning sådar som ofvanstående är af vigt äfven för svenska läsare, hade man nyligen tillfälle att på ett eklatant sätt komma under fund med, i det nämligen en så ansedd tidning som *Stockholms Dagblad* för den 14 sistl. mars ansåg lämpligt att utan minsta reservation återgifva följande notis, stödjande sig på ett yttrande i en föreläsning af en amerikansk professor Dana, som, såsom »troende» geolog temligen ensamstående, ofta af de ortodoxa återopas såsom auktoritet:

»Den enda kunskapskälla i fråga om skapelsen, som vi ega, är första kapitlet i första Mosebok, och detta måste vara inspirerad. Det skulle icke funnits någon anledning att införa berättelsen om skapelsen i bibeln, om den vore osann. Skapelsens ordning måste, af vetenskapliga skäl, hafva varit den, som angifves i bibeln. Geologien ådagalägger, att allt, som finnes, måste hafva haft en begynnelse. Vetenskapen stämmer öfverens med bibeln deri, att ljuset måste hafva kommit till först, att växterna måste hafva funnits till före djuren för att nära dem och för att absorbera kolsyran i luften. Inga bevis hafva någonsin funnits om en lägre ras, från hvilken människorna kunde ledt sitt ursprung. Likheten emellan den nyare naturforskningen och den mosaiska skildringen borde öfvertyga alla de tviflande naturforskarna om sanningen af skapelsen sådan den berättas i början af första Mosebok.»

naturkrafterna och ega eller icke ega attributer, hvilka tyda på ursprung från källor gemensamma för författaren af Iliaden och författaren af Genesis. Det är onödigt att framhålla, i hvilket aflägsset förhållande dessa funderingar stå till den allvarliga hufvudfrågan, huruvida berättelsen om världens och människans skapelse, som innehålles i bibeln, öfverensstämmer eller icke öfverensstämmer med den moderna vetenskapens konstaterade fakta. Att de homeriska gudarne till en viss grad härleda sig från solmyter, kan ej betvivlas. Phœbus, den lysande, hvars strålande pilar, i raseri afskjutna, medföra förderf, är tydligen i vissa bemärkelser solen, och det kan icke sättas i fråga, att icke Herkules' storverk till största delen, om icke helt och hållet, äro hemtade från djurkretsens tecken. Men det fins andra element blandade med dessa, och om det än skulle kunna bevisas, att några af dem äro lånade från gamla myter gemensamma för de ariska och semitiska raserna, hvilket är långt ifrån ett konstateradt faktum, komme man ändå icke mycket närmare afgörandet af frågan, huruvida berättelsen om Noaks ark är sann eller ej. Afvikelsen är hufvudsakligen intressant såsom belysande Gladstones rastlösa själ, hvilken är ytterst begifven på utflygter, benägen att omsorgsfullt utarbete detaljerna och att uppehålla sig vid bifrågor med en vidlyftighet som bortskymmer hufvudargumentet. Det är äfven en ytterst sentimental och lätttrörd själ och han tycks vara af den tron, att frågor af rent vetenskaplig art kunna afgöras genom passionerade vädjanden till känslan i förening med de gamla trosformlerna. I sådana vädjanden behöfva vi väl ej säga att Gladstone är hemmastadd och att de, som redan höra till hans beundrare, skola i denna, liksom i hans andra skrifter, finna uttryck af en storslagen om än något vacklande och svulstig värtalighet, värd både att läsa och beundra. Icke heller kan det förnekas, att hvilken uppriktig läsare som helst, han må vara partisk eller ej, måste känna sin beundran växa för en man, hvilken midt under det politiska lifvets irriterande sysselsättningar kan hålla sitt sinne öppet för sådana frågor och stjåla sig till en ledig stund att nedskrifva dem.

Men om vi lemna åsido dessa biomständigheter för hufvudfrågan, kunna vi icke låta vår beundran för Gladstone hänföra oss att gifva mera vikt åt hans påståenden och argument, än om de kommo från någon okänd Mr Smith

eller Mr. Jones. Frågan är helt och hållet gifven och begränsad. Är eller är icke berättelsen om skapelsen, som innehålles i gamla testamentet *sann* -- d. v. s. öfverensstämmande med verkliga fakta, som ingen kan bortdisputera? Gladstone företager sig att söka bevisa att den är *sann* och att dess öfverensstämmelse med den moderna vetenskapens konstaterade fakta i hög grad tjenar som bevis för att den bok, i hvilken den innehålles, är af Gud ingifven.

För att kunna förfäkta detta påstående fordras naturligtvis i första rummet en grundlig kännedom om de nyaste upptäckterna inom astronomi, geologi, zoologi, fysiologi, och i sjelfva verket om alla grenar af den moderna vetenskapen. Den tiden är länge sedan förbi, då *fakta* underkastades pröfning, huruvida de öfverensstämde med *teorien* om en gudaingifven uppenbarelse; nu för tiden är det *teorien*, som pröfvas, huruvida den håller streck med *fakta*. Gladstone gifver sig in i denna brinnande strid med tapperhet och tilliten hos en arab, hvilken ställer sig på stridsfältet, beväpnad med svärd och spjut för att för första gången möta en med bössa och revolver beväpnad motståndare. Han säger sjelf, att han är »helt och hållet blottad på det slags kunskap, som gifver auktoritet», och det flygtigaste genombläddrande af hans uppsats är tillräckligt att visa det. Han påstår t. ex. att den fyrfaldiga delningen af djurverlden, som genomföres i Genesis, nämligen

- 1) Skapelsen af vattnets invånare;
- 2) Af luftens invånare och
- 3) Af djurverlden på land, som når sin fulländning i
- 4) Menniskans skapelse

»i vår tid rönt så mycket godkännande af naturvetenskapen, att den kan anses som en bevisad slutledning och ett konstateradt faktum.» Är det möjligt att Gladstone aldrig hört talas om kritformationens iguanodon eller om oolitens små insektätande pungdjur eller om triasformationens labyrinthodon och stora batrachier, eller om den siluriska formationens skorpion, hvilka alla lefvat på land många millioner år förr än ett enda species af de fiskar, som lefva i hafven eller af de fåglar, som kretsa i luften, hade fått sin tillvaro? Kan han någonsin hafva besökt South Kensington Museum och sett det fossila, fjäderbeklädda djuret från Oeningen, till hälften fågel och till hälften reptil? Är han okunnig om den massa af bevis, som tjena att åskåd-

liggöra, huru de existerande arterna af fågelslägtet utvecklats sig ur reptilslägtet under en ofantligt aflägsen period, men dock långt efter tillvaron af flera species af den »djurverld på land», om hvilken han helt artigt antager den moderna vetenskapen ha bevisat, att den icke funnits till före skapelsen af luftens och vattnets invånare? Om Gladstone vill besöka British Museum, skall han der få se en sandstensskifva från en af de äldsta formationerna och sannolikt aflagrad för mer än hundra millioner år sedan, och hvad får han se på denna skifva? Små urhålkningar efter regndroppar, med högre kant på ena sidan än på den andra, utvisande att skuren föll under stark blåst; märken gjorda af tidvattnet alldeles liknande dem, som nu uppstå vid Mersey- eller Solwayviken och talrika aftryckningar och spår gjorda i den våta sanden af maskar. Hvad bevisar detta? Att under en aflägsen period vindarne blåste, regnet föll, tidvattnet steg och sjönk allt efter orsaken till dess tillvaro — solen och månen; att en djurverld existerade, som, emedan den uteslutande lefde på land, ehuru ett fuktigt land, svårligen kan definieras såsom fallande inom kategorien vatten- eller luftinvånarne.

Det skulle vara lätt att mångdubbla exemplen, men det är öfverflödigt, enär senaste ordföranden i Royal Society, professor Huxley, den största nu lefvande auktoriteten rörande dessa frågor, så nyligen som i sista numret af *Nineteenth Century* sagt: »Om jag har den ringaste kännedom om de resultat, som uppnåtts af vår tids naturvetenskap, är det en bevisad slutledning och ett konstateradt faktum, att den fyrfaldiga indelning Gladstone antager icke sammanfaller med de ögonskenliga bevis, som stå oss till buds och hvilka tjena att åskådliggöra, i hvilken ordning varelserna i vatten, i luft och på land ha uppträdt.» För dem, hvilka ega den mest elementära kännedom om sådana arbeten som Lyells, Huxleys och Häckels, måste påståendet att en sådan ordningsföljd bekräftas af vetenskapen, synas lika förvånande som om Gladstone hade förfäktat den satsen, att det vore en bevisad slutledning, att jorden är platt och icke rund. Hans andra argument, stödjande sig på skapelsehistorien i Genesis, äro af samma natur: nämligen en mans, som är femtio år efter sin tid i allt som rör den moderna vetenskapen.

Skapelsehistorien, som innehålles i första kapitlet af Genesis är, om orden tagas i sin ögonskenliga och naturliga

mening, fullkomligt tydlig och följdriktig. Den är, såsom Gladstone säger »en egendomligt liflig, kraftig och effektfull populär berättelse; eller om vi hellre vilja hafva det så, en sublim dikt» — om hvad? Om kosmogonien gemensam för den gamla världens tidiga tänkare, och hvilken nödvändigt måste hafva varit den första föreställning, som de gjorde sig, dessa män hvilka i vetenskapens barndom började söka göra klart för sig upphofvet till de fenomenen, som uppenbara sig för våra sinnen. Menniskoslägtet och dess kringsspridning på jorden antogs såsom verldsalltets hufvud- och grundfaktum. Jorden var först ett kaos; ljuset skildes från mörkret, vattnet från landet och det hela omgafs af ett firmament eller ett kristallhvalf, starkt nog att skilja vattnet ofvanom, som förorsakade regn, från vattnen under och att uppbära himlakropparne, som gjorde sin rund kring jorden på tjugufyra timmar. På detta firmament placerades solen för att regera dagen och månen för att regera natten och såsom dess namn, »mätaren», antyder för att mäta tiden och årstiderna. Stjernorna tillkommo äfven såsom ting af underordnad vigt, sannolikt till prydnad, eller för att fylla månens uppgift de nätter denna var osynlig. Sedan den oorganiska världen sålunda blifvit skapad, antogs jorden en gång för alla ha blifvit ett hemvist för den existerande djurverlden i tre efter hvarandra följande ordningar, nämligen fiskarne eller vattnets invånare; fåglarne eller luftens invånare och landtdjuren; hvarefter hela verket kröntes genom människans skapelse efter Guds »beläte». Detta verk antogs ha blifvit utfördt af en antropomorfistisk gudomlighet eller en till högre potens utvecklade människa, hvilken arbetade liksom en människa med visst beting för hvarje dag, hvarje afton öfverskådande den tilländagångna dagens verk för att se om allt var väl gjordt, och hvilande på den sjunde dagen efter sin arbetsvecka. Detta är den enfaldiga, enkla och nära till hands liggande föreställning, som skapelsehistorien måste väcka hos hvar och en på den tiden naiva kosmogonier började uppgöras, liksom den gjort det med alla som läst den, ända till helt nyligen. Frågan är nu, huruvida den är sann, d. v. s. öfverensstämmande med nu konstaterade fakta; och om den är *osann*, hur kan den bok vara en gudaingivelse, som innehåller misstag rörande saker af sådan vigt?

Den första anmärkningen är den, att om man det allra

ringaste söker att bringa frågan inom gränserna för förnuftets pröfning, måste man nödvändigt antaga, att orden i berättelsen icke få tagas i sin egentliga bemärkelse, utan således i en bemärkelse olik den föreställning, som de ovilkorligen måste ingifva dem till hvilka de riktades. Detta erbjuder ingen svårighet för Gladstone, hvilkens intelligens har en besynnerlig förmåga att nyttja ord i denna icke-egentliga bemärkelse och att säga saker, som kunna betyda hvad som helst som olika politisk ståndpunkt eller andra favoritämnen hos olika åhörare kunna göra önskvärdt. Sålunda har han icke svårt att antaga, att »firmamentet», som uppbär stjernorna och skiljer vattnen, helt enkelt kan betyda en rymd, eller att om författaren af Genesis säger »dagar» menar han »perioder», ehuru deras längd uttryckligen bestämts genom »en morgon och en afton». Det kan vara tillräckligt att säga, att en vanlig intelligens utan tvekan skulle kalla detta språkbruk af en oinspirerad författare »jesuitiskt» och att det absolut icke fins något som berättigar detsamma, om ej det förut fattade syftmålet att undvika, *per fas vel nefas*, den alltför tydliga antagonismen mellan den heliga skrift och vetenskapen. Men om vi lemna denna punkt och medgifva de icke-egentliga bemärkelserna fritt spelrum, uppskjutes endast svårigheten. Det antagande, att Laplaces nebulosa-hypoteser eller hvilka hypoteser som helst, hvilka öfverensstämma med kända astronomiska och geologiska fakta, kunna på något sätt jemkas tillsammans med »graderna af den majestätiska utvecklingsprocess, som skildras i boken Genesis», är lika ohållbart som antagandet af ett solidt kristallhvalf eller af sex bokstafliga skapelsedagar. Gladstone påstår, att om författaren af Genesis angifver jordens skapelse såsom begynnelsen af verket och först på fjerde dagen låter solen och månen uppträda, han dermed icke har sagt, att solen och månen ej förut funnos till, men att »deras anvisning till en bestämd plats och bana såsom ljusgifvande krafter» egde rum först långa perioder efter sedan jordens geologiska utveckling nått sin fulländning genom »vår fasta marks uppdykande och afskiljande från hafvet». Det är klart, att den första förtätningen af en kosmisk nebulosa måste hafva egt rum omkring en central kärna, med andra ord omkring en sol och att planeter och drabanter först så småningom kunna hafva afsöndrats och intagit sina platser och banor, sedan den roterande mas-

san sammandragit sig. På inga vilkor kunde en mellanliggande planet lik jorden hafva lösryckt sig ur sin ordning före andra medlemmar af sin familj.

Ännu dunklare äro Gladstones begrepp rörande ljusets afskiljande från mörkret och af det våta från det torra. Han tycks betrakta ljuset och mörkret såsom tvänne skilda ämnen, hvilka, likt svarta och hvita bönor, som blandats i en urna, kunna stjälpas ut och sorterar i två olika högar. Någon annan mening kan han ej gerna åsyfta, då han använder en fras sådan som »ljusets afsöndrande och samlande». Det är naturligtvis väl känt, att ljuset helt enkelt är vibrationen af ett nästan oändligt fint och elastiskt medium kalladt eter och mörkret frånvaron af en dylik vibration och att kosmiskt stoft äfven i de tidigare stadierna af nebulosa-bildningar är sjelflysande, d. v. s. sprider ljus. Ljuset måste därför nödvändigt länge hafva föregått sammanlutningen af detta stoft till en planet lik jorden. »Afsöndringen af det våta från det torra och af fasta kroppar från de flytande» är ännu mera orimlig. Detta uttryck röjer tydligen, att förf. antager det hafvets afskiljande från land var en process, som egde rum en gång för alla, och att jordytan med ens antog sitt nuvarande utseende, då det deremot är ett faktum, att en beständig höjning och sänkning, med ett ord en vexling af haf och land fortgått från de tidigaste geologiska perioderna. Kalk- och kritbildningar, som nu utgöra en stor del af kontinenterna och reser sig till ansefliga höjder, bildades på botten af en djup ocean. Sandstenen, som ligger under kalken, är deltabildningen af någon stor flod och gifver vid handen tillvaron af en kontinent, som uppstått ur denna flod och hvilken för länge sedan försvunnit under kalkoceanen. Och på samma sätt förhåller det sig med alla de aflagrade formationerna, som bilda nio tiondedelar af jordskorpan; de måste alla ha bildats under vatten genom denudation af äldre och följaktligen förvittrade klippor. Till och med i jembörelsevis nyare tider och efter människoslägtets uppträdande har Britannien en tid varit en arkipelag af öar i ett fruset haf, en annan tid åter en del af en kontinent, som genomströfvades af manmuth-djuret, den irländska elgen och renen.

Om vi öfvergå från den oorganiska till den organiska naturen, står berättelsen om djurverldens skapelse i ännu mera öppen strid med fakta. Vi hafva redan sett hvilket

misstag Gladstone gör sig skyldig till, då han antager att dess utveckling försiggick i den regelbundna ordningen af fiskar, fåglar och landtdjur. Men detta är blott en småsak i jmförelse med svårigheten att sammanställa skapelsen af dessa tre ordningar af lefvande varelser på tre efter hvarandra följande dagar med den ofantliga mängden af särskilda underbara skapelseprocesser som måste hafva erfordrats med anledning af det oerhörda antal af särskilda species, hvilka för närvarande hafva sin tillvaro i åtskilliga zoologiska områden af jorden och på grund af det oberäkneligt större antalet, som af deras lemningar att döma hafva frambragts, blomstrat och dött ut under de äldre geologiska formationerna. Madeira ensamt eger ej mindre än etthundratrettiofyra slag af landsnäcker, egendomliga för denna lilla ögrupp och af hvilka endast tjuguen finnas i Europa och Afrika. Om vi lemna evolutionsteorien för den underbara skapelsen, måste vi antaga, att den underbara akten försiggått ensamt på Madeira etthundratretton gånger blott och bart för att gifva det en mångfald af landsnäcker.

Det är likväl, då vi komma till människans skapelse, som den bristande öfverensstämmelsen mellan historien i Genesis och den moderna vetenskapens teorier blir mest påfallande. Enligt Genesis »skapade Gud människan sig till ett beläte», vid en tidpunkt, som uppmätt med år och generationer är jmförelsevis ny. På Cuviers tid, hvars auktoritet Gladstone stöder sig på, hade ännu inga geologiska bevis upptäckts, som motsade detta påstående och den förmodade frånvaron af alla menckliga kvarlevor tillsammans med utdöda djursläkten, eller i någonting äldre än blott uppslamningar på ytan, ansågs helt naturligt gifva stöd åt detsamma. Men saken förändrades helt och hållet då hundra- ja tusentals obestriddigen menckliga fornlemningar upptäcktes i de forna strömbäddarne och säkert förseglade under lager af stalagmit i grottor, i förening med lemningar af utdöda djur och under förhållanden, som gifva vid handen en ofantlig ålder. Ingen, som har den yligaste kännedom om ämnet, betviflar längre, att den förhistoriska människan på något sätt existerat under en tid af isperioden och med all sannolikhet ännu tidigare. Dess tillvaro på jorden måste mätas icke med generationer eller århundraden utan med långa perioder, hvilkas medeltal icke kan vara mindre än tiotusen år. Det är likaledes säkert att

dessa urmenniskor lefde i ett tillstånd af den råaste vildhet och att människoslägtet i sin fortvaro, i stället för att falla från en hög ståndpunkt, undergått en långsam och mödosam förädling från en rå och nästan djurisk begynnelse. Dessa upptäckter, om hvilka icke den minsta häntydan undfaller Gladstone för att visa att han känner till dem, hafva eftertryckligt revolutionerat den moderna tankens ställning gent emot den gamla tron. Det är ej längre möjligt att såsom af Gud ingifna uppenbarelser betrakta skrifter, hvilka innehålla framställningar rörande människans ursprung så diametralt motsatta verkliga fakta som legenden om Deukalion och Pyrrha och mycket aflägsnare från sanningen än den historia Lukretius gifver oss i sitt poem.

Om det erfordras någon ringa kännedom om den moderna vetenskapen för att fullt inse orimligheterna i skapelsehistorien, som innehålles i första kapitlet af Genesis, så behöfs ingen för att fatta det uppenbart orimliga i hvad man kan kalla den andra skapelsen af djurverlden, hvilken skildras i berättelsen om syndafloden. Gladstone nämner ingenting om denna, men den är en lika integrerande del af bibeln som berättelsen om den ursprungliga skapelsen.

Hvad säger oss denna berättelse?

Att Gud, då han såg människans ondska, ångrade att han skapat henne och andra på jorden lefvande varelser och beslöt att förgöra dem; men att Noak, den enda rättfärdiga människan, fann nåd för hans ansigte och fick befallning att bygga en ark, eller en stor farkost, i hvilken han från den ödeläggande floden skulle rädda sig sjelf och sin familj samt alla slags djur, af allt kött ett par, hankön och honkön, af landtdjur, fåglar och kräldjur. Vidare skulle han af de rena djuren och af fåglarne taga in till sig i arken sju af hvarje kön, d. v. s. fjorton i stället för två; men låtom oss antaga det mindre antalet för att undvika skenet af att vilja öfverdrifva det orimliga i berättelsen. Sedan detta var gjordt kom floden och öfvertäckte »alla de höga bergen under hela himmelen», förgörande alla lefvande varelser på jorden, utom de som voro räddade jemte Noak i arken. Floden började på den sjuttonde dagen i den andra månaden — d. v. s. den 17 februari — och stod högt öfver jorden i hundra-femtio dagar, då arken stannade på Ararat den 17 juli, men topparne af de andra bergen ej blefvo synliga förrän den 1 oktober. Arken öppnades och djuren gingo ut den 27

februari det följande året, då de varit innestängda mer än tolf månader.

Jemför denna berättelse med verkliga fakta. Först och främst är antalet kubikfot i en ark med gifna dimensioner lätt uträknadt och det är tydligt, att den skulle vara totalt otillräcklig att rymma ett par af alla de större djuren såsom elefanter, giraffer, flodhästar, bisonoxar, bufflar, hästar, åsnor, zebbor, qvaggor, elgar och de mångfaldiga arterna af hjortsläktet, gnu och andra stora antiloper, lejon, tigrar, björnar och andra köttätare, för att icke nämna något om jordens oerhördt talrika lägre djurverld, fåglar, reptilier, snäckor, insekter o. s. v., hvilka alla förgjordes genom en allmän öfersvämning, som försatte jorden under vatten öfver ett år. Vi vilja icke heller inlåta oss på de ofantliga förråd af foder för de växtätande och kött för de köttätande, som måste inrymmas i arken för mer än tolf månaders konsumtion eller på omöjligheten för arktiska och tropiska djur att lefva tillsammans ett år under samma temperatur. Ej heller är det mindre svårt att inse, huru vid utsläppandet ur arken de växtätande kunde existera tills en ny vegetation skjutit upp ur den genom en årslång öfersvämning upplötta jorden, eller hur de köttätande kunde existera utan att uppäta de enda paren af växtätande djur, hvilka voro de enda invånarne på denna jord en lång tid efteråt. Ej heller är det möjligt att förklara den nuvarande fördelningen af djuren i olika geografiska områden, om alla hade utgått från en gemensam medelpunkt, ett berg i Armenien. Kunde kängurun t. ex. med ett skutt ha hoppat från toppen af Ararat till Australien utan att lemna något spår efter sig i några mellanliggande trakter? Eller hur kan berättelsen hålla streck med det faktum, att långt före någon tänkbar tidpunkt för syndaffoden en ofantlig mångfald både af species och typer af landtdjur existerade, hvilka gradvis utvecklades till mer och mer specialiserade former och hvilka fingo sin tillvaro under olika perioder, växte till, blomstrade och slutligen dogo ut och försvunno? Var mammutdjuret, hvars skelett, ännu betäckt med kött och hår, upptäcktes vid Lenas frusna stränder, en afkomling af ett par mammutdjur, som räddades i arken; eller *Elephas meridionalis*, hvars ben två gånger så stora som den största nu existerande elephants, äro funna i den fossila skogsbädden i

Cromer* eller miocenperiodens menniskolika apa och sabeltandade tiger; eller eocenperiodens palæotherium och anoplotherium, eller några af de tidigare invånarne på jordens fasta yta?

Intet utsträckande af dagar till perioder eller annat bruk af ord i deras icke-egentliga bemärkelse, kan i ringaste mån öfverskylda den tydliga motsägelsen mellan den *naiva* och nästan barnsliga historien om Noaks ark och fakta, vi vilja ej säga vetenskapens utan det vanliga förnuftets och den vanliga iakttagelseförmågans, hvilka ligga i öppen dag för hvarje något så när beläst skolgosse af den uppväxande generationen.

Den verkliga »skapelsens gryning» är den som genomgått de tre olika formerna af vetenskaplig forskning.

Först astronomiens, som åskådliggör den progressiva förtätningen af nebulosor och solar i olika stadier af deras lifs historia.

För det andra geologiens, som börjar med den tidigaste kända fossilen, Lorenzoflodens Eozoon canadense och fortsätter i en kedja, af hvilken den ena länken hänger fast tillsammans med den andra under den siluriska perioden med dess rikedom på mollusker, krustacéer och maskartade djur samt de första tecknen till fiskar; under den devoniska med dess förherrsande fiskar och första uppträdande af reptilier; den mesozoiska med dess batrachier; under den sekundära formationen under hvilken vatten-, land- och luft-reptilierna förherrsade och de första låga formerna af vertebrerade landtdjur började visa sig; och slutligen under tertiärformationen, under hvilken däggdjuren blefvo talrika och, i det typ följde på typ samt species på species, gradvis skilde sig ifrån hvarandra och specialiserades under eocen-, miocen- och pliocenperioderna, tills vi komma till is- och förhistoriska perioderna och till det positiva beviset på människans tillvaro.

För det tredje embryologiens- eller allt individuellt lifs utveckling från den primitiva protoplasman och kärncellen, i hvilken allt lif får sitt första ursprung — hvilken, lik förhållandet mellan typer och species, under sina progressiva stadier af specialisering öfvergår från det lägsta, amoeban, till det högsta, menniskan — som lik alla andra djur leder sitt ursprung från en cell och utvecklas under stadier oskilj-

* By i England i grefskapet Norfolk.

aktiga från fiskens, reptilens och däggjurets, tills cellen slutligen uppnår quadrumanas höga specialiserade utveckling och slutligen sist af alla människotypens.

På samma sätt kan man söka »gryningen af det religiösa begreppet» i de flintyxor och andra grofva husgeråds-saker, hvilka nedgräfdes jemte den döde, liksom vildarne göra ännu i våra dagar, vitnande om någon sorts tro på andar och ett tillkommande lif. Detta bruk förherskade under den neolitiska perioden och möjligen äfven under den ofantligt mycket äldre paleolitiska, ehuru bevisen för det senare äro mycket svaga och det första föremål, som med någon säkerhet kan bevisas vara en afgud eller ett försök att framställa en gudomlighet förskrifver sig först från den neolitiska perioden, liksom kannibalfesterna, hvilka kunna bevisas icke sällan ha åtföljt begrafningar af någon mäktigt höfding. Vilja vi finna något mer än detta måste vi gå tillbaka till den historiska perioden och rikta vår uppmärksamhet på tidiga monument, myter och heliga böcker. De ojemförligt tidigaste minnesmärkena äro de egyptiska grafvarna från de fyra första dynastierna och de säga oss föga mer än det, att jemte en högt utvecklade civilisation begreppet om ett tillkommande lif egentligen var föreställningen om en fortsättning af det nuvarande lifvet i en graf, som gjordes lik den aflidnes eget hem och med omgifningar som påminde om hans forna tillhörigheter, under det att hela den invecklade egyptiska mytologien om symboliserade gudar och till gudar upphöjda djur var af senare ursprung. Om vi vända oss till den ariska och den blandade semitiska samt de vestasiatiska rasernas tidigaste mytologier finna vi dem till ett stort antal leda sitt ursprung från personifikationen af naturkrafter, hufvudsakligen af solen, på hvilka begreppen om familj-, stam- och nationalgudar samt heroer äro inympade. Stundom då den ursprungliga meningen med dessa gudars namn och attribut råkat i glömska utgrenade sig mytologierna i otaliga fabler; stundom förkastades af de mer okonstlade och råa raserna eller af mer filosofiskt anlagda sinnen inom ett ärftligt prestadöme polyteismens fabler, under det att i stället den idén förherskade, antingen om en enhet i naturen, som tydde på en enda upphofsman, eller om ett sådant öfvervälde hos nationalguden öfver alla andra gudar, att det på olika väg ledde till samma resultat af monoteism. Den judiska rasens

och de hebreiska skrifternas verkliga förtjenst är att tidigare hafva fattat denna idé och att säkrare ha hållit fast vid den än någon af de mindre filosofiska och mera osedliga af gamla världens religioner och detta är en förtjenst, som icke kan fränkännas dem, huru mycket än den bokstafliga riktigheten och följaktligen ingifvelsen och de underbara attributen af dessa vördnadsvärda böcker kunna dragas i tvifvelsmål och förkastas.

Arbeten sådana som Gladstones äro, ehuru välmenta, i sjelfva verket djupt irreligiösa, ty om religionen — lik tärningen, på hvilken spelaren, då han har otur, låter allt eller ingenting bero af ett förtvifladt kast — hvilat på den enda hållhaken, att otroliga berättelser äro sanna och dikterade af guddomlig ingifvelse, så kan blott *ett* resultat uppstå. Hvarje dag bringar i ljuset nya upptäckter, som bekräfta vetenskapens slutledningar och strida mot berättelserna om människans och världens skapelse samt om syndaflo den, hvilka innehållas i gamla testamentet. Hvarje dag sprider kännedomen om dessa upptäckter allt vidare omkring bland millioner läsare. Hvad måste bli följden, om upplysta och ledande män förkunna för världen, att om dessa vetenskapens slutledningar äro sanna är det ute med religionen? Uppenbarligen densamma som George Stephenson förutspådde kon, som stod på skenorna och försökte hejda lokomotivet: »det går i putten för kon».

Våra dagars sant religiösa skriftställare äro de, som grundligt uppfattande och erkännande vetenskapens fakta, frimodigt kasta öfverbord hvad som strider mot dem, öfvergifva alla teorier om inspiration och underbara afvikelser från naturens ordning och i stöd af religionen vädja till den verkliga skönhet och sanning i kristendomen, som ligger inunder de myter och dogmer, hvilka växt upp omkring dem; hvilka framför allt vädja till det faktum, att den existerar och är en produkt af menniskoandens utveckling, tillfredsställande bättre än allt annat många af de renaste rörelser och högsta sträfvanden, hvilka i lika mån äro en nödvändig och oundviklig produkt af denna utveckling.

Ett och annat om Stockholms teatrar jemte en revy för februari.

Af

Passepartout.

En svensk författare lemnar in ett dramatiskt arbete till kungliga teaterdirektionen. Pjesen är naturligtvis utmärkt, och författaren väntar att bli en ryktbarhet samma qväll den gifves för första gången, spelad af fröken Björkergren, fru H. Kinmansson och fru Hartman och herr Fredriksson och etc. etc.

Pjesen blir ej lagd i ett kålfat såsom i »det nya rikets» dagar. Den hamnar ej i hofmarskalkens våning och återlemnas på författarens upprepade begäran utan ett ord såsom förklaring, hvarför den ej blir uppförd. Den kommer ej heller tillbaka till författaren, följd af ett artigt bref från öfververintendenten, hvori denne uttrycker sin ledsnad öfver att ej kunna antaga ett så talangfullt stycke, men publikens smak är tyvärr ej sådan att den senterar etc. etc. Nej, det blir vänligt mottaget och svar skall komma med allra första.

Teaterns literatör förordar stycket, direktionen har läst det, men det är så svårt att afgöra. Kan det icke få bli liggande tills vidare? Repertoaren är bestämd för hela spelåret.

Nej, författaren är envis. Han vill ha bestämdt svar, den bråkmakaren. Och på utsatt dag ett par veckor senare kommer han för att få höra det afgörande ordet.

Ovissheten är dock ej mindre nu. Det fins så många pjeser liggande — se bara — två, tre år gamla. Men om direktionen får behålla stycket . . . Det kan ju komma ett lämpligt tillfälle. Om repertoaren måste ändras — det kan ju inträffa sjukdomsfall. Då kan det ju vara en möjlighet.

Men med utsigten till sjukdomsfall är inte författaren nöjd. Han tar sin rulle och går sin väg. Och han har nu ett godt minne för teaterdirektionens synder, både gamla och nya direktioners.

Hvarför mästerverket inte blef antaget? Ja, säg det den som kan! Der var just ingenting att anmärka på det. Men det skulle alldeles säkert komma att dröja i årtal, innan det kom upp — och då var det onekligen bättre att lemna tillbaka det. Der fans som sagdt högar — och då tog man ändå inte med i räkningen de af den förra direktören antagna stycken, som *inte* skulle komma upp under den nuvarande styrelsen, ej heller öfversättningar, antagna och betalade men som aldrig skulle spelas. Man räknade endast det, som verkligen var ämnadt att gifvas. Der fans ett historiskt skådespel, som legat i ett par år, medan yngre anförvänder dertill blifvit uppförda och nedlagda, der funnos svenska enaktare i långa banor, som det aldrig lämpat sig att instudera, därför att man hade en hel rad nya utländska dylika att taga upp. Der funnos nya original, det är sant, skrifna af teaterns nuvarande eller för detta tjänstemän och de skulle ju ha företrädet. Der fans dessutom verkligen också hela tre större originalstycken, det ena till och med skrifvet af en maskulin penna.

Mästerverkets författare går som sagdt och är vred med sin lunta under armen. Bus ner till herr Josephson. Men det är dock inte alldeles det samma att få det speladt på Nya som på Dramatiska teatern. Jag talar inte om sakens ekonomiska sida, fast gud nå's nära nog allt skrifvande folk måste tänka på den i både tid och otid. Jag säger heller intet ondt om Nya teaterns krafter — tvärtom, se här nedan! Men det kan inte hjälpas att en komedi, uppförd på Dramatiska teaterns lilla scen af dess pröfvade krafter, ger ett annat intryck mot när man ser den, omsorgsfullt fastän i största hast instuderad af Nya teaterns ungdom. Tänk om oss Madeleine Bunge spelad på Nya teatern. Jag vill svära på att resultatet skulle blifvit helt annat än hvad det nu blef. Så ock om Väninnor, som ju ämnadt var, kommit fram på Dramatiska teatern. Man hade ej blundat för styckets svagheter för det, men nog hade det gått många, många gånger fler än summa fem som på Nya teatern. Men att Madeleine Bunge på Nya teatern ej skulle gått fem gånger, det är jag öfvertygad om.

Nya teaterns lokal lämpar sig föga för den finare komedien. Salongens akustik tillåter ej detta tillspetsande af replikerna, dessa små finesser, som äro oskiljaktiga från Dramatiska teatern, och sujetterna lägga ej heller an på att pointera detaljen, låta tvärtom dessa allt för ofta gå förbi spårlöst, medan den dramatiska scenens artister deremot mynta ut enskildheterna allt hvad ske kan, ibland till och med stryka under dem allt för skarpt. Jämför till exempel spelet i Geografi och kärlek — mot det i Hur man gör godt eller till och med i Barnet, som likväl i sin helhet kom mycket godt till heders på Nya teatern, — ehuru äfven i det stycket en och annan replik blef uppäten af den stora salongen.

Också lämpa sig Nya teaterns nuvarande krafter — i synnerhet om de äldre ej få bli med utan endast de försökande ungdomarna, såsom var fallet i Väninnor — mindre för den fina komedien. Vi ha sett dylika spelas bra der förr, till exempel Konseqvenser, som utfördes förträffligt af fruarna Engelbrecht och Fahlman och hrr Hillberg, Holmqvist och Engelbrecht, samt Sanna kvinnor, som stälde kungliga teaterns försök med samma stycke helt och hållet i skuggan. Men i allmänhet blir intrycket och följaktligen äfven resultatet ej det samma som om vi såge samma stycken på dramatiska scenen. Jämför till exempel de båda teatrarne rivaliserande uppsättning af Sällskap der man har tråkigt eller Stora barn. Och de gåfvos ändå på Nya teatern på en tid, då dess personal var till större delen en annan än den nuvarande. Och medan Paillerons stycke gick mer än femtio gånger på Dramatiska teatern, lades det ned efter få representationer på Nya, der det dock ej spelades illa.

Är det ej en fars eller en folkpjäs, vår mästerverksförfattare hade skrivvit, blir han således lömsk på kungliga teaterstyrelsen öfver det afvisande eller snarare det uppskjutande utlåtande, hans stycke ådragit sig. Ty ett dramatiskt arbetes öde beror ju mera än andra slags dikters på en tillfällighet. Är en roman bra, så arbetar den sig i de flesta — dock ej i alla — fall till erkännande förr eller senare. Men en pjäs! Blir den ej antagen vid den teater, der den bäst lämpar sig, så har författaren att antingen trycka den — på egen bekostnad fastän möjligen med en förläggares namn som skylt på titelbladet — i hvilket fall den

naturligtvis ej blir läst, ty vår allmänhet köper ej teaterpjäser, om det ej står fru Edgrens namn på titelbladet, eller ock att lämna den till en annan teater, der den i bästa fall blir uppförd ett par gånger och sedan glömd.

En slump beror dess öde ofta på. Direktionens lynne, repertoarens tillfälliga tillstånd, personalens dito dito, årstiden, då stycket kommer upp, väderleken, om det spelas på vårsidan, slutligen och ej minst rollbesättningen. Det fins dåliga pjäser utan ett spår af literärt värde, som tack vare direktioner och skådespelare nått stor framgång, och det fins goda pjäser, som till följd af dåliga konjunkurer helt och hållet förfelat sin uppgift. Ty på teatern får ännu mindre än eljes i literaturen varan tala endast för sig sjelf. Och här är det ej endast de vanliga biomständigheterna, som bidra till utfallet: Tendensen i stycket, dess så kallade moralitet eller immoralitet, författarens partiståndpunkt m. m.

Vi ha hört besynnerligheterna i Madeleine Bunge applåderas, därför att de gisslade de nyare idéerna, — och vi minnas hur raderna hurrade åt utfallen i Hur man gör godt. Vi minnas Herr Bengts hustrus öde — detta trots den allmänna hänförelsen på första representationen — och det olika öde, som drabbade En räddande engel mot det som kom Sanna qvinnor till del, då dessa båda stycken samtidigt uppfördes. Så att inte är det dikternas inre värde, som ensamt bestämmer deras öde.

* * *

Från våra gränsländers hufvudstäder höra vi ofta klagas öfver att teatrarna skötas utan någon plan, utan några deras verksamhet reglerande grundåsigter. Antingen lefva de på en öfverlägsen kraft och rätta sig då helt och hållet efter den, eller är det — och det händer oftare — den ekonomiska vinsten, som ensamt utgör målet för konstanstaltens sträfvan.

Hur är det stäldt hos oss? Vi måste rättsvisligen medgifva, att två af Stockholms teatrar skötas med ett bestämdt mål. Om en af dessa, den Södra, ha vi ej mycket att säga, annat än det goda, att den ej sträfvar till annat än att roa men fyller sin uppgift som en förstadsteater förträffligt, gör

godt bruk af sina få men gedigna krafter, lämpar sig efter dem och gör sällan något misstag.

Nya teatern är mera oroligt sökande, sökande efter hvad som kan fylla i kassan. Detta helt naturligt, ty utan kassa lär ingen teater och ingen gedigen konst kunna hållas uppe. Och herr Josephson sträfvat, som vi alla veta, att bilda vår smak för äkta konst och stor konst. Han måste uppblanda sin repertoar med saker, som han, stode finanserna bättre, säkerligen aldrig skulle öda en timmes tanke på, men som betala sig och som äfven betala det andra, det gedigna, han i konstväg bjuder sin publik. Och *det* är ej litet.

Man behöfver ej i allo dela herr Josephsons åsigt för att uppskatta hans okuffiga energi, hans rastlösa verksamhet och märkliga förmåga att utbilda skådespelare. Han har ofta haft så obetydliga eller outvecklade förmågor att arbeta med, att resultatet blifvit klen, men detta är ej underligt, ty äfven för en teaterdirektör fins det, trots Sjövalls ord, omöjligheter.

Men plan är det i hvad han gör, det är intet vacklande, ingen osäkerhet. Arbetet går med sjudande fart, är ibland rent af fruktlöst, ofta med något så när goda resultat, någon gång — dock allt för sällan — verkligt godt. Det kan väl ej förnekas att Nya teatern rätt ofta pröfvat sina sujetters krafter vida öfver deras förmåga. Men så har samma scen andra gånger visat så mycket mera lyckade prof på hvad äfven ungdom kunnat åstadkomma, då ledningen varit god.

Under ojämförligt bättre förhållanden arbetar kungliga teatern, och till den drar sig också publiken af gammal vana i högre grad än till den rymliga salongen på Blasieholmen. Det är ytterst sällan ett program misslyckas på Dramatiska teatern. Det har händt med Severo Torelli och Inackorderingarne, men bland öfriga stycken ha till och med de misslyckade gått sina tio gånger minst.

Kungliga teatern har haft många olika slags direktioner, af hvilka de allra flesta fått en föga smickrande orlofsedel af det offentliga ordet. Naturligt nog, då det så ofta varit mindre lämpliga personer som blifvit satta till trädgårdsmästare. Nu är styresmannen för de kungliga scenerna en man af facket, kunnig i sina stycken och som människa och kamrat allmänt afhållen.

Men det brummas ändå. Man kan ju ej underlåta att göra jämförelser. Kungliga teatern ger Kung Erik och Nya ger Kongsemnerne, kungliga Madeleine Bunge och Nya Over Evne. Det var Nya teatern, som gaf Mäster Olof, Et Besög, På hemvägen, Elfvan. Det såg en gång ut som ännade kungliga teatern uppmuntra inhemska dramaturger till ifrig täflan. Fru Edgrens, fru Agrells, hr Molanders stycken gäfvos då. Men den tiden var kort och de svenska originalen ha sedan dess blifvit främmande för kungliga scenen, som nu lefver på tysk föda af vexlande näringsvärde.

Man beklagar att vår tids teater i allmänhet har så föga med literaturutvecklingen att skaffa. Att upprätthålla en literär repetoar är naturligtvis otänkbart för en teater, som kämpar med ekonomiska svårigheter, men vi ha likväl sett att en dylik teater icke bättre tjenar de literära intressena än den scen, som har statsanslag och som omhuldas af publiken, och detta fastän Nya teatern så ofta upptager just de stycken, som vrakats af kungliga teatern.

Hvad den sceniska ledningen vidkommer, så hör man nu för tiden alls icke talas om någon regissör vid kungliga teatern. Herr Lindberg makades bort, sedan han efter en hel vinters försök öfverbevisats om att han ej kunde göra underverk. Herr Personne har gjort scenanordningarna i de nyuppsatta styckena denna vinter — med godt resultat, det skall ej nekas. Och verket tycks ju gå utan regissör. De gamla krafterna röra sig med pröfvad vana, nya opröfvade krafter finnas just inga, ty hvarken herr Palme eller herr Bäckström äro nya på tiljan. Hvem som leder dem, som skulle behöfva undervisning, vet man ej. Med god ledning skulle säkert till exempel fru Rundberg kunna utvecklas med en helt annan fart än hvad nu sker, då hon står totalt stilla. Och fröken Seelig, som väckte så berättigade förhoppningar i Vildanden, har sedan dess varit ointressant att skåda i båda de roller, hon fått sig tilldelade. Nog vore det skada, om hennes talang ej skulle få behöflig ans. För henne äro dessa år, som *borde* upptagas af grundliga, ihärdiga studier, säkert af stor betydelse.

Dramatiska teaterns krafter äro välkända och ansedda. Om ej alla göra framsteg, så veta de flesta att bevara det rykte de vunnit. Vidare utveckling hos medelålders förmågor förekommer som vi veta sällan i vårt klimat. Man sätter sig, sedan man väl vunnit en position. Och är posi-

tonen något så när hög, sätter man sig ofta med riktigt eftertryck.

Men just därför följa vi de unga med största medkänsla. Så länge *de* inte ge sig, är ingenting att frukta för den närmaste framtiden.

Nu ha vi nästan vant oss att vänta föga af det yngsta skådespelareslägdet. En stor förmåga har trädt fram i första ledet af de våra, ett par aktningvärda krafter ha vunnits — men för öfrigt föga att vänta.

Kungliga teaterns manliga rekryter äro båda förut välkända af vår publik. Det dröjde innan den ena af dem fick visa hvad han förmådde. Af herr Bäckströms komiska kraft, som vi hade i godt minne från Leonarda, Kråkfötter, Reif von Reifingen och flera stycken, fingo vi ej se mycket på hela höstterminen, och någon för honom riktigt lämplig roll fick han ej förr än han nu fick spela Thurman. Hans tid kommer dock säkert. Såväl fröken Björkegren och fru Bosin som herr Thegerström började sin bana vid kungliga teatern med en lång osynlighet, som likväl ej skadade dem. Litet hvila för en gång skärper blicken och lusten att pröfva sin kraft.

Har herr Bäckström sålunda varit undanskjuten, så har herr Palme så mycket mera direkt fått gå in i hetaste elden. Han var liksom förutbestämd till framgång. Och det går an, när framgången berättigas af så ärligt och insigtsfullt arbete som det, herr Palme visat. Men hvarför använda honom i tid och otid? Han har på förståndigt sätt spelat både kung Erik och gossen Axel i Madeleine Bunge, hvarjämte hans göteborgska glansroller Hjalmar Ekdal och Ambrosius lågo färdiga för honom här. Nu har han spelat Tygesen — och är hans repetoar *då* icke omväxlande nog, så blir väl hans härnäst följande roll Fregattkaptenens.

Hvad danske författare längta efter: ett ungt stycke, speladt af unga krafter, det kan man få se på vår Nya teater. Dess personal har alltid bjudit på ungdomar, men de ha oftast försvunnit derifrån igen, antingen för att inte mera synas till eller för att på annat håll utveckla sig för kungliga scenen. Hur det skall gå med Nya teaterns nuvarande unga garde, vet ingen, säkert är likväl att det kommit med vackra löften och att dess utveckling hittills väckt det varmaste intresse.

Herr Gründer var den förste. Hans föregående kände

landsdortsborna ensamt till. Han fick också börja här med småroller, men i dessa var en färgläggning, en individualisering, som förvånade. Redan när han först var med i Herr Bengts hustru som »vitnet», en af styckets obetydligaste roller, var der något hos honom, som tilldrog sig uppmärksamhet. Nu är han en af denna scens mest pålitliga förmågor — alltid bra, hur ofta han än blir använd i de sins emellan mest skiljaktiga uppgifter. Det burleska, karrikaturen tyckes dock lämpa sig mindre för hans reflekterande skaplynne. När han vill verka genom öfverdrift blir han — såsom i Lilla slarfvan — en teatertyp mer än en levande meniska. Men då buffatypen kan bli en individualitet, då låter han ej tillfället gå sig ur händerna — såsom i Sabin-skornas bortröfvande, i Clara Soleil, i Shakspeares Henrik den fjerde (man får väl utan att anses allt för obildad räkna Bardolf som en buffatyp). Och i den borgerliga komedien här hans spel, som vi veta, alltid en konstlöst enkel prägel och oftast en individuell färg, som just den visar djupet i hans konstnärsskap.

Hrr Castegren och Olsson ha båda visat vackra prof på goda anlag. Den förre går i den burleska genren, hvaremot han var omöjlig som kapten Lagersköld och furst Zilah. Den senare vet att med vinnande enkel hjertlighet säga sina saker, och hans uppfattning af ett par af hans roller hittills har utmärkt sig för slående goda grepp. Till och med då han för öfrigt ej förmått gå i land med sin uppgift, såsom i Furst Zilah (Menko), så fann man verkligt godt tänkta detaljer, som visade på slumrande anlag. Men han liksom herr Castegren står ännu i första början af sin bana.

Bland damerna är det fröknarna Sandell och Sjöberg, som blifvit mest omtalade. Den förra har hunnit vida längre än den sistnämnda. Fröken Sandell visar sig vara en tänkande skådespelerska, som förstår hvad hon spelar och ej nöjer sig med att visa fram sitt eget jag i rampljus. Det är en ovanlig intelligens i hennes uppfattning af de sins emellan vidt skilda uppgifter hon hittills fått, och hon har öfverraskat genom att hennes spel, i synnerhet i nervöst upprörda moment, verkat som den mest osökta natur.

Om spelsättet vid våra teatrar kunde ett och annat vara att säga, som hittills ej blifvit sagdt. Men dertill är det ej utrymme nu, — endast några reflexioner om de stycken, som falla inom denna revys område.

Naturligtvis har man skäl att fordra, att här i landet svenska stycken skola spelas bäst af alla slags stycken. För en tid sedan ansågs vår förnämsta scen såsom snarare fransk än svensk. Grunden för denna åsigt betvivlades visserligen af en och annan i tysthet, ty i Paris spelades dock ej alldeles på samma sätt som vid Lilla Trädgårdsgatan, äfven om en eller två af de våra rönt starkt intryck från Molières hus och här infört någon tradition derifrån.

Man måtte väl kunna spela bra, fast man ej rör armar och ben och mun så som fransmännen lära sig på sitt konservatorium!

Hur det nu var med den saken, inte spelar man franskt nu. Jag vet inte, om fröken Björkegren såg Denise under sin utrikestur, — inte imiterar hon åtminstone. Och om än fröken Sjöberg lärt sig nyansera sin roll i Furst Zilah, inte påminde hon stort om Jane Hading för det.

Och de andra i Denise uppträdande! Ja herr Fredriksson betonade det franska hos Thouvenin såväl som hos Pontferrand. Men de öfriga! De flesta hade gjort karaktäriska figurer, men inte voro de fransmän mera än de voro svenskar, — herr Thegerströms gamla strama soldattyp, herr Elmlunds hederlige fabrikör, herr Palmes unge grefve, herr Hartmans vidlyftige snobb och äfven fru H. Kinnansons präktiga mamma, som sedan blifvit dubblerad af fru Lindström, hvars spelsätt knappast drar tanken till Molières hus. Det franska draget var lika litet framträdande, som den tyska karaktären framträder i tyska stycken.

Jag mins, när jag såg Profpilen, hur förvånad jag blef öfver att på balen — i tredje akten vill jag minnas — få se herr Roos komma in, klädd i preussisk officersuniform. »Hå tusan, ä' vi i Tyskland?» Det hade jag ej kommit att tänka på förr, så föga framträdde den tyska prägeln hos de uppträdande.

Och det är ofta så. Man tycker likväl att det för skådespelaren borde vara intressant att skapa typer från olika länder — myndiga tyskar, energiska, nervösa små parisare, säkra franska landtmän, kjöbenhavsgrossörer.

Man förvånar sig öfver att den yttre människan ej

åtminstone göres typisk för det slags folk, som skall framställas. Öfver allt finnas ju olika individer, men det är den hufvudsakliga typen det här är fråga om. I Herr ministern på Nya teatern sågo herrarna verkligen ut som parisare, men det var så ovanligt att det påpekades i hela vår press som en extra förtjenst. I Denise påminner herr Thegerström nog om en soldat från kejsardömet, men så går herr Elmlund i stället omkring med bockskägg och den hederlige Thouvenin, tolkad af honom, var nära nog alldeles samma yttre menniska som generalkonsul Bunge, Daniel Rochat och — doktor Rank.

Herr Fredriksson, som förr spelade stångpiskroller i mustascher och som spelade den polske prins Panin utan tecken till maskering, har på sista tiden gjort ett par karaktäristiska figurer. Den ypperligt individualiserade Relling till exempel, och nu sist den buttre Sandén, som fru Agrell har allt skäl att vara honom tacksam för.

Men den figuren faller inom det svenska dramat, för hvilket herr Fredriksson *kan* bli en stödjespelare liksom han varit centralpunkten, kring hvilken de franska komedierna vändt sig. Sandén skulle vara mästerlig, om herr F. endast ville frångå sin gamla vana att liksom *stryka under* sina repliker, att lägga en onaturligt forcerad tonvigt på det han har att säga. Inte talar någon så ansträngt i lifvet. Sandén talar nog något olikt mot den franske eleganten herr Fredriksson, men han »stryker under» ihärdigare än någonsin och detta blir pinsamt att höra, i synnerhet då det förekommer hos en af våra allra förnämsta sceniska konstnärer, som mycket väl kan tala fullt okonstladt, när han vill.

I Ensam bar fru Hwasser upp hufvudrollen. Hennes stil är ej den yngsta skådespelerskans — om jag får nyttja detta oegentliga uttryck »skola» — och den drar ej alltid jämt med den yngsta diktningens anda. Men särskildt i Ensam gaf fru Hwasser ett så genomhjärtligt uttryck åt moderns samlade kärlek till dottern och åt vissheten att de båda en gång skola finna hvarandra, — och i hennes spel fans det utsökta detaljer, sådana det fordras helt annat än blott rutin att åstadkomma. Att hon blef abstrakt i styckets slut är ej hennes fel.

Då det gäller tänkande skådespelare, kan man taga för regel att, om rollen är karaktäristisk, individuell, natursann,

blir framställningen så äfven. En skådespelare kan göra *mycket af litet*, då lägger han till af sitt eget — och det är godt och väl för författaren att så händer. Men denne bör veta att det till en dryg del beror på honom sjelf hur hans figurer komma att spelas.

Af öfriga svenska typer, Dramatiska teatern bjudit oss på sista tiden, stå väl främst fru Helfrid Kinmanssons och fröken Åhlanders båda präktiga gummor i Det satt en fogel på lindeqvist samt den sistnämndas madam Rask i Ensam. Gummorna i herr Lundqvists proverb tillhöra dessa roller, som en hvar erfaren skådespelerska kan utföra och bör kunna utföra bra. Bättre finge man väl ingenstädes se dem än här i firman Kinmanssons & Åhlanders skepnader. »Raskan» bildar i kraftfull realism ett motstykke till fru Engelbrechts utmärkta Svea i Hur man gör godt. Hur det är och hvad som än säges om »onödig och stötande realism», så står det likväl fast, att det är just dessa lifslevfande figurer, låt vara tagna från kyffet eller från gatan men tolkade med konstnärlig urskiljning, att det just är dessa figurer, som skarpast bränna sig in i vårt minne. Och realismen, när den ej missbrukas, är dock en herrlig sak.

På tal om »svenska typer» så få vi ej glömma herr Holmquists celebre Lundström, som nog är nationel på sitt vis. Denna Lundström kunde godt påpekas såsom ett mönster för hur en buffaroll bör uppfattas, om det ej vore farligt att uppställa mönster för något dylikt, då hvarje skådespelares individualitet naturligtvis ger honom klafven till uppfattningen af den roll, han skall spela. Herr Holmquists Lundström bredde en ton af oförargelighet under figuren, han mildrade det som kunde göra fyllkajan obehaglig, gjorde honom till den älskvärdaste slarf bland alla landsstrykare. Det var mera äkta konstnärsskap, mera humor i herr Holmquists blonde Lundström än i den snusige Lundström herr Holmquist visade på Ladugårdslandsteatern för några år sedan, den vinter, då Zetterholmska sällskapet spelade så väl der som på söder — och ändå hade han ej låtit något af typens traditionella drag gå förloradt.

Herr. Hodells klassiska folkpjes var inöfvad på Nya teatern »i förbifarten», kan man säga, mellan det andra stycken repeterades för brinnande lifvet. Birollerna kunde ej besättas af teaterns bästa krafter, föga underligt således

att stycket i det hela ej gafs så bra som förr i verlden hos zetterholmarne. Trion Warberg, Bergström och Hodell eller Holmquist är ännu långt ifrån öfverträffad — och detta oakadt herr Svedbergs vräkige Pettersson i vaxdukshatt och sammetsväst var en rolig landsvägstyp, som alls ej saknar eller saknat motstycken i verkligheten, och fast herr Castegrens hederlige Andersson var skildrad med både värme och känsla.

Svenska typer borde man väl fått se i gamle Kronofogdarna. Tidpunkten var kanske mindre lämplig för detta klassiska sångspels återuppståndelse. För några få år sedan, då Nya teatern förfogade öfver såväl Fredrik Deland som öfver Viktor Holmquist — och öfver fru de Wahl också — då kunde Kronofogdarna fått en vida bättre tolkning än nu.

Ty det är ett stycke, som *kan* spelas af hvilket teatersällskap som helst, men som få af våra moderna skådespelare kunna spela *bra*. Den skola de ha gått uti har utvecklat många goda egenskaper hos dem, men den breda, lugna komik, som svarar till stilen i Kronofogdarna, den har knappast någon af våra samtida — herr Holmquist undantagen. Och det som på Kronofogdarnas premiére verkade mest störande var det att herr Holmquist förekom bland åskådarna i stället för på scenen. Gammalt folk skrattar ännu vid minnet af Sevelin, när han satt uppe i gungan. Sevelin verkade genom ett slags bondlugn karrikatyr, som var omotståndlig — jag föreställer mig att Fredrik Deland till någon del åtminstone ärfde hans förmåga i det fallet. Pierre Deland gjorde Polykarpus, säges det, med grotesk värdighet, och Rohde, som undertecknad påminner sig från sin gamla tider, var pösig och »hög», der han i sin röda frack gick med stolta steg som en tupp ibland bönderna. Herr Gründer gör en torr Polykarpus utan *eloquentia corporis*. Förträffligt gjorde han »pirum»-scenen, der var han en bellmansfigur och den scenen gjorde han till styckets glanspunkt, och det fast herr Ringvall, som satt i gungan utan att göra någon vidare komisk figur der, lika litet hjälpte sin medbroder i att frambringa en sant humoristisk verkan som denne fann sig hågad att hjälpa vännen Bryngel ur dennes obehagliga belägenhet.

Att det gamla typiska sångspelet ej gjorde den effekt i Nya teaterns repertoar, som man haft orsak att vänta och hoppas, får väl tillskrivas mindre tidens smak än bristen

på fullt lämpliga krafter. Det är inte allom gifvet att tillfredställa vår kritiskt skärpta smak i fråga om dylika traditionella figurer som herrar Polykarpus och Bryngel.

* * *

Vår allmänhet är ju intresserad af teatern, det veta vi. Icke som skulle ett nytt stycke, som till äfventyrs bär några nya idéer inom sig, blifva allvarligen skärskådadt och satt under diskussion i societeten. Men nog talar man om det ändå, och är stycket roligt och stöta dess tankar ej de rättänkande ifrån sig och spelas det af publikens utvalda, då går man i sådana massor och ser det, att stycket *blir* en kassapjes för teatern.

På Nya teatern är det fullt hus på premiären. Publikens är allmänt intresserad, stämningen hög. Dagen derpå rosas det nya programmet i alla tidningar, men då blir det likväl ett kient hus. Och på tredje representationen är salongen ännu glesare besatt och vaktmästarne förtro åt habituéerna bland publiken, då de komma, att »det är bara fribiljetter — allt i hop fribiljetter».

Hur går detta bedröfliga sakförhållande i hop med det allmänna intresset för teatern?

Jo, det är ej den svenska literaturutvecklingen — i dramatisk riktning som i öfriga — som allmänheten intresserar sig för. Det är knappast för de nya styckenas skull den går på teatern, och flertalet ger tusan i alla nya inlägg i tidens frågor. Eller affärdar man dem med litet öfverlägset ovett à la fru Madeleine Bunge, sorglig i åminnelse. Eller också svär man otåligt en vers öfver det förbannade käbblat, — man har minsann annat att tänka på.

Den med literära intressen försedda publiken går på premiären och får då godt rum i Nya teaterns salong. För öfrigt går allmänheten dit, när der gifves någon skrattpjes och äfven, när der spelas benpjeser. Men i öfriga fall tjena alla ansträngningar till föga, och man frestas rätt ofta till att tro att vår gamla hufvudstad ej kan bära upp fyra teatrar. Vi ha dock haft flera än fyra scener i verksamhet samtidigt — och vi lära ju snart få en femte. Men hur konkurrensen då skall kunna hållas uppe, det skall bli egenomligt att skåda, i synnerhet som väl zing-la-la-genren

redan har spelat ut sin roll och de nya operetterna från Paris och från Wien bli allt tarfligare och tarfligare.

* * *

De tre program, Nya teatern — förutom hvad jag här ofvan talat om — bjudit på i februari representera tre sins emellan mycket skiljaktiga diktarter. Först kom Ett val — af Knut Michaelsson — ett familjedrama af stort intresse, särskildt förträffligt bygd, allt igenom moget i facturen. Man har jämfört Ett val med Denise, som ju har alldeles samma ämne. Men behandlingen är olika. I Denise är det en fransk författare, som konstruerat fram sina figurer — jag tror ej riktigt på deras verklighet — der tänker man och handlar efter sådana grundsatser, att vi skulle sitta förvånade, hade scenen ej vant oss vid franska tänkesätt. Vi känna ej och tänka ej som dessa personer. Derför fick Ett val ett ytterligare intresse. Vi jämförde. Och det fans kättare, som, när de hörde att Ett val blifvit refuseradt vid kungliga teatern derför att Denise skulle spelas der, voro så patriotiska att de ansågo det svenska stycket, som behandlade det gemensamma ämnet och behandlade det bra, borde haft företräde framför det franska, som noga taget rörde oss föga.

Nu var förhållandet det att kungliga teatern, när Ett val inlemnades dit, redan köpt Denise. Och så visste man naturligtvis att det ryktbara dumas'ska dramat skulle dra folk, men om Ett val kunde knapt något profeteras. Det gick sedan på Nya fem hela gånger, vill jag minnas.

Det spelades bra der. Fröken Sandell, som nyss i Världluft gifvit den täckaste och mest naturfriska flicktyp, vi sett på länge, bar upp Evas roll så kraftigt och så rent att vi allt igenom trodde på den arma flickans känslor. Och detta fast fröken Sandells *studier* ej helt och hållet kunna döljas i hennes spel. I hennes stora lidelsefulla scener endast bryter känslan fram med så intensiv våldsamhet att hvarje spår af något inlärd, reflekteradt, försvinner och vi se framför oss ej skåderspelerskan utan människan, endast och allenast människan, Eva, ingen annan.

Om Ett val är så mycket skrifvet i tidningarna, att det nu är föga att tillägga. Det är också ett sådant stycke, som ej behöfver vidlyftiga utläggningar. Det är så klart hållet som en modern målning, hvarje invändning besvarad, motad i dörren, innan den hinner komma fram och höja sin röst, personerna ej så invecklade att de behöfva några kommentarier för att bli förstådda. Herr Michaelsson har ju börjat sin teaterbana som faiseur, det är i hans båda förra stycken mera af handtverk än af verklig konst, och han har aktat sig för att slå in på vanskliga, oförsökta stigar, hellre hållande sig på stora allfartsvägen. Man märker nog äfven i Ett val spår från denna hans första ståndpunkt, men då han nu lyckats förena sin vunna och obestridda skicklighet i handtverket med säker blick och urskiljning och äfven förmåga att gå djupare in i karaktärsteckningen, då ha vi skäl att hoppas att han skall lemna stora landsvägen för alltid och oförskräckt börja hugga sig fram genom snären. Han tycks behöfva mera studier efter den enkla verkligheten, en skärpt blick för det väsendtliga i människornas skaplygne. Ett val har visat att han ej är yttlig och flack, som man förut så gerna trodde. Och derfor är man nyfiken på det nästa, han kommer att skriva. Det är ovanligt att hos en författare träffa på så utpräglade dramatiska anlag — och som det ser ut så *ensidiga*, ty ingen har hört talas om att herr Michaelsson skrifvit en novellskizz eller något annat i annan form än den dramatiska. Och som vår teater behöfver nya lifgivande element, så må det tillåtas mig att vara glad åt den nyförvärfvade kraften.

Ett val var utspeladt och Kronofogdarne hade sjungit på sista versen, då Min vän Lehman kom rusande, — Lehman i sin lustiga Jægerkostym, i ylle och filtskor utan klackar. Man skrattade godt åt påhitten, och det såg ut som hade teatern förvärfvat sig en kassapjes. Inte var stycket jemförligt med Sabinskorna i komisk kraft och i burleska situationer, men det kan ju få vara roligt för det. Inte var det mera originelt eller mera troligt och sammanhängande än många andra tyska komedier, som svämmat öfver oss af de sista årens ymniga skördar. Det bjöd på de gamla vanliga typerna, dem vi sett under tjugu olika namn, på den musikvurmande frun, den beskedliga toffelmannen, den store musikern-humbugen, den förlägne älska-

ren, ja icke ens tenoren, den vräkige tenoren fattades. Och herr Toffelman förvandlades, som ske plägar, i sista akten till en fruktansvärd tyrann emot sin dittills oinskränkt rådande fru. Och frun tvingas afsvärja sin musikaliska dille och flickan får sin assessor och alla äro glada och nöjda, när ridån faller.

Herr Holmquist, som hvilat sig öfver Kronofogdarne, bar hufvudsakligast upp den tyska farsen. Rolig var han att se på och ur rollen drog han — fast med måtta — all komik, som kunde åstadkommas derur. Han hade dock ej tillfälle att göra något »noch nie dagewesenes» — och inte kunde den berlinske grosshandlaren bli så splitterbefängd som teaterdirektör Striesse — eller hvad han nu hette — eller som en eller annan af herr Holmquists gamla tyska fars-gubbar, hans vaktmästar Pfeffermann i »Våra fruar» till exempel.

Till sin äkta hälft borde han ha fått någon mera bedagad qvinna än fru Ulff för att intrycket skulle blifvit det afsedda. Gaf fru Ulff ej typen af en halfgammal tysk dam ur bourgeoisie, af en fru Buchholz med dennes representationslust och småsinne, så var hon så mycket mera en societetsskönhet à la Cecilia Hornfeldt, som gift sig med en rik bracka och som blifvit solen i societeten.

I Lehmans Jægerdrägt hade herr Gründer krupit in. Inte var Lehman något att göra en karaktärsframställning af, han har ju ingen annan sysselsättning alla de fyra akterna igenom än att tassa omkring i sina filtskor, väcka munterhet genom sin yttre menniska, spela hungrig och gåpåare. Men herr Gründer var här ändå olik sina förra »gubbar» och det är vackert så.

Bland de öfriga medspelande var herr Lindhagen en rolig tenor. Herr Lindhagen har i vinter förut gjort ett par goda bifigurer — presten i Kiellands »På hemvägen», grefven i »Barnet». Hans sångarsnobb kunde visserligen ej mäta sig med herr Personnes ypperliga figur af samma släkte i »Stora klockan» — särskildt talade herr Lindhagen mycket mera ansträngdt, hade ej heller så dumt-roliga saker att säga, var endast en dekorationsfigur i det musikaliskt-dilettantiska huset men gjorde denna figur med den karrerade realism, som roller af detta slag fordra.

Återstår slutligen att nämna de båda senaste nyheter, som falla inom februari månad. Kungsämnena för visserligen för några år sedan, under fru Stjernströms herravälde, uppsatt på Nya teatern och gifven — med dålig ekonomisk utgång naturligtvis — några gånger. Allt gick ju dåligt på Nya teatern den tiden. Och likväl var det just då, som der funnos sådana krafter som fröken Björkegren, fru Moberg, fröken Reiss, fru Littmark, hrr Hillberg, Bäckström, Wagner, Palme — Fredrik Deland, Holmquist och flera oberäknade. Ibsens både pretendenter hade visserligen ej de bäst möjliga framställare, men Wagners baglerbiskop var det bästa han någonsin åstadkommit, Hillbergs Dagfinn Bonde var en mönsterskapelse, fru Moberg var älsklig som Margrete och fröken Björkegren spelade pojke som en hel karl — ty Ahlgrensen hade hittat på att Peter skulle spelas af fröken Björkegren, och så blef det också, och det var med mera än kuriositetens intresse man följde den ståtliga unge mannens steg på tiljan.

Af dem, som nu biträdde i Kungsämnena, var visst fru Fahlman den enda, som hade qvar sin gamla roll, Ingeborg. De öfriga stodo alla för första gången på sina platser i det mäktiga dramat.

Men det blef ej önskad resultat. Det var något ofullbordadt i det hela, osäkert, som om de uppträdande ej kände sig på sin plats. Detta trots herr Aug. Lindbergs i detalj karaktäristiskt och fint utformade bisp Nicolas och trots herr och fru Engelbrechts vackra återgifvande af Håkan och Margrete.

Det förvånade mycket och med rätta att herr Hillberg ej lyckades gifva en mera konstnärligt utformad bild af Skule. Han var öfverraskande matt och ointressant, och ändå hade han ju arbetat mycket på denna roll sades det.

I det hela tyckes herr Hillbergs talang ej komma Nya teatern till godo i den mån, vännerna af hans förmåga kunde önska. Man jämföre denna vinter med herr Hillbergs första år vid denna teater eller med den vinter, då han tillhörde kungliga scenen. På Nya teatern gjorde han en hel rad karaktäristiska figurer, som ännu lefva i godt minne hos teatervännen: hertig de Septsmont, Prosper Block, Tabarin, konung Karl den nionde af Frankrike, kung Henrik i Bertrand de Born, Friling i Konseqvenser. Och på kungliga teatern: Jago, Wallenstein, Corrado, Krogstad. I fjor

vinter påminte Brand på ett glänsande sätt om herr Hillbergs kraft. Men i vinter — ja, Pontus Bark är ett mästare-drag, men Pontus Bark visades endast på två matinéer. Petruccio var knappast en första rangs skapelse. Och Skule nu senast — utan färg, utan karaktär.

Det går likväl an att herr Hillberg hvilken dag som helst *kan* visa fram ett mästarprof till de gamla. Han har »gnistan» och han har förmågan, om han vill.

Fru Engelbrecht har ej heller i vinter fått visa hvad hon förmår — undantagandes i Sanna qvinnor. Hennes ovanliga förmåga att spela osökt och naturligt och att *tala* på scenen kommer snart att saknas på Nya teatern, då hon är borta. Så mycket mera skäl vore det då att draga nytta af henne, medan hon ännu finnes att tillgå.

Kungsämnena var ett af dessa spektakler, hvori Nya teatern tid efter annan pröfvar publikens tålmod vida öfver förmågan. Från half sju till half ett sitter väl ingen, som *har* sin frihet, på teatern utan att längta dädan.

Var Kungsämnena en halfgammal nyhet, så var Geografi och kärlek helt igenom färsk. Det har skrivits rätt friskt om Bjönstjerne Björnsons nya stycke, och man har i allmänhet bemött det så, som arbeten af mindre ansedda författare sällan bli bedömda, jag menar så, att man fäst sig vid förtjensterna, gladt sig åt dem och framhållit dem men brytt sig mindre om att rada upp bristerna till benäget påseende.

Styckets andemening är lätt insedd. Man skall vara människa först och främst — åtminstone när man är gift. Vårdslösar man sin familj, så kan det gå galet, man må för öfrigt vara ventenskapsman eller storhet i hvilken genre som helst.

Detta är ju sundt och friskt. Det är till och med så friskt, att vår akademiska tidning helsade stycket såsom »en fläkt af den forne *skalden* Björnson», — ty nu, när Björnson skrifer sådant som Over Evne, är han inte skald längre. Det är äfven så sundt, att det enligt samma tidnings åsigt gifver »hugg åt den giftiga, sinligheten eggande literatur, som buren af modets strömning allt mer vill tränga sig fram» — åt denna literatur, som enligt samma tidnings åsigt predikar Hennings rätt att för hans höga nöje vilja föra både moder och dotter på villovägar och som föreskrifver för skolflickor lektyr, sådan som »Autour du mariage» eller

Paul Bourgets »Cruelle enigme,» — hvilken för öfrigt är en med fin och ädel känsla skrifven bok, som en skolflicka skulle gäspa åt och aldrig orka igenom.

Geografi och kärlek skulle bli ett lustspel enligt författarens mening, när han satte sig att skriva. Och det *måste* enligt undertecknads åsigt vara ett lustspel, man måste kunna skratta riktigt godt åt Tygesen, och det måste skarpt framhållas att han är hustryann, egoist och bråkmake vida mer än han är vetenskapsman. (Så gjorde också — i parentes sagdt — Emil Paulsen i Köbenhavn. Hans Tygesen blef en filister, en uppblåst obetydlighet). Ty i annat fall går ju allt i hop ut öfver det, som väl borde vara Tygesens lifsgerning, öfver hans arbete, som hindras af hustrun och de öfriga damerna i huset, och då är det mannen, som får vår medkänsla och vi skratta ej åt hans afbandsande.

Det går många herrar Tygesen omkring i lifvet och de äro inte särdeles angenäma att råka ut för inom deras egna fyra väggar. Men kanske uträttar någon af dem stora saker, som hans närmaste borde böja sig för. Det är ledsamt för dem, men det kan inte hjälpas. Hela världen intresserar sig för Pasteurs jättearbete, men ingen frågar efter om han försummar sin hustru — ej ens om han har någon sådan — eller grälar med någon rödhårig »Ane» eller förleder någon tant Malla att lägga sig till med snusdosa.

Det som man här frågar är huruvida mannens arbete är af sådan vigt och betydelse att det är lönt offra något derför. Skall man inte ingå på den frågan, så bör hela stycket hållas gladt och burliskt.

Stycket verkade vida bättre från scenen än när man läste det. Ane och Malla retade till skratt, bara de visade sig, och Thurman sade sina godmodiga sarkasmer med utmärkt pointerung. Och den ledsamma tredje akten räddades af fröken Björkegren i viss mån, d. v. s. så långt möjligt var. I allmänhet skulle det kunna sägas att Karens roll är det bästa, fröken Björkegren åstadkommit efter sin långa hvila. Det var sådant, som man vill skriva långa haranger om, en hel girland af utsökta ord, men som man hellre med vördsam tystnad tager af sig hatten för.

Samma artighet åt fru Helfrid Kinmansson, hvars gummor visserligen äro en smula lika hvarann men som nära nog alltid gifva intryck af hvardaglig verklighet. Man

tror obetingadt på gamla slöa Malla, när hon rycker upp sig för en gång och af fullaste hjerta retar sin hustryrann. Och man njuter nästan lika mycket som gumman själf öfver Tygesens häpnad, när hon visar honom sin snusdosa till tecken på, *hur långt* han drifvit henne.

Att Ane var roligast, när hon teg och bara tittade fram, förskrämd och fruktande det värsta, bakom den vildsinte geografens kartor, det är ej fröken Åhlanders fel, ty hon var lika dråplig här som senast i »Ensam». Anes mask med dess röda hår och rödlätta hy och dess färaktiga uttryck, som gjorde Tygesens yttrande om det »lömska» draget hos henne ytterligare barockt, var ett litet mästerdrag.

Fru Dorsch-Bosin talade i sina sträfvaste tonfall, men herr Palmes röst hade denna gång större omfång än Hjalmar Ekdals och kung Eriks. Tygesen och Thurman, detta par originaler och bokmalar, spelades af två *unge* män. Tygesen — det var inte Hillberg, ty han fans inte att tillgå, och det var intet Knut Almlöf heller, ty han ville inte öfva in en så ansträngande roll, fast Björnson hade skrifvit och bedt honom derom och till och med sagt att »den är skrifven för dig». Nej, Tygesen var herr Palme, och herr Bäckström var Thurman — och han var Thurman med lif och själ. En liten klipsk gubbe med plirögon och fullmånansigte — och hvilket småslugt smil och hvilken inre fröjd, då han drifver i all vänlighet med Tygesen, fantasimenniskan, token, den äkta mannen. Det var den rätta breda lustpelsstilen i herr Bäckströms framställning, och hade han inte varit en så rolig och så individuell Thurmann, så hade man velat se *honom* som Tygesen. Det hade varit ett experiment men alls ej mera vågsamt än det att gifva den rollen åt herr Palme.

Han skämmer inte bort något, han har intelligens och urskiljning, och hans erfarenhet från sina många studieresor till utländska teatrar har lärt honom, att det är arbetet, som ger det mesta bidrag till utvecklingen. Det vore orätt att ej erkänna hans omtänksamt studerade Tygesens många förtjenster. Att han ej gaf den *humoristiske* Tygesen, som i stycket blir afstraffad med olympiska löjen, det kunde han inte hjälpa, ty humorist har herr Palme ännu inte varit på scenen — men det måste Tygesens framställare vara. Kan han i sin person ha något omedelbart vinnande, som gör åskådaren blidt stämd mot detta stora barn, som är en så oför-

bätterlig bråkstake, så skadar det heller icke. Och är han en smidig och på samma gång en envis natur, en stämningssmänniska som Tygesen själf, med dennes lättrorlighet och känslighet — ja, då blir han Tygesen, sådan Björnson sett denne, när han tittat sig i spegeln.

Fru Hartman var Helga, dottern. Man blef litet förvånad, när hon trädde in. Liten flicka, kort klädning, kolossal hatt, linhår, blomstrande ansigte, drägten stramt åtsittande. När man hämtat sig från öfverraskningen, erkänner man den goda tanken i att göra Helga till en dylik snärta. Så outvecklad som hon är, förstår man och öfverser man lätt med hennes obesinnade handligar, ty flickan är ju ett lefvande bevis för att »det var inte hennes fel» och »hon skall inte göra så mer». Detta var nog bra tänkt och den högkomiska verkningen af hennes framsnyftade förtroende till sin moder om att älskaren inte kom till den aftalade mötesplatsen, den var ju också på sin plats, I det hela är man glad öfver att här se fru Hartman ha skapat en *ny* flicktyp, olik hennes öfriga ingenuer, och man skulle så gerna skriva under det »utmärkt», man — nu som oftast — hör yttras om henne, om hon blott undveke en och annan detalj, som kan vara rolig hos ett älskvärdt barn men som ej gerna bör upprepas. Visserligen har Tygesens dotter saknat föräldrauppsigt, men hon kommer ju från ett utmärkt institut, och nog lärde man väl der de unga damerna, som redan nått en respektabel ålder — trots deras korta klädningar — att dricka utan att hålla om glaset med båda händerna, att sitta ordentligt i en stol och andra dylika småsaker, äfven om man inte lärde dem att hysa förtroende för sina lärarinnor, att tala sanning — och sådana småsaker. Att Helga gör sig beqvämt, när hon sätter sig vid frukostbordet, lät gå för det, fast hon ju ej skall känna sig hemma just, då hon träffar fadern ensam och ser, hur han styrt till i rummen. Men nog skall man vara bra uppbyren af publiken för att känna sig *så* hemma på scenen som Helga gör, och nog skall man ha uppfattat sin roll i det hela så väl och genomfört den så friskt, som fru Hartman här gjort, för att gifva intrycket af en verkligt konstnärlig prestation.

Det är intet nytt, då jag säger, att det i lika hög grad som fru Hartmans friska naturell har varit öfverdrifterna och osannolikheterna — alla dessa ständigt upprepade hopp öfver skacklorna — som skaffat henne publikens

gunst. Man storskrattar gifvet för hvar gång den räddande ängeln sätter pudervippan midt på näsan — och likaså vid många andra dylika drag. Hvarför allt detta, då man verkligen *är* konstnär och *har* varit mästerlig och sann i mer än en scenisk uppgift, som alls ej varit lätt?

Det är en god hjälp vid detta arbete framåt att vara uppuren, men att vara publikens kelbarn är farligt för den, som med allvar vill arbeta sig framåt.

* * *

Det har således varit lifligt nog på våra teatrar under februari. Operan har bjudit på debutanten herr Kloed och har repeterat Paul och Virginie, och ett par gånger i veckan har man återsett herr Knut Almlöfs qvicka ansigte i skenet af den kungliga scenens ramplägor.

Södra teatern har bjudit på fru Östberg och fröken Pettersson och har, då detta skrives, en ny tysk komedi färdig att gå af stapeln. Det blir recett för herr Bergström och det blir naturligtvis både »lapp på luckan» och lif i salongen.

* * *

När jag skall avsluta detta utkast om ställningar och förhållanden vid våra teatrar, är det en tanke, som tränger sig på mig: af de svenska stycken, jag här omnämt, är det sist uppförda ännu ej en månad gammalt — om man räknar dess tillvaro från dess första framträdande för publiken — och likväl äro de alla redan att anse såsom döda. Våra originalstycken ha i allmänhet inte »gått» i vinter, troligen — och helt naturligt — emedan allmänheten ledsnat på det ständiga varierandet af ungefär ett och samma motiv. En veckas lif är det vanliga på Nya teatern, till och med för goda arbeten, som Ett val till exempel. Och sedan hamna manuskriptet och rollafskrifterna i teaterbiblioteket, andra stycken stå på affischen och ingen tänker mera på hvad som stått der förut — förr än när författaren nästa gång låter höra af sig.

Det är ett kort lif den dramatiska dikten får — utom i sällsynta undantagsfall. Det är sällan vi fira »hundra

representationens fest.» En bok blir väl sällan så bortglömd som en utspelad pjes. Den läses åtminstone från lämbiblioteken, äfven om folket ej gitter betala ut pengar för att få ega den.

Men den dramatiska dikten lefver dock ett rikare lif, *medan* den lefver. Hvad som der säges, får en helt annan kraft än hvad som står i en bok. Och att få se sina skapelser taga kroppslig gestalt, att få tala så att det *hörs*, ej blott sitta och skriva — det är lockande för hvarje författare. Låt den lefva kort, deras dikt — blott den lefver rikt och talar ut sitt ord med kraft och öfvertygelse, med sanningens makt. Då skall alltid något spira upp ur den samma.

3 mars 1886.

Opera-Revy.

Januari—Mars.

K. Stora Teatern: Repriserna af »Gustaf Wasa», »Carmen», »Don Juan», »Rienzi. Nyhet: »Paul och Virginie».

Nya Teatern: Reprisen af »Pianella». Nyheter: »Aristoteles», »Kronfogdarne», »Nanon».

Kgl. Stora Teaterns första mera anmärkningsvärda lifsytring detta år utgjordes af »*Gustaf Wasa*», Naumanns gamla hjeltedikt, instuderad på nytt efter några års intermezzo. Flera af hufvudpartierna innehades likväl af samma personer som våren 1880, då denna »lyriska tragedi» senast uppfördes. Af dessa togs priset af hr *Lundqvist*, och det hufvudsakligen på grund af hans dugtiga recitativ-konst, som utan fråga står främst vid teatern såväl i tydlighet, klarhet som dramatisk kläm. Någon större diabolik är det obilligt att begära både af hr *Lundquists* stämman som ock af hans person i öfrigt. Att fröken *Ek* hvarken med hänsyn till röst eller föredragssätt hör hemma i Naumanns musik, är ju uppenbart, men då ingen enda af öfriga sångerskor kan sägas göra det bättre, hör ej denna rolbesättning klandras, så mycket mer som fröken *Ek* både i spel och utseende verkade särdeles tillfredsställande som *Kristina Gyllenstjerna*. Äfven öfriga fruntimmersroller voro i goda händer, särdeles engelens parti, der timbren i frk. *Karlsohns* röst var mycket väl på sin plats. Hr *Sellman* hade återigen bryderiet att efterträda *Oscar Arnoldsson*, hvarpå sångpartiet ej kunde undgå att lida. Synnerligast i hymnen saknades klang och sonoritet samt vederbörlig konstnärlig stil i föredraget. Att hr *S.* inlade rätt mycken värme i sin sång, vilja vi ej förneka, och den dramatiska framställning, hr *S.* lemnade af den frihetskämpande hjelten var — om ock ej särdeles imponant — dock ganska liflig och anslående. Hrr

Strömberg och *Sellergren* utförde sina baspartier så godt sig göra lät och de många bipersonerna föredrogo temligen korrekt sina anföranden. Kör och orkester förtjena loford, uppsättning och den stundom rätt invecklade mis-en-scènes ännu mer. Grupperingarna, i allmänhet effektfulla, lemnade rum för en eller annan anmärkning. Så hade det utan tvifvel varit vackrare på samma gång som enklare om skyddsengeln på sitt moln hissats ned mer au niveau med den sofvande Gustaf och fästat segerkransen på hans hjessa, i st. för balettdamernas många hyss och slingringar med dem. Också de små flickorna på molnet hade kunnat lemna rum för något mera karaktäristiskt och mera uttrycksfullt arrangement.

En opera, som lätt nog svingat sig upp till favorit hos vår operabesökande allmänhet, är »*Carmen*», *Georges Bizets* charmanta fransk-spanska tondikt. I denna opera har fru *Edling* som känt är ett af sina bästa partier. Hennes malmrika mezzosopran gör partiets vokala effekter all heder och äfven den individuella karaktäristiken lyckas sångerskan i denna opera ganska bra. Fru Moes från 1878 kända tolkning var kanske lättare, smidigare, mera stickande pikant, men fru *Edlings* med sin samlade glöd och så att säga dolska passion är långt mer riktig och i kompositionens anda. *Carmen* är ingen opera-comique-figur och får således ej heller framställas som någon lekfull, lättfotad soubrette. Detta har fru *Edling* mycket riktigt insett och mot denna hennes grunduppfattning af rolen är följaktligen intet att invända, om också några detaljer icke synas oss så noggrant sammanhängande med denna uppfattning som önskligt vore. Så t. ex. när vi sist hade nöjet se fru *Edlings* *Carmen*, tycktes oss särskildt hennes entré, hvarpå mycket beror, förfelad. Fru E. lät sin *Carmen* komma glad inhoppande, svängande och munter, i st. för att ställa sig librettens anvisningar till mötes, hvilket här onekligen varit det bästa. Angående den debut, som fröken *Fich* efter det ofvanstående blifvit uppsatt, har gjort i detta parti, kunna vi här endast nämna i all korthet att fröken *Fich* med tiden utan tvifvel kommer att räknas bland Europas förnämsta tolkarinnor af detta svåra och fordrande parti. Hr *Ödman*, som i många år gjort rättvis lycka i det vokalt föga tacksamma tenorpartiet, har deruti efterträds af resp. hrr *Rundberg* och *Kloed*, af hvilka den förre endast som skådespelare kunde sägas någorlunda uppbära sitt parti, under det den senare — debutant — mest gjorde rättvisa åt de lyriska momenten, för hvilka hans

ganska behagligt klingande tenorstämman och mjuka väl nyanserade sång syntes företrädesvis egna sig. — Att fru *W. Strandberg* lemnat *Micaëlas* parti var knappast till operans fördel, om också efterträdarinnan i afseende på röstklang och röststyrka besitter större tillgångar. — Efter herr *Lange* ha herrar *Rosén* och *Forstén* innehaft *Escamillos* galanta rol, den senare med särdeles tillfredsställande resultat. — I afseende på dekorationerna till den populära operan kunde ifrågasättas om ej en ytterligare dragningskraft kunde beredas tondikten genom att 2:dra akten förlades ut i det fria, med elektriskt månljus till *Carmens* dans, såsom vid flera teatrar i utlandet. Cirkusfonden i sista akten gör fortfarande intryck af en jättestor tallrik hvita och röda rädisor. I denna akt skulle intrycket ej skadas genom några spanska dansers inflickande. Den sydlandska dansen eger f. n. bland vår balettkår flera utmärkta tolkare såsom fru *Lund*, hr *Sjöblom*, att blott nämna de begge förnämsta, och då man hos oss icke ger några helaftonsbaletter, men ej dess mindre besitter en kvalitativt syperb samling dansartister, vore det skäl att låta dessa lysa så länge de finnas.

Reprisen af »*Don Juan*», påbörjad under så vidriga sanitära förhållanden, har i Februari äntligen kunnat fortsättas. Dervid presenterades för allmänheten Kgl. teaterns tredje *Donna Anna*, frk. *Strandberg*. Denna sångerska hör till operans mest oberäknliga artister. Det intresse, frk. S. skänker sina uppgifter, synes mycket olika fördeladt. Ena qvällen kan man få höra sågerskan föredraga sina saker med musikaliskt sinne och uttrycksfullt lif, andra aftonen kan man få höra detsamma matt och mekaniskt upphasplas som en korrekt inlärd minneslexa och intet annat. Åt *Donna Annas* stora parti hade nu frk. *Strandberg* lyckligtvis egnat god omsorg och framförde dess hufvudpunkter på ett i musikaliskt hänseende ganska erkännansvärdt sätt. Frk. S. borde dock arbeta upp sitt lägre register, som är temligen klent både till färg och volym, och i afseende på de högre tonerna taga sig till vara för alltför stor kraftansträngning samt i sjelfva attackeringen af dessa toner inlägga ett erforderligt plus af smak och precision. Denna sångerskas röst eger, som bekant, en ganska betydande koloraturfärdighet, som dock alltför ofta urartar till en orolig massa orena drillar och hopflytande skalgångar. I allegretto till *f-dur-arian* visade sig emellertid frk. *Strandberg* kunna beherska de deri förekommande passage-gångarne med flytande lätthet och

lofvärd intonation. Som skådespelerska passar ju frk. S. ej för partiet, hvarför det tragiskt gripande intryck, partiet i sin helhet bör gifva, i denna tolkning fullkomligt uteblef. Det samma måste säga som Donna Elvira, för hvilket frk. *Karlsohn* alltjemt uppoffras. Kunde ej frk. *Javette här* med större fördel användas, ifall icke frk. *Ek* ville återtaga partiet, hvilket för operan utan fråga vore allra bäst.

Debutanterna ha denna gång fått sig anförtrödda baspartier. Af dessa utföres Mazettos onekligen bäst, och hr *J. Örtengren* har deruti visat spirande gåfvor att med tiden blifva en angenäm buffa-sångare. Åt det komiska facket lutar nog också den nye Leporello, hr *Söderman*, som dock har åtskilligt att kämpa emot innan han kan göra någon mera nämnvärd nytta deruti. De anmärkningar, vi framstälde rörande hr S:s Plumkett i Martha, gälla nämligen ännu i hela deras utsträckning, som det vill synas. Vi beklaga detta och finna helt förklarligt att musikvännen tills vidare föredrager den gamle Leporello, hr *Janxon*, trots tidens härjningar.

I afseende på guvernörens korta, men imponerande parti, tillåta vi oss den anmärkningen, att hr *Sellergren*, som framställer en den bäste guvernör, operascenen på länge égt, icke annat än för sjukdomsfalls skull borde ersättas af hr *Strömberg*. Don Ottavios parti, med hvilket hr *Bröderman* fått företa ett litet temligen äfventyrligt experiment, har sedan dess — tyvärr — icke återtagits af hr *Ödman*, hvars krafter man ansett sig böra bespara en Mozartsk opera, som ju alltid i alla fall drar folk, för att helgas sådana nutidens öfversvinneliga snilleverk som Massés i Wien och flerstädes förolyckade »Paul och Virginie» m. m. Hr *Lundmark*, som nu fått rolen till sist, eger ej nödig mjukhet i timbre och sångsätt för det genomgående *dolce*, sångrolen fordrar; roler af mer heroisk natur synas komma att ligga bättre för karaktären i hr L:s röst, när denna hunnit blifva mera odlad och utvidgad än hvad för närvarande är fallet. Som det tarvas en skådespelare med mer än vanlig finess och rutin för att göra Don Ottavios led samma rol intressant, bör man ej förevita en nybörjare som hr L. att det ej lyckades honom. Snarare kunde man vara glad öfver att det gick som det gick. — Angående den sceniska anordningen af »Don Juan», hvaruti åtskilligt nytt vid denna repris förekom, kunde vara åtskilligt att säga. Vi nödgas dock inskränka oss till att ännu en gång påpeka det slutscenen i forna dagar gjorde större effekt, och att de anord-

ningar, som då vidtogos för att gifva Don Juans supé-scen större glans och rikedom, lämpligen kunde återupptagas och — kanhända — än vidare utvecklas för att göra kontrasten med den derpå följande andeuppenbarelsen än mera verksam. Angående utförandet af detta sistnämnda uppträde, kan man med fördel hänvisa vederbörande till Oullbicheffs intressanta anvisningar, hvilka det nog icke skulle skada, om man uppmärksammade äfven i andra fall.

Det tyckes nu ha blifvit praxis vid kgl. operateatern att spelårets första nyhet redan medhinnas i — Mars. »Diamantkorset» skulle — förstas — uppföras »i slutet af Januari», men det var ju alldeles förhastadt att komma med en ny opera så tidigt som vid spelårets femte månads slut. Också höll man inne med den väntade dyrbarheten, som ännu, då detta skrifves, tyckes vara i fortfarande behof af slipning och polering. I stället kom verkligen »Paul och Virginie», förberedd under årtal och nu slutligen presentabel vorden.

* * *

Alltså, »*Paul och Virginie*», opera i 3 akter och 6 tablåer af *Jules Barbier* och *Michel Carré*; musiken af *Victor Massé*.

Det ligger ju i sakens natur att vår lyriska scens egenomliga affärsställning icke tillåter den att följa med utlandets skiftande företeelser på operans område. Men då man sålunda måste inskränka de nya operornas antal till det minsta möjliga, borde det väl vara af så mycket större vigt att vid de fås utväljande utveckla såväl konstnärlig smak som — ekonomisk försigtighet. Ledsamt nog tro vi hvarken det ena eller andra af detta kan sägas om upptagandet af »*Paul och Virginie*». Om vederbörande ansett sig disponera krafter enkom lämpade för just denna opera, ge vi dem gerna rätt i det att hr Ödmann åtminstone här är på sin plats, liksom frk. Grabow, den senare som man vet alltid lyckad i modern fransk operamusik. Men i öfrigt tro vi hvarken att operan kan bli en populär kassapjes, ej heller att vårt musiklif på något sätt blifvit riktadt genom införlifvandet af denna »opéra lyrique». Dermed ha vi hunnit fram till operan såsom konstverk betraktad.

Skulle *Victor Massé* representeras å vår svenska operascen borde man väl ha upptagit hans bästa större arbete

»Galathée» eller den ännu bättre fastän mindre »Jeanettes bröllop», gifven förut å Nya teatern m. fl. Dessa begge nu nämnda Massé-operor höra till Opéra-Comiques repertoar och försvara väl sin plats derpå, liksom vid hvilken annan teater som helst. Deremot ha Massés mer tragiskt anlagda tonskapelser ej egt samma lifskraft och lätt är att inse hvarför, om man gör sig besvär att genomläsa några den franske maëstrons arbeten.

Det visar sig då att det hufvudsakligen är i den mindre stilen som kompositören är störst. Hvarken i behandlingen af utpregladt komiska eller — allraminst — tragiska ämnen, men deremot helt å son aise i den s. k. demi-teinten, semi-serian i fransk kostym, hvaruti tonsättaren utvecklat lika konstnärliga som tilltalande egenskaper, lätt, osökt och behagfullt.

»Paul och Virginie» bär deremot allt för mycket spår af att vara »gjord». Märken af »beställningen» (för att lemna tvenne virtuoser triumfroler) saknas icke heller. Både Paul och Virginie smaka väl mycket af M. Capoul och Mille Ritter och på samma gång dessvärre väl litet af — Bernardin de S:t Pierre.

Denna sistnämnda olycka kommer naturligtvis till större delen på librettisternes skuldregister. M. M. Barbier & Carré må nu vara hur stora opera-stöpare som helst, men då de gäfvit sig till att breda ut en hel lång opera-text af Paul och Virginies lilla enkelt rörande kärlekssaga, då togo sig dessa herrar vatten öfver hufvudet, och i likhet med hjeltinnan i pjesen hafva de också lidit det jemmerligaste skeppsbrott.

Det tjenar till intet att lamentera öfver operatexters beskaffenhet i allmänhet och öfver »Paul och Virginie» i synnerhet. De onekliga förtjenster, som ofvannämnda libretto-firma, trots stötande osmakligheter, lagt i dagen vid transformeringen af Goethes Faust och Mignon, Shakespeares veronesiska kärlekspar eller grubblande danaprins till herrar Gounods och Thomas förfogande, de förtjensterna lysa i Massés opera nästan totalt med sin frånvaro. Och icke blott denna negativa ledsamhet, utan ock positivt ondt i form af longörer, plattheter, återupprepningar kommer dertill för att riktigt grundligt fläpta bort all doft och all poesi från sagan om de begge älskande.

Naturligtvis har detta missförhållande starkt inverkat på musiken. Som alla kompositörer, de der ej räcka till för hvad de tagit för sig, excellerar Victor Massé i falsk patos, och detta understundom till den grad, att det tillämnade sublimes

ej blott sjunker ned till det påtagligt löjliga, utan rent af till det groteska och triviala. Understundom förmår kompositören ej heller utveckla så mycken metod i galenskapen att han härdar ut till ändan med sin uppstylning och sin känslöf-häfvelse, nej, han faller som på hufvudet ner från sin magnificences höjd och slutar det hela ganska tarfligt, utan ens att ega den trösten att ha lyst som en sol, när det nu blifvit pannkaka af alltsammans.

Ja, ordspråkets citerande kan förefalla hårdt. Men hårdt är också att utstå sista akten af »Paul och Virginie» med dess evinnerliga jägtande efter stämning, tragik och storhet — allt sköna ting, som bara ha det felet att ej vilja infinna sig.

Hvad slags intryck kompositören afsett med sin lyckligtvis sällsynta »ouverture» är ej godt att finna på. Värre trasmatta i toner ha vi sällan hört som inledning till ett lyriskt drama. Ett vanligt opera-potpourri på musik-schweizerierna är långt bättre gjordt än denna osmälta motivträngsel, der skönhheterna — de få som finnas — alldeles skymmas bort genom det helas rhapsodiska brie à brac.

Af de trenne tråkighetens inkarnationer, som innefattas i de moderliga duetterna, är den första — då gummorna sjelfva underhålla hvarann — den mest hörvärda. Höra på *måste* man ju ock med all flit, ty de trenne spinnerskorna bilda tillsammans ett slags exposé-prolog, åhöraren till båtnad, ty sjelfva veta de mer än väl af hvarandras förtroenden, som ju ofta i dylika fall händer. Som sagdt, duetten är försvarlig, och då den utföres så bra som hos oss fullt acceptabel. Något mer än acceptabel måste man nämna Domingos derpå följande visa, ehuru den ej kan mäta sig med samma persons »fogelsång» i nästa akt, ett nummer i Massés genre och därför också synnerligen underhållande. Några af styckets körer sjungas utom scenen, dessa just de mest sympatiska och harmoniskt fulltonande. Så ock 1:sta aktens kör, som efterföljes af titelparets entré-duett i den från barnplanschernä kända yttre situationen. Den inre målas ej särdeles hänryckande af musiken, som jollar alltför mycket med småsaker och knappast ger lopp åt en helgjuten erotisk känsla, hur inbjudande än tillfället tyckes. Fram rycker nu en biperson, som inkräktar väl mycket utrymme, slafvinnan Meala, som trots sina olyckor och — af herrar librettister vållade — både andliga och kroppsliga marter, alltid är tillhands att sjunga små kupletter och visor med eller utan koloratur. Hon anropar, som man vet, Paul

och Virginie om hjälp mot sin förtryckare, styckets barytonbof, den bachantiske och lättsinnige S:t Croix, och dessa finna nu på den om icke särdeles godt omdöme vitnande utvägen att den sköna Virginie skall bevekande besvära den förfärlige om nåd för mulattskan. »Oskuld skall mig makten gifva», förmodar Virginie och Paul likaså, till och med Meala, som dock borde veta bättre. »Oskuld skall dig makten gifva», upp-repar den ene efter den andra, »Oskuld skall mig (dig) makten gifva», skrika de till slut samfäldt med full hals, som om denna med hänsyn till S:t Croix' antecedentia och temperament endast alltför bräckliga fras icke nog kunde inpreglas i åhö-rarnes hjertan och — örhinnor. Inledningsmotivet kan ju kallas verkligt anslående, men modulationerna som följa efter innehålla intet af intresse, och fortissimo-slutet är rent af fullt i sin löjlige anspråksfullhet.

Första aktens senare del har af våra musikbedömare fått ganska ampla vitsord. Men det skall verkligen vara i brist på bättre, ehuruval den något mer dramatiska situationen lätt kan förleda till öfverskattande, när man ändtligt träffar på en sådan lifskraftig oas midt ibland det oändliga älskogspjunkets gäsp-retande sandöknar. Den inledande kören är ju rätt karaktäristisk i sin förtviflade hopplöshet, men svensk operadiktning har presterat något fullt ut lika bra (se Hallströms Neaga, akt I). Negergossens visa erbjuder ett par rätt egendomliga modulationer och väl hållen rytm, men är liksom Mealas sång knappast att räkna till förnämligare musik, om icke det öfrigas tomhet stälde dessa stycken i förskönande dagar. Virginies romans låter ju höra sig, men icke heller den kan göra anspråk på någon uppseendeväckande skönhet.

Innan andra akten börjar har åhöraren pröfningen att få re-peterad Mealas icke särdeles öfverdådiga visa, hvarmed orkestrern laborerar, kör och vänder, långt efter sen det är omöjligt längre. Ändtligen går då ridån upp, men — o ve! — endast för att sätta åhörarens tålmod på nya, svåra prof. Om du-etten mellan Paul och Marguerite går an, så kan detta svår-ligen sägas om Virginie och M:me de Latours insignifianta duo strax i aktens begynnelse. Derpå kommer en trio, som efter-hand öfvergår till quartett, och i detta nummer röjer sig ändt-ligen något af fransk smak och fransk spiritualitet, ehuruval den i vårt tycke svårigen kan jämföras med de främsta opéra-comique-komponisternes bättre saker. Emellertid är numret mindre entonigt och stillastående än de öfriga, och ju längre

man ähör operan ju mer erkännas blir man för hvarje friskare källsprång i detta jolmiga sockervatten.

Sockersöt är den derpå följande stora kärleksduetten, hvars storhet likväl sammanfaller med dess längd, ty *den* är verkligen storartad. Att Massé som vanligtvis orkestrerar sina arbeten så värdadt, just här i detta hufvudnummer visar en beklaglig blunder, hjälper naturligtvis ej heller upp intrycket. Att jämföra hufvudmotivet med Lohengrins svanesång är att göra det väl stor ära, men kompositören sjelf måtte utan tvivel ha ansett det som något ogement pråktigt, ty det är ej långa stunder man får vara i fred därför. Är det någon lidelse i denna duett, så måtte det vara i tonsättarens passionerade anlopp mot den stora stilen, ansträngningar, som under styckets fortgång visa sig allt mer och mer fruktlösa. Sentimentalitet, »loci communes», alltför korta och litet gifvande melodibildningar, ointressant harmoni, på slutet rent af unison, som skall verka öfverväldigande, men i stället verkar något annat — allt sammangaddar sig med denna flackt storståliga duett, som står och faller med utförandet.

Detta gör ock Virginies stora soloscenen, som onekligen i och för sig är ett rutineradt och välgjort konsertnummer för en skicklig primadonna, som här finner ett smäktande och languissant andante, som alltid efterföljdt af ett dansnummer, här en ur balettmästarsynpunkt förträfflig polka, garnerad med sedvanliga drillar och löpningar samt icke utan de cadencer, der primadonnan sjelf kan regalera publiken med *sina* grannlåter i den kolorerade stilen. Det är här fröken Vendela Andersson eller fröken Mathilda Grabow, som remplacerar heltinnan, ty Bernardin de S:t Pierres Virginie — ja knappast herrar Barbiers & Carrés kopia — är det platt omöjligt att tänka sig i denna på goda strupband och goda — applåder uppenbart kalkylerade scen.

Meala, som samvetsgrannt sjunger en liten visa i hvar akt, har sin vackraste bit i den tredje med dess smekande ton och välberäknade filigransverk. Men dermed har ock det musikaliska intresset fått allt som bestås. Pauls långa brefsцен är — liksom Virginies italienska rullader — helt simpelt ett virtuosnummer, föranledt af den f. d. utmärkte Capoul och beräknadt för honom. Samma persons underbara vision gör mera heder åt teatermaskinisten än kompositören. Effekter, som sökas *för* tvärt, infinna sig aldrig, som man vet. För vår del äro vi ingen beundrare af »skalrörelser» såsom uttryck

för »själarnas sammanträffande», hvaraf en bedömare i en morgontidning funnit sig så uppbyggd. Bättre är då här att använda ledmotiv och reminiscenser ur det förflutna, och mycket riktigt gör Massé detta snart nog också, hvarvid man endast beklagar att dessa återupprepade motiv skola vara af den beskaffenhet, att det är föga nöje att få igen dem. Omsorgsfullt och karaktersmessigt är en gammaldags menuete orkestrerad, och äfven på stormen är nedlagd mycken möda, om den stormen ock måste anses som »i ett glas vatten» mot de präktiga tonmålningar af detta slag, som komponister af första rangen skämt bort oss med.

Om man också omöjligt kan känna sig fattad af någon glödande tacksamhet mot teaterstyrelsen att den låtit oss anställa fruktlösa försök att beundra »Paul och Virginie», måste man dock af hjertat tacka vederbörande för de så högst förträffliga förkortningarna i Virginies larmoyanta lik-scen, hvari genom »pinan göres kort».

Det gör verkligen ett vemodigt intryck att se så mycken flit och talang af vår kgl. opera nedlagd på ett arbete, som så ytterst illa försvarar sin plats på densamma. Ty det är känt och erkänt att inöfningen och framförandet af denna Massés opera hör till det bästa och jemnaste, som man någonsin hört, och att särskildt premiären genom sin lysande sammanhållning var nära nog unik.

Fröken *Andersson*, som vid denna premiére sjöng Virginies parti, förtjenar utan fråga de loford man gifvit henne. Hon är så fulländad som hon kan vara i en genre, som alldeles icke är hennes. Detta hennes »främlingsskap» märkes dock nästan uteslutande i sången. Hon kan af naturliga skäl icke prestera hvad rolen fordrar, ja bönfaller om, d. v. s. en ymnig, full, hög och klingande sopran, lika litet som det passionerade föredrag, som lika oeftergiftigt kräves. Också hennes koloratur är ej nog utbildad för att försona åhöraren med det myckna glitter, hvarmed Massé velat pryda sin Virginie. Enkel, täck och känslfull i sin sång, spelade frk. A. denna rol med en talang, värdig Dramatiska Teaterns bättre artister. Både i ton, blick och åtbörd förstod den begåfvade artisten att på det mest åskådliga sätt klargöra Virginies från urbildens ideala fägring betänkligt degenererade bild. Detta senare kan deremot näppeligen sägas om fröken *Grabow*, som då detta skrives nyss uppträdt som Virginie. Vi medhinna derför denna gång icke någon analys af denna sångerskas Virginie,

som naturligtvis i vokalt hänseende presterade det bästa, vår opera f. n. kan bjuda på.

Hr *Ödman* eger som bekant icke samma lyckliga lätthet att individualisera sina uppgifter, men som Paul bjuder han på en lyckad apparition, lif och värme i uppträdandet. Varm och liflig är också sången, som alltid flytande jemn och afrundad, och ypperligt frambärande det tjugande instrumentet med dess sällspordt skära soprantimbre. Emellertid höra frk. Anderssons och hr *Ödmans* röster icke till dem, som klinga bäst ihop, lika litet som frk. Grabows och frk. Eks röster i en duett. De kunna lyckas ganska bra i fiorityrduetter (t. ex. »Postiljonen» m. m.) men i den kantabla satsen bilda deras stämmor trots intonationens ackuratess ingen fullt harmonisk ensemble.

En prestation, som vi med nöje skynda att göra all möjlig rättvisa, är hr *Forsténs* S:t Croix. Det orientalistiskt flegmatiska på samma gång som brutala och koleriska kunde ej bättre tillgodoses än genom denne sångares mörka ansigte, satta figur, ömsom loja, ömsom häftiga spel och något gutturalt ljudande sång. I afseende på sångsättet är ännu mycket att afslipa, men framsteg i den vägen har hr *Forstén* gjort i detta parti. Rollen, som råkar ha det lilla felet att ej ha något slut utan försvinner i luften, genomföres med vexlande schattering och verklighetstrogen hållning, som särskildt i 2:dra aktens kvartett är af god verkan.

Fru *Edling* har haft den sjeuppoffringen att åtaga sig Mealas i dubbel mening plågsamma parti, öfver hvars stötestenar hennes ganska betydliga rutin lyckligt hjälper henne i väg; de många små visorna kunde aldrig sjungas bättre än af denna sångerska med hennes färgrika röst och lediga teknik. Äfven fröken *Karlsohn* sjunger mycket nått sin sorgliga lilla negervisa och om damerna *Javette* och *Söhrling-Strandberg* i de begge mödrarnas roller är blott beröm att säga. Särskildt må man beundra den senare älskvärda subrettens lätthet att öfvergå till gumm-facket, som hon lofvar att tillgodose lika väl som sin svärmoder, fru *C. Strandberg*, äfven hon för icke så länge sen ännu qvar i de unga »flickornas» led, att icke säga »gossarnes», der begge dessa omtyckta artister gjort vår scen så stor heder och nytta.

Hr *Lundqvist*, både i lifvet och på scenen ett praktexemplar af godmodig hedersman, passar sålunda bra i stycke som den hjertans hederlige Domingo, som han lånar sin vackra

röst, med smak och urskilning emanciperande sig från sin »stora stil» i den högre operan.

I enlighet med hvad vi ofvan sagt, finnes blott loford åt kör, orkester och balett, dekorationsmålare, regissör och maskinist icke att öfverhoppa. Vore endast sjelfva arbetet lika framstående i sitt slag, som utförandet är i sitt, skulle allting vara godt och väl, men som det nu är måste man beklaga att så ringa insigter utvecklats vid ett val ur den franska operaliteraturen, der många mästerverk ännu hos oss äro orepresenterade.*

* * *

Den Wagnercyklus, som inledts med »Tannhäuser» och »Lohengrin» har nu avancerat till »Rienzi» — ett sätt att »avancera bakåt», som antagligen föranledts af de sceniska arbetenas gång. Ty »Rienzi» är som man vet äldre bror till begge ofvannämnda bälde riddare.

»Cola di Rienzi, den siste folktribunen», stor opera i 5 akter, hade antagligen aldrig kommit upp på vår en lång tid så Wagnerfiendliga operascen, om ej den store Wagnersångaren Titschaseck († 1885) förmått vederbörande dertill. T:s utan gensägelse allra främsta skapelse var denne i yttre och inre mening imposanta storartade hjelfeföreteelse, som med honom lyste och försvann från svenska teatern. Efter T. försökte sig hr C. F. Lundqvist i det gigantiska partiet, delvis med ganska fördelaktigt resultat, hufvudsakligen beroende på hans för rolen passande ansefulla röstmedel. Hvad öfriga roller beträffar, sjöngs första sopranpartiet till börja med af fru Michaëli, som häri af flera skäl icke var helt på sin plats, hvarefter fru Stenhammar öfvertog Irene, der hon passade bättre än företrädarinnan. Detta kunde ock sägas om fru Jacobsson, hvilken i Adrianas rol efterträdde fröken Agnes Jacobsson, som vid premiären hade åtagit sig densamma. Baspartierna hade en tid i hrr Willman och Behrens utmärkta representanter och i baletten utmärkte sig — om vårt minne ej sviker oss — den vackra och skickliga dansösen Amanda Forsberg, sedermera en af stjernorna vid kejserliga operan i Berlin. Detta var år 1865, då »Rienzi» f. f. g. gafs i spelårets elfte timme midt i försommarens mest bländande glans

* Se »Ur Dagens Krönika», årg. 1886. Januari-häftet.

och — hetta, hvilken senare med den tidens primitiva ventilationsapparater gjorde mer än tillräcklig nytta att skänka äfven åt salongen äkta romersk lokalfärg hvad på atmosfären ankom. Man njöt och svettades och svettades och njöt — det sista dock ej så allmänt som det första. Motståndet mot den »Wagnerska galenskapen» var då ännu ganska starkt, och ehuru »Rienzi» som man vet är så litet Wagnersk som möjligt för att vara af Wagner, drogo dock flera tidningar i härad deremot, i tēten för dem professor Wilhelm Bauck, hvilken — för öfrigt utmärkt — konstdomare redan af »Rienzi» försattes i mindre godt lynne för att sedan 1874 vid bedömandet af »Lohengrin» nära nog råka i fullt raseri.

Då Wagner skulle introduceras i Sverige, var det emellertid ganska klokt att sondera terrängen med »Rienzi», der de Wagnerska egendomligheterna ännu äro alldeles insvepta i en yfvig paradskrud, arrangerad à la Meyerbeer, men föröfrigt med anklång från alla möjliga håll — ja till och med — de ultra Wagnerister till obotlig förargelse! — från — Italien, de föraktade och försmädade »konstvandalerne» Rossinis, Bellinis, Donizettis och Verdis sköna fosterjord.

»Rienzi» är sålunda en Wagnersk variation af de stora Meyerbeerska och Halévyska hjelteoperorna, ett i hufvudsak eklektiskt verk, men som sådant sammanskrifvet med kraftig penna, som älskar att teckna i stora drag och i starka färger. Man finner ej här den enhet i stil, som trots allt hvad man kan ha att invända skänker poetisk illusion åt mästartarens trenne bästa operor »Lohengrin», »Tannhäuser» och — ehuru i mindre grad — »Flygande holländaren», men man finner ett omvexlande panorama af praktfulla tonmålningar med det stora och lysande till hufvudändamål. Någon gång kan det ej nekas att denna grandiositet öfvergår till ytligt braskande, att de i allmänhet verkligt patetiska recitativen urarta till kärnlös uppstylning, och att i körer och ensemblenummer de harmoniska och orkestrala tonfärgerna bredts på i så slösande omfattning att intrycket hotar blifva mer skrikande och pråligt än djupt och gripande. Men detta är ju ett fel som ofta nog vidlåder den s. k. stora operan. »Rienzi» står sig i detta fall icke illa vid en jembörelse med t. ex. Halévys operor, åtminstone »Le juif errant», »La tempête», »La magicienne» och kanske än flere.

Efter dessa korta antydningar om »Rienzi»-musikens allmänna karaktär öfvergå vi till ett kortfattadt skärskådande af utörfandet.

Vi beklaga då att hr Lundqvists väldiga stämma numera skall sakna de två, tre toner, som fattas honom för att ånyo kunna utföra detta parti, der hans röst och föredragssätt annars skulle vara så väl på sin plats. Det *måste* finnas imponerande röstresonans hos en Rienzi-sångare, kraftig deklamation, bredd och fasthet i tongifning och föredrag. Äfven den dramatiska framställningen måste gifva intryck af något stort och väldigt på samma gång som sympatiskt och ädelt för att göra den siste folktribunen i sann mening till tragisk personlighet. Med anledning af den nuvarande Rienzi-framställarens oförnekliga otillräcklighet skulle man nästan vara frestad att föreslå en nedsänkning af Rienzis sångparti eller omflyttning af de högsta tonerna, så att hr Lundqvist kunde gå ut dermed. Denna lilla transponering skulle ej göra stor skada och partiet skulle i alla hänseenden vinna. Att Orsinis parti, som hr Lundqvist nu innehar, lätt kunde få en annan framställare, hålla vi för troligt. Af de artister, som vid premiären bäst gingo i land med sina uppgifter, nämna vi främst fröken *Wellander*, rutinerad Wagnersångerska och intresserad skådespelerska, hvilket senare ock kan sägas om fröken *Ek*, som åtminstone i dramatiskt hänseende lyckades åstadkomma något ganska helgjutet och intagande af sin rol, Irene. För resten drog corps de ballet med sin graciösa primadonna, fru *Christiernson*, försorg om applådernas vidmakthållande, hvilka här voro särdeles berättigade, nu som alltid. Också körens och orkesterns osparda arbete förtjenar sitt erkännande, särdeles med hänsyn till den denna gång ganska svårlösta och invecklade uppgiften.

* * *

Nya Teatern visade sig genom upptagandet af professor *Hallströms* enakts-opéramique »*Aristoteles*» hugad att fortgå på den musikaliskt bättre väg, den slog in på, då den uppförde Lortzings »*Vapensmed*». »*Aristoteles*» är emellertid ett helt litet arbete, men inrymmer dock ganska stora musikaliska skönheter — *täckheter*, vore måhända det närmaste ordet, ty för det täcka, nätta, »söta» visar hr Hallströms sångmö numera mer än förr tilltagande böjelse. Ett fel, som beklagligtvis förtar en del af operettens verkan är dess genomkomponerade form. En liflig dialog mellan de välklingande sångnumren skulle skänkt verket långt större intresse än dessa re-

citativer, som dels ej passa i operettens anda, dels knappast äro egnade att höja sin kompositörs anseende. Detta häfdas bättre genom de lyriska detaljerna, af hvilka slafvinnans på Ambroise Thomas temligen tydligt kalkylerade hemlandssång tilltalade oss mindre än prinsens lilla elegie, med dess erotiskt smeksamma och trånande ton. Buffamomenten äro icke i jemnhöjd med den franske kompositören Emile Persards musik till samma sujet; hvaremot hr Hallström tar försteget i de känslofullare partierna. Instrumentationen är mera lycklig än i åtskilliga hr H:s större operor, exempelvis »Vikingarne», som i detta fall verkligen är *ad observandum non imitandum*. Angående utförandet må nämnas att det något led af gåfvornas ojemna fördelning: Fröken *Sjöberg* (prins Alexander) och hr *Ringvall* (Aristoteles) voro begge i sin aktion särdeles förträffliga, hr Ringvalls röst är dertill ett ej oäfvat råmaterial, hvar emot frk. Sjöbergs ännu är väl outvecklad, hvartill kommer begge artisternas nästan totala brist på all högre sångbildning. En ganska god sådan eges deremot af fröken *Jonsson*, hvars röst derjemte af naturen fått både välklang och styrka, men som skådespelerska är frk. J. återigen af flera skäl alltför passiv. Och den komiska operan i allmänhet fordrar i detta hänseende en harmonisk sammansmältning af den lyriska och dramatiska begåfningens förmögenheter, hvarförutan det rätta intrycket förfelas, förintas. — En erkännansvärdt god gerning var också reprisen af »*Kronofogdarne*» och skulle det varit än mer, om den ej ovigtiga musikaliska delen af arbetet blifvit något bättre tillgodosedd så i ett som annat. Emellertid befordras den goda smaken i musikaliskt hänseende långt mer af dessa älskvärda gamla gengångare från den i fjernar soligt hägrande Gustavianska tiden än af flertalet moderna musikverk i den komiska vägen, hvadan musikvännen ingalunda kan vägra vederbörande en uppriktig eloge för deras goda afsigter. — Ett arbete i den finare operettstilen, som ytterligare hedrat Nya teaterns smak, var *Flotows* »*Pianella*», hvars musik visserligen ej kan mäta sig med Pergoleses klassiska »*Serva Padrona*», som afhandlar samma ämne, men som genom sin nymodigare affattning är lättare tillgänglig för våra dagars musikpublik, hvilken den bjuder på en lika sund som angenäm och välsmakande musikalisk kost. Af de utförande nämna vi fröken *Jonsson* i titelrolen, hvars musikaliska del hon tillfredsställande skiljer sig från, om också spelet ej har nog omvexling att värdigt sekundera den väl skolade vältonande sången.

På tal om »Pianella» kunde man föreslå vederbörande upp- tagandet af några andra här ej uppförda Flotows-operor, så- som »Indra», »L'ombre», »Alma l'incantatrice», alla innehållande stilfull och underhållande samt ej särdeles svårutförd musik. — Någon underhållande musik står deremot ej för menniskoöron att upptäcka i teaterns derpå följande nyhet, *Richard Genées* »*Nanon*», som till ersättning — otroligt att säga! — bjuder på en operettlibrett af värde, med spår till förnuftig intrig och mensklig karaktärsteckning. Denna senare förtjenst kommer särskildt till sin rätt genom fröken *Sjöbergs* välgjorda spel, som ej glömmet ute något drag, tjenande till belysning för den uppgift, han fått sig förelagd. Det är sällan man i en operett får se ett så genomstuderadt på samma gång som friskt och rörligt spel. Den sköna Ninon de l'Enclos var charmant i fru *Sophie Cyschs* skepelse och knappast mindre briljant framstod den stolta madame de Maintenon, framställd af en annan bland denna teaters skönheter, fru *Louise Fahlman*. Låt om oss så till så mycket vackert lägga fröhen *Lunds* näpne kammarpage, hr *Ringvalls* dråpliga pajazzospel, de öf- rigas intresse och lif — och frågar man sig så, hvad lefver allt detta på i musikaliskt hänseende, måste svaret bli: På *Nanon-valsens!* Det är nämligen operettens enda stycke, som är nämnvärdt i en musikalisk revy, derifrån vi alltså redan nu måste utesluta den förtjusande men beklagligt omusikaliska *Nanon*.

Just som vi afsluta denna revy går *Edmond Andreus* »*Stora Mogol*» öfver scenen på Södra teatern, som — att döma efter klaverutdraget — i denna pjäs erhåller en operett med delvis ganska nätt, delvis ganska nött musik. Hufvud- rolerna äro anförtrodda åt fröken *Pettersson*, fru *Jensen*, hrr *Rundqvist* och *Wagner* m. fl., som förut gjort sig kända som goda operettförmågor, ehuru väl frk. *Pettersson* nu efter fru *Östbergs* sortie är den enda röstberättigade deruppe på det luftiga Södra teatertempet. Men måhända svara vederbörande på Söder detsamma som direktör *Koning* i Paris en gång då någon före- brädde honom att gifva operetter utan röster:

»Mais, mon cher monsieur, n'en pensez pas; n'est ce que vous avez des yeux pour voir tout de belles filles? Je vous demands un peu.»

Mars 31.

Volontaire.

Svensk poesi

utkommen till julen 1885.

- GUNNAR WENNERBERG, samlade skrifter, fjerde bandet. Jos. Seligmann & cis förlag.
K. A. MELIN, Prinsessan och Svennen, sagodikt. Wilhelm Billes förlag.
KARL A. TAVASTSTJERNA, Nya vers. Albert Bonniers förlag.
OLA HANSSON, Notturmo. Z. Hæggsströms förlag.
VIKTOR MOLL, Dikter. Ivar Hæggsströms boktryckeri.
ANNA A., I svart och rödt. Lars Hökerbergs förlag.
TOIVO, Vind för våg. Svenska Familje-journalens förlagsexpedition.
OSCAR GULDBRAND, Huller om Buller. Henrik Lindgrens förlag.
GALAR, Sånger och berättelser. Carl Sunesons förlag.

Vår tid är, säger man, hvarken gynsam för frambringandet eller försäljandet af poesi. Det är blott prosadikten som har god jordmån i vår realistiskt nyktra ålder, predikar ofta kritiken. Det är blott de stora namnen som gå i marknaden, när frågan blir om vers, och inte alltid de en gång, klaga förläggarne. Det kanske nog kan vara sant allt detta, det senare i synnerhet. Men ser man till kvantiteten åtminstone, så kan man emellertid ej påstå att den skörd fjolåret bragt oss af poetiska verk var ringa. Nio skalder och skaldinnor på ett år i vårt lilla land i en poesifattig tid, det tyckes dock vara ett ganska respektabelt antal, och det är ju mängden som gör det sa' kärigen, när hon sålde tre sextstyvers pepparkakor för ett öre. Sans comparaison för öfrigt.

Med kvantiteten äro vi således på det klara. Med kvaliteten blir det kanske svårare. Den är rätt blandad i den stora hop vi här ofvan presenterat. Liksom det i de ärade skaldernas lifsåskådning finnes många skiftningar från det liljerenaste hvita till det mest rosenrasande röda, från den ljusaste optimism till den mörkaste pessimism, så är det i deras olika värde flere

grader. Många äro kallade, men få äro utvalde, det är en sensens som kanske oftare kan tillämpas på gud Apollos barn än på någon annans. Det är så rysligt lätt att vilja skriva vers, men det är så rasande svårt att kunna göra det. Af de erkändt största namnen här hemma, af de korade heroerna på poesiens arena möter oss väl bland de uppräknade ingen. Men af dem som redan hunnit få sin plats sig anvisad i ledet dem närmast ha vi en, och bland den stora skaran som på vägen till det målet eller kanske ännu längre redan kämpat sig dit fram, om än hans tid der hittills varit kort, ha vi också en.

Den gamle kämpens namn behöfva vi väl knapt säga, det är Gunnar Wennerberg.

Det är två strängar som alltid klingat starkast från hans lyra, fosterlandskärlekens och ungdomsglädjens. När han låtit dem ljuda i både ord och toner, då har han vikit för ingen, och hans egen hänförelse har gripit de tusenden som lyssnat till honom. Här få vi nu blott orden. Afklädda musikens drägt förlora de väl något af sin makt, men de ha likväl tillräckligt kvar af den skönhet konstnären gifvit dem för att tjusa äfven då och mer än nog af det mäktiga manande allvar mannen lagt in i dem för att gripa och uppfostrå eller af ynglingens ljusa lefnadsmod för att hos den som förstår dem drifva sorgens och ledsnadens skuggor på flykten.

Dikter sådana som »Bästa vapnet», »Hvems är skulden» och den nästan himlastormande bönen: »Fredens välsignelser» kan i dessa dådlöshetens tider fosterlandet ej få för många af, lika litet som det skulle skada om ännu en af förtidig lifsleda gripen ungdom med lika friskt mod som Wennerberg på sin tid kunde lära sig att ur glädjesvällande hjerta uppstämma hans af lefnadslust sprittande juvenalsånger; dessa ständigt unga utläggningar af den gamla sången »Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus».

Vore allt i Wennerbergs dikter af samma halt som detta och andra bandets gluntar, då stode han förvisso bland våra allra främste. Men nu är det tyvärr ej så. Jämte det goda som dessa dikter ega af hans ungdomstids lynnesart, har han äfven bland dem bevarat sådana som ge uttryck för mindre goda sidor, öfverdrifter deri, dikter der fosterlandskärleken slagit öfver i 40-talets braskande såsom »Frihets hymn» och »Den svenske soldaten» och lagt till andra, der ynglingens frihetsglöd snarare dämpats af den höge embetsmannens motvilja mot alla en ny tids kraf än mannens besinningsfulla mognad, sådana som en del af cykeln »Minnen från drömmarnes värld». Äfven har i sam-

lingen inrymts ej få vare sig rent obetydliga eller formelt bristfälliga saker, som störa totalintrycket. Dessa förekomma mest i afdelningarna »Till H.» och »Stämningar ute och inne».

På samma sida som Wennerberg och liksom han högt i värde står K. A. Melin, »Humleplockningens» skald. Hvad som hos honom framträder som det mest karaktäristiska såväl i »Prinsessan och svennen», den dikt han denna gång skänkt vår vitterhet, som i de hvilka förut flutit ur hans penna, är deras äkta och originella svenskhets. Det är en egenskap som helt säkert har sin rot i samma känslor som dikterat Wennerbergs patriotiska hymner, i den varma och djupa kärleken till fosterlandet. Men då hos W. den kärleken företrädesvis är egnad dess hjeltar och dess historia, är den hos Melin riktad mot dess folk ur de lägre lagren och dess natur, dess på en gång så härligt friska och mystiskt sagrammattade natur, der af leende björkdungar omkransade fjärdar och sund, ängarnes doft af smultron och klöfver, solens glittrande lek öfver djupblåa vatten möta i ständigt skiftande vexling med de dunkla skogarnes djupa skugga, med forsarnes fall mellan splittrade berg, der dvärgarne hamra sitt guld i natten och strömkarlens sång ljuder lockande mild öfver hvirfvelns brus.

Denna kärlek till naturen, som manat våra största snillen att dröja vid den och som gjort många af deras fagrade dikter till icke mindre fagra landskapsmålningar, är det som anknuter Melin till deras kedja, medan det nya och friska sätt, hvarpå han styrkt af den äkta, gamla folkdiktningens svala och renande dryck gått att tolka den, gör honom fullt sjelfständig för sig. Det mera allmänt menskliga än exklusivt patriotiska i hans fosterlandskärlek, liksom den vemodsstämning, ehuru med hoppets och tillförsigtens solljus på grunden, som hvilat öfver hans verk, göra kanske ock att vår tid bättre förstår honom än Wennerberg, hos hvilken fosterlandskärleken är mera hjelteartad, öfvergångarne äro skarpare, der den intensivaste solglans aflöses af åskvädershotet. Hans ständigt finiselerade form, som aldrig genom någon knagglighet stör det melodiska behaget i hans versbyggnad, bidrager äfven att ställa honom högt ur rent konstnärlig synpunkt. Skulle jag våga en klassificering mellan de båda diktarne, ville jag säga att Wennerberg är skald i en större art, men att Melin synes ha förutsättningar för att nå en högre grad inom sin art än Wennerberg nått inom sin.

I denna senaste dikt »Prinsessan och svennen» har han valt ett ämne och en form som helt och hållet röra sig på folkvisans

område. Han känner sig fullt hemma der, beherskar med absolut herravälde sina uttrycksmedel och har därför äfven lyckats att ge den rätta, halft trolska, halft naiva stämningen åt det hela. Den tanke som ligger till grund för dikten, att rikedom och yttre häfvor väl för en tid kunna locka och snärja ett ädelt sinne, men att till sist dock det för det naturliga goda och sköna behåller herraväldet deröfver, om ock först efter kamp och strider, kommer osökt fram. Denna rent optimistiska lifsåskådning är karaktäristisk för Melin och den skola han tillhör.

Jag vandrar nu från de leende, ljusa nejder, der han är hemma. Solljuset förbytes i skymning, den friska svala luften i rötmanadshetta. Dunkla konturer, som af bygnader svepta i töcken och dimma, skymta för mina ögon. Jag tycker mig derifrån höra liksom skrik af gråtande barn. Det kan vara från små värnlösa stackare, dem modern tiden i besinningslös yra kastat in i lidelsernas och förtviflans glödande Molok-ugu, men för mina öron låter det snarare som det komme från stryk-klassen i livvets skola, der ett par handfasta lärare, det sunda förnuftet och den goda smaken, hålla på att tukta ett par öfvermagar för hemliga barndomssynder. Det är den unga, till åren unga, men till sinnet utlevade, pessimistiska diktningens representanter jag har kommit i närheten af. De heta Karl A. Tavaststjerna och Ola Hansson.

Pessimister, stackars barn! Orvar Odd talade om Franzéns barnkammarspleen och om melankoli i kolt och fallhatt hos romantikens unge gråtare. De lefva allt ännu fastän etiketten blifvit en annan.

Pessimismen är en lifsåskådning som kräfver aktning och vördnad, den som hvarje annan, när den är ärlig och sann, gud bevars, det förnekar jag ej! Men då skall den också verkligen *vara* ärlig och sann, ej blott *tros* vara det. Och för att bli det, bli individens egen personliga tillhörighet, torde det allt vara nödvändigt att den är grundad på egen personlig erfarenhet, är frukten af ett eget lifs bitterhet och motgångar, missräkningar och felgrepp. Men för att den skall kunna bli det måste man *ha* lefvat, ej bara nyss *börjat* lefva. Hos mannen kan jag förstå den, han kan ha hunnit förfela sitt lif, och hos gubben förstår jag den än bättre, han kan ej gripa sig an och bota det som brustit, söka bättra hvad han felat. Men hos ynglingen, hos den unge mannen som har lifvet framför sig och en mörk barndom möjligen, en förslösad eller missriktad ungdomstid på sin höjd bakom sig, må jag bekänna att jag hvarken kan akta eller

förstå den. Hvad kan han ha lidit och upplefvat som är obotligt? Den kan hos honom näppeligen vara grundad på annat än läsning och resonnement i bästa fall eller jargon i vanligaste. Är han sjuk till kropp och själ, nåja, då kan det hända, men de unga diktare jag här har att göra med njuta så vidt jag vet af en förträfflig helsa och en oförsvagad arbetskraft. Och då må det ursäktas mig, om jag tar pessimismen som öfvergående, som koketteri möjligen. Ty vore den ej det, visade den en energilöshet och en brist på stål i viljan som vore mera att beklaga än ett tillfälligt slafvande under en modenyck.

Man kommer nu att säga mig att jag tar fel, att man behöfver ej vara en sådan egoist, att man ej kan bli sjuk till själ och lynne, äfven om man sjelf aldrig pröfvat lidandets slag, blott man med vakna blickar ser omkring sig i verlden, ser hur uselt och eländigt allt är ställdt, huru fattig man svälter och rik man frossar, hur kojans dotter ofta nog före barndomens gräns faller ett offer för de lustar som närts af vällefnaden och dryckenskapen i palatsen, när man ser att släktet af menniskor som af djur lyder samma lag om den starkares rätt öfver den svage, den listiges öfver den enfaldige, skurkens öfver hedersmannen, fastän i samhället den rätten bär lagens namn, lagens som är skriven af stark för svag, af öfverklass mot underklass, och när man till sist vuxit ifrån tron på sagorna om en allvis och allgod verldsordnande allmakt som har en plan med det hela och för hvars slutliga mål med oss detta lifvet blott är ett moment i ledningen, hvars mening vi ej kunna fatta, men på hvars kärleksfullhet vi dock måste tro — när man vuxit ifrån den sagan och ser klart att allt är slut med detta lifvet och att allt der är uselt, då måtte man väl, om man ej är en inbiten egoist, ha skäl till förtviflan eller apati, äfven om man sjelf njuter en relativ lycka.

Puh! Ja Gud bevara oss väl! *Vet* man *allt* detta af egen erfarenhet, har man sett alla dessa missförhållanden här i verlden och ej blott i böcker, *vet* man vidare att intet arbete för att häfva dem hjälper, och *tror* man till sist fullt och fast att allt är slut, när vi stoppas ner i jorden eller skjutas in i likbränningsugnen, ja då kan man bli pessimist.

Men är man ung, utan erfarenhet och utan egen lärdom af lifvet, *då vet man det förvisso ej af sig sjelf*, och då kan man hålla inne med pessimismen så länge och i stället försöka att göra sitt bästa i att arbeta bort, eller sjunga bort, ty det går det också, det har historien visat, det *myckna* elände man *tror*

finnas och det *lilla* man kanske redan *sett* finnas; det är bättre än att lipa öfver det. Derfor är det så motbjudande att höra unga karlarne voja sig öfver »att känna tidens ve» och sedan maktlöst bida lyckan under nästa generation i stället för att arbeta för den sjelfva (i synnerhet om man verkligen tror att den kan komma då, ty då vore ju inte allting så ohjelpigt). Då var nästan våra fäders lättsinne och njutningslust sundare, det var då ungdomskraft i dem åtminstone, och hos de bättre fans det guld på botten som trädde fram när slaggen var bortbränd.

Detta om tendensen, innehållet i den nya skolans diktning. Det rör dock mest den ene representanten för den, herr Ola Hansson. Den andre, herr Tavaststjerna, är mera objektiv, ger sig mindre sjelf, det är kanske mindre han än hans figurer som lider af pessimism. Det är svårt att säga, ty den episkt-lyriska dikten är ju och bör ju vara mindre subjektiv än den rent lyriska.

I grundtonen finnes dock en bestämd likhet hos dem båda.

Hvad formen åter angår så äro de hvarandra alldeles olika, företräda hvar sin fullkomligt skilda riktning inom den moderna litteraturen. Herr Tavaststjerna den naturlighetssträfvan som slår öfver i banalitet och herr Hansson den äflan efter naturstämning, som har öfverskridit det naturligas gräns och som är på det intimaste beslägtad med Manierismen i Italien, den Lohensteinska svulsten i Tyskland och Fosforismens vildaste utsväfnigar i vårt eget kära fädernesland, en stil som realismen dock icke aktat för rof att upptaga som sin och hvilken först slagit ut sina blommor i Frankrike, ädel och konstnärlig om än något maniererad, hos Leconte de Lisle, den store formskäraren, drifven in absurdum och hufvudsakligen sökande sin fulländning i ett oerhördt koketterande med besynnerliga nya ord och nästan ännu besynnerligare gamla versformer hos hans efterföljare herrar dekadenter et consortes. I ordrikedomen har Ola Hansson tydligen gått i deras skola; hvad den konstrika strofbildningen beträffar deremot ej, ty den är hos vår författare skäligen enkel och skäligen missvårdad.

Det är för öfrigt en sak som verkligen är lika i formen hos både herr Tavaststjerna och herr Hansson och som karaktäriserar lika mycket den enes språkliga banalitet som den andres språkliga svulst, att de egnat blott en ringa omsorg åt att tukta den yttre tekniken i sin vers. Deras rim äro ofta orena, och hos den ene så väl som den andre störes örat af att få höra ett manligt versslut, der man enligt skemat väntat ett

qvintligt o. d. Likaså äro i synnerhet deras jambiska verser oregelbundna, i det att i flere dikter deras stigande takt förbytes till ett trokaiskt verslags fallande. En annan oegentlighet hos de båda herrarne är, att ingen af dem skriver-högsvenska. Den ene diktar på finskt idiom och den andre på skånskt.

Hvad de båda behöfva för att bli verkliga skalder, är innehållets sundhet, en frisk eller i det minsta egen lifsåskådning samt natur jemte ans och vård i sin form. Men få de det, har vår poesi dock ej litet att hoppas af dem, ty poetisk gnista saknar ingen af dem, om än dess glöd ännu täckes af omogenhetens och manerets aska, och en mottaglighet för nya tankar och känslor ega de båda som kan komma dem att ge gestalt åt mycket som rör sig på djupet af tidens medvetande, när den en gång har upphört att vara hysterisk, när de som skalder vuxit ur tandsprickningsåren och se målet klart för sig, då de kommit derhän att som män med harmens lif men med erfarenhetens mognad drabba hop med livvets missförhållanden i stället för att såsom nu, räcka ut tungan åt dem som pojkar, eller lipa öfver dem som agade skolpiltar.

Jag lemnar nu dem som gå eller anses gå i spetsen för någon kohort, för någon viss riktning och vänder mig, om ej direkt till »servus imitatorum pecus», så till »dii minorum gentium» åtminstone.

De höra alla till optimisternas skara, om de än dela sig i spridda flockar, äfven de samlade den ena under idealismens den andra under realismens fana.

Främst bland dem träder Viktor Moll. Han är i synnerhet de bildade äldre damernas skald. Hans rykte är stort, hans begåfning möjligen något mindre. Hvad som mest utmärker honom är hvad fruntimren bruka kalla renheten i hans diktning. Christer Swahn har en gång, i sin »Hospitalshistoria», indelat våra ledande skalder i vissa klasser. En af dem kallar han den serafiska. Skulle han ha inrangerat Viktor Moll under någon af dem, hade han säkerligen fört honom dit. Det är någonting af Franzéns liljeblidhet blandadt med C. D. af Wirséns åt det engalika syftande skaplyne i hans poesier. De äro vackra, några af dem äro till och med friska och förtjusande t. ex. »Inför den meliska Afrodite». Men någon förmåga att entusiasmera, att dra massor med sig ha de ej. De uttrycka en ren och harmonisk men af tidens rörelser nästan oberörd andes litet inkränkta sjäslif. I formen äro de säkra och utan vank.

I uppfattningen närmande sig honom stå vår flocks båda

damer Toivo och Anna A. De äro hvarandra ganska lika i grundstämningen, ljusa och blida, hjertans välmenande men hjertans opraktiska, vattenklara idealister båda två. Med deras ideelt optimistiska verldsåskådning sympatiserar jag af hjertat i det väsentliga, men den är ej i allt glad och frisk i sina yttringar, den är i stället pjunkig, och det är ett fel. Den är mig för öfversvinlig. Från hvarandra skilja de sig deri att den ena, Toivo, är mera lyriskt-didaktisk, den andra, Anna A., mera religiöst-didaktisk. Den förra gör intrycket af en ung, svärmisk guvernant, som ännu söker sitt ideal bland jordens män, ehuru visserligen blott bland dem af dem som utan att rodna eller skratta kunna läsa Björnsons »En Handske», den andra af en äldre yrkessyster, också svärmisk nog, men som redan flyttat sina drömmar och begär bort till den verld, der allt är ande, icke förändligad lekamen en gång. Det är, synes det mig, bristen i deras idealism, att den är för andlig, för mycket blodlös. Men det är nu en gång felet hos den diktarskola i England, mrs Hemans och hennes själafränkors, efter hvilken de tydligen bildat sig, att deras varma och ädla hjerta drog dem *för* mycket från denna verdens känslor och begär. Många af deras dikter kunna dock af alla läsas med nöje. Riktiga små perlor äro t. ex. Toivos »En klyfta» och »Ditt väsens hemlighet». Och ännu flere af dem skulle det vara fallet med, om der ej så ofta hängde den der lilla didaktiska klumpen i slutet på dem, som nästan ser ut att vara ett lika nödvändigt bihang för damernas sångdinnå som turnyren för dem sjelfva.

I formen ha de båda sina små svagheter som dock ej äro farliga. Anna A:s stötesten är rimmet, historia rimmar t. ex. ej med Himalaya. Toivos är den strängare metern. Att alexandrinen har caesur kommer hon ej alltid i hog.

Det återstår mig nu blott att nämna några ord om den sista gruppen, som jag skulle vilja kalla de poetiska autodidakternas. Till den för jag herrar Jacques (Oscar Guldbland) och Galar (Gustaf Bjurström). Naturligtvis gör sig, när man behandlar författare på den nivå, der de stå, en helt annan måttstock gällande, än den man använder på dem jag hittills talat om. Det är samma skillnad som den i omdömet öfver en konst och en natur-sångare. När man hör på den siste, tänker man egentligen blott på den möjlighet som finnes hos honom, sjelfva anlagens större eller mindre värde, ej på hur de blifvit utbildade. Så är det äfven, när man läser dessa skalder. Den i formelt hänseende minst fullkomnade af dem är Galar, och kanske hade han

gjort klokast i att blott sjunga inom vänkretsens sfer. Jag tror dock, att fränser man den formela bristen och tänker blott på den poetiska tonen i hans dikter, så skall man finna, att det är ett varmt om ock ej rikt skaldehjerta som slår bakom den mindre regelrätta ytan, och att man, när man hör honom enkelt, utan all pretention, kan ha nöje af att göra det. Den grundton som svagt klingar fram i hans dikt är den samma som vi fulltonig och stark hörde ljuda i Melins, kärleken till vår härliga svenska natur. Oscar Guldbrand är mindre lyriker. Han är en ringa man i ledet i den diktarskola till hvilken förut här hemma v. Braun och Wadman sälla sig och som i Frankrike nått sin högsta fulländning i Beranger. Den skola som än med sina skämtsamma visor spridt glädje i vida lager än med ett hvasst hugg eller en munter refräng skakat de skrankor som resa sig mot utvecklingen vida mäktigare än hundra storgåtare med de mest forsande fårefloder. Den skola som tillika i enkla och hurtiga strofer sjunger ut de känslor som röra sig hos en tids för det allmänna intresserade djupa samhällslager. Den har med herrar Tavaststjernas och Hanssons riktning blicken för felet i det bestående gemensamt. Den kan till och med vara oresonlig nog ibland, men den kommer med sunda tankar ofta också, och den har framför allt i grund och botten lefnadslust, hopp och mod kvar. Det är den sunda, kraftiga underklassens män, som man der hör säga: »så vilja vi ha det, icke så», men det är inga blaserade öfverklassherrar i lugg och glacéhandskar, som till dem gråtande snyfta: »stackare oss, att ni ha det så svårt». Jacques saknar alldeles det koketterande, osunda drag som karaktäriserar dessa herrar både i innehåll och form, och han besitter derjemte en humor som de aldrig skola nå.

Han höjer sig stundom till att inom folkdiktningen och i lätta, skämtsamma toner bli en stridsman för samma ideer som inom den allvarliga konstpoesien våldsamt sjuda och jäsa hos Strindberg och som klarnade och sofrade funnit sitt ädlaste, högsta och bästa uttryck i Snoilsky, kämpen för framtidens demokratiska men dock fosterlandsälskande, frihetskära men ej rasvilla, enkla men dock formrena poesi, den som i realismens naturenliga, sunda kropp bär ett för idealet varmt klappande hjerta, den hvilken är sådan som vi önska och hoppas att vår skaldekonst en gång i sin helhet skall varda, då den nog ock skall ha tillkämpat sig både läsare och köpare i prosans egen tid, vore det så ock på prosans egen, då för poesien brutna mark.

H. A. R.

En beslaglad roman.

Några anmärkningar öfver Hans Jæger's

»Fra Kristiania-Bohêmen»

af

Oscar Levertin.

Habent sua fata libelli, lyder det mångciterade ordstäf, som får en så särskild giltighet vis à vis alla de verk, som råkat i någon kollision med »rättvisan». Och den är sorgglustig nog, denna censuren och beslagläggningarnas historia, en lång komisk tragedi, som har tycke af en gammal medeltidsmoralitet, der *Dumheten* och *Väldet* i syskonlig sämja söka kufva och fångsla sin gemensamma fiende *Tanken* utan att märka, att de dock i evighet förgäfvos bruka sin knölpåk och sina handbojor mot en motståndare, som är lika oåtkomlig som vinden, som kommer och går, utan att man kan utröna hvarifrån, och utan att man kan utröna hvart . . . Emellertid lika obegripligt komiskt det är att se, med hvilken högtidlig min af värdighet makten agerar profoss mot idéer, bevingade väsen, som ännu hafva qvar den mytologiska egenskapen att stå helbregda upp hvar morgon, fast de slagrats qvällen förut, lika pinsamt är det dock att oupphörligt se upprepad och prisad den stupiditet, som med böter och fängelse vill qväsa motsägelser mot de meningar, som för ögonblicket äro auktoriserade.

Derför har det också gått derhän, att allmänna meningen bland de frisinnaade strax är redo att skänka en martyrkrona åt dem, som drabbats af ingrepp på den menings- och yttranderätt, som borde vara alla i rikaste mån beskärd. Och särskildt har hr Jæger rönt sötman af sitt martyrskap — den unga radikala studentföreningen i Kristiania har uppträdt för honom, och hans

arbete har egnats en uppmärksamhet, som under normala förhållanden väl icke kommit det till del. Några ord om hans digra tvåbandiga roman torde då vara kärkomna för många, ty om någonsin gäller det med afseende på »Fra Kristiania-Bohêmen», att strängt skilja på den sympati, man egnar författaren på grund af det våld, hvarför han utsatts, och den betydligt ringare, han genom sitt verk gjort sig förtjent af.

Det är utan all fråga en allvarlig afsigt gömd i »Kristiania-Bohêmen», och hr Jæger hade icke behöft vädja till Lie och Garborg för att få sin ärlighet bestyrkt. Hans egen bok afger tillräckligt vittnesbörd derom, och det skall vara en ointelligent eller partisk läsare, som tror, att här föreligger ett försök att ockra på publikens dåliga lidelser. Men att »Kristiania-Bohêmen» det oakadt måste såra hvarje finkänslig natur, beror, synes det mig, på två omständigheter. Författaren har för det första allt för mycket förälskat sig i sin position af ytterlig vensterman — med en forcerad plumphet njuter han af att trotsa hvarje fordran på delikatess och takt, och bakom dessa råheter, som icke bäras af någon komisk kraft eller någon naiv och sund omedelbarhet, lurar något af det hat mot alla umgängesregler, som ofta hysas af sådana personer, som förgäfves anstränga sig för att införlifva sig med sällskapslivets katekesbud. Och så skära de i sin ifver att visa sig som opponenter, i sin ifver att vara hvad *Jules Vallès* kallade »refractaire» ända ut i fingerspetsarne, alla konvensansregler öfver en kam, förgätande, att det vid sidan af så mycken tom och falsk anständighet finnes en annan, utan hvilken allt samlif människa och menniska emellan förlorar hvarje behag, hvar skynt af gratie.

Dock den djupare orsaken till, att så många delar af hr Jægers roman beröra läsaren som unken och förskämd luft, är, att det är något brustet hos författaren själf. Men än en har börjat med att *spela* och slutat med att *blifva* cyniker. Man får ingen fast tilltro till en man, som ser så oblygt och smaklöst på de ting, han skildrar, ingen medkänsla för en person, som är oridderlig nog att i en sådan taktlös ton införa och karrikera namngifna, ännu levande personer. Särskildt kan man icke nog allvarligt tillbakavisa det anfall författaren riktat mot Björnson, — alra minst bör väl en vän af reformer på ett sådant *gaminmanér* bedöma en man, som så outtröttligt hela sitt lif igenom kämpat just för framåtskridande inom de flesta af kulturlivets områden. Det hämnar sig att icke besitta mer själslig förfining — och »Kristiania Bohêmen» bär många spår deraf . . . »Wenn

eine Affe in den Spiegel hineinguckt, so kan aus diesen Spiegel kein Apostel heraussehen . . . »

»Kristiania-Bohømen» är ett inlägg för den fria kärleken framställt i form af en lefnadsteckning öfver tvänne unga män, hr kadett Jarmann och hr stenograf Eek, författarens dubbelgångare. Hr Jarmann skjuter sig, sedan han gnotat sig trött på Leoporellos »tusen och en», hr Eek öfverlever sin vän och redigerar i »Fra Kristiania-Bohømen» dennes och sina egna memoarer, dock utstött äfven han ur det goda sällskapet, emedan han på ett möte formulerat samma kärleksteori, som hans vän och han sjelf praktiserat.

Och författaren vill då härmed visa oss, hur den nutida samhällsordningen icke gifver två sådana människor plats att lefva och hur annorlunda stort och sundt många individer skulle utveckla sig under en friare sakernas ordning. Men författaren begår härvidlag ett gundfel, som låter hans sak blifva äfven ur tendensens synpunkt nästan verkningslös. Bärarne af de nya idéerna, hrr Eek och Jarmann, äro för små, deras intressen för ensidigt sensuella — den medkänsla de väcka, förringas af deras obetydlighet, och man drar på munnen åt dem som reformatorer.

Man göre blott i tankarne en jmförelse mellan dessa två lättingar och de två män, som i *Tchernychevsky's* »Hvad är att göra?» skildrats som representanter för likartade tankar, de två vetenskapsmännen »Lopoukhoff och Kirsanow, båda själsligt förnåma personligheter, män som arbeta och uppoffra och därför verkliga på allvar kunna tänka som banbrytare af en ny tid. Hr Jägers två samhällsförnyare taga sin sak lättare, de göra sin egen sjelfviska njutningslust till utgångspunkt för reformerna och i full öfverensstämmelse dermed nämna de ytterst litet om de ekonomiska omhvälfningar, som måste föregå de sociala, predikade — och intet, så vidt jag sett rätt, *icke ett ord om barnen* — nog är sådant minst sagdt underligt af en författare, som tydligen vill gifva sig min af att hafva studerat sin sociologi både praktiskt och filosofiskt. Nej, för hr Jägers monomana uppfattning står blott ett moment klart — och det är njutningen. Han gör det sexuella till lifvets resultat i stället för att göra det till en viktig faktor deri — och märker icke så, att han just derigenom förordar just den sortens »individualistiska moral», han eljes så hårdt fördömer . . .

Estetiskt taget har författaren rätt att benämna sitt arbete »ett monstrum» — med en sådan nerkrossande massa doktrin är en

romans ökonstnärlighet gifven, och intrycket blir icke lättare, därför att ämnet i och för sig vill hafva en pikant anstrykning. De många erotiska scenerna, hvilka äro lika många variationer öfver det franska uttrycket, »le difficile, c'est convenablement déshabiller une femme», äro lika monotona och tråkiga som resonnemangen. Författaren har icke fått någon ton eller doft af sin erotik — intet af en Gautiers rusiga hänförelse, intet af en Sainte Beuve's utsökta qvinlighet, intet af en Maupassants epikureiska lidelsefullhet, intet af en Garborgs breda tokrolighet . . . Det är blott ett känslotomt libertin-lif, författaren förmår skildra, passionens brutalitet, men intet af dess adlande hänförelse eller aningsrika lycka . . . Ingen lyrik och ingen omedelbarhet!

Orättvist vore dock att förneka de många ansatser till god och verkningsfull konst, som mångenstädes hittas i »Kristiania-Bohêmen». Särskildt är hela bokens afslutning, Jarmanns själfmord, skildradt med en energi, en intensiv styrka, som är oändligt gripande. Författaren får med ens något af en verklig skald på dessa ypperliga slutsidor, och det vore väl önskligt, att dessa kapitel räddades undan den glömska, som det öfriga myckna papperet — trots tryckfrihetsåtalet — snart nog måste försjunka i. Bättre ett ensamt lösryckt fragment — låt vara blott en final — der lifvets egen tragik talar, än att dränka en lyckad episod i 600 sidors damm och tråkighet.

Hr Jæger talar så entusiastiskt om »Bohêmen», och han tror nästan, att det är ur den krets af fria, lösgjorda och vagabonderande existenser, som framtidens evangelium skall komma. Bohême-litteraturen måste växa, utropar han — jag tror för min del, att dess vexlande, oroliga verld bättre är egnad att alstra poeter som Murger än samhällsförnyare af det slag, de unga önska. Bohêmen — det är paradoxens, jargonens, invektivets, det ytterliga revolutionsteoretiserandets förlofvade land — och på qvällarne, i kaféernas gasljus, der replikerna dimpa fantastiska och upphetsade genom tobaksröken, vändas institutionerna upp och ned af sjudande hjernor och ansvarlösa tungor . . . Men det är icke den sortens resonnemang, som bringa de nya tidernas idéer närmare de tänkandes medvetanden.

Ännu en gång Svenska Akademien.

Herr Redaktör!

Den lilla uppsatsen »Ett stundande Jubileum», som ni godhetsfullt behagade intaga i senaste häftet af »Dagens Krönika», innehöll en lista under rubrik »De aderton utom svenska akademien.» Om ni ej har något deremot, skulle jag nu vilja anställa några betraktelser öfver hvad »De aderton i svenska akademien» utträttat i afseende på det denna vittra myndighet ålagda *Ordboksarbetet* samt tillika påpeka några få af dess meriter såsom högsta domstol öfver »Snille och Smak».*

Lund i April

Insändaren.

»Dyrbara skatter, sådana som det icke bör tillåtas någon tidens tand att förtära, anförtroddes åt svenska akademien att värda och förkofra: språket, skaldekonsten, vältaligheten, häfdeforskningen, den sista betraktad ej blott såsom vetenskap, men tillika som vitter konst. Det har varit och skall alltid blifva svenska akademiens orubbliga föresats, att icke genom ensidig förkärlek för någon viss del af sin mångfaldiga verkningskrets låta de öfriga träda i skuggan.»

På sin högtidsdag den 20 December 1866 gaf akademien genom sin dåvarande direktör, professor Svedelius, denna för svenska språket löftesrika försäkran. Vi äro öfvertygade om att löftet var ärligt menadt; men hur har det infriats? — Hur har den *orubbliga föresatsen* blifvit förverkligad under de senaste tjugu åren.

Innan vi likväl söka besvara denna fråga vilja vi i korthet tillse, huru den *orubbliga föresatsen* blifvit förverkligad under de föregående åttio åren af akademiens verksamhet,

---

* För dem som äro närmare intresserade af ämnet kunna vi nämna att Svenska akademien och dess ordboksarbete äro grundligt skärskådade i Framtiden för 1869 och 1870 af den välkända signaturen —r.

hvarvid vi hufvudsakligen vilja taga i betraktande den *dyrbaste* af de skatter, akademien haft att vårda, nämligen svenska språket. Visserligen har den rent fosterländska språkforskningen på de senare årtiondena äfven i vårt land gjort glädjande framsteg och många värderika arbeten på detta område hafva blifvit synliga, men utom *Svenska språkets lagar*, hvilket verk, så länge ett svenskt språk finnes, skall stå som en härlig minnesvård öfver författarens lärdom och snille, finnes i hela svenska literaturen ingen sammanhängande framställning, ur hvilken den, som vill lära sig sitt modersmål, kan hemta nödiga kunskaper. Men äfven nämnda arbete är ingalunda nog lättfattligt för den större allmänheten, hvarjemte dess dyrhet för de fleste är ett hinder att kunna draga nytta deraf. Det ojämförligen viktigaste liksom ock det svåraste af svenska akademiens åliggande är därför hennes *ordboksarbete*.

Huru olika man än må döma om konung Gustaf III:e, en god egenskap kan man icke fränkänna honom, en dygd, som ej nog kan värderas, isynnerhet hos en konung, det är hans fosterlandskärlek. Sitt land älskade han, för dess ära glödde han. Liksom de störste bland sina företrädare på svenska tronen insåg han värdet af en sant svensk odling och att grundvalen för en sådan är ett utbildadt svenskt språk. När han stiftade den akademi, på hvilken han slösade så mycken ömhet och om hvilkens verksamhet han gjorde sig så stora förhoppningar, förklarade han, att han ville »upprätta ett Samhälle eller Akademi endast för Svenska språket.» På verkliga språkforskare fans då lika litet som någonsin stort öfverflöd. Johan Ihre, Sveriges största språksnille, samt Jakob Serenius, författare till en på den tiden värderik engelsk-svensk ordbok, voro döda; och den ende svenske språkforskare af någon betydighet, som fans 1786, var författaren till »Svenska språket i tal och skrift» med flera lärda arbeten, Anders af Botin, hvilken också af konungen fick en plats i den nya stiftelsen sig anvisad. De ord, med hvilka han vid inträdet af konungen helsades, äro betecknande för den höge stiftarens åsigt. »På hur mycket sätt», heter det, »förtjenar icke denne ledamot sitt säte i detta samhälle, och hur mycken nytta bör man ej vänta af dess förstånd och lärdom, af honom, säger jag, som redan gjort en så vacker början till det arbete akademien nu ålägges.» Slutorden hafva afseende på Botins ofvannämnda arbete, hvilket således var en hufvudanledning till Botins ledamotskap.

Oaktadt bristen på män med djupare insigter i svenska språket, tyckes dock ordboksarbetet hafva under de första åren bedrifvits med ifver. Konungen visade sig synnerligen angelägen just i denna fråga och satt hela timmar som åhörare vid akademiens öfverläggningar rörande ordboken. Murberg — uppfinnaren af ordet *oafbaselig* — och Adlerbeth sägas hafva inlagt stor förtjenst både medelst samlingar till ordboken och förberedande åtgärder till dess utförande. Dernäst nämnas Kellgren, Stenhammar, Nordin och Sjöberg, såsom de, hvilka lemnat de rikaste bidragen.

Det synes häraf att man till en början gjorde allvar med ordboksfrågan; och ingenting kan bättre bevisa, att man tänkte högt om ordboken än Rosensteins jämte de fleste af ledamöternas redan, vid akademiens stiftelse yttrade öfvertygelse, att författandet af en ordbok aldrig bort lemnas åt ett samfund. Rosenstein gjorde till och med »lifliga föreställningar mot stiftarens beslut i denna del.» *Ledamöterna åtogo sig likväl det ansvarsfulla uppdraget*, och hvarje ny ledamot har sedan otvunget iklädt sig förpligtelsen att egna all uppmärksamhet åt detta företag, hvilket naturligtvis blef allt mer maktpåliggande, i samma mån som behovet af ett sådant verk gjorde sig mera kämbart.

Vid flera tillfällen har akademien i sina handlingar vidrört denna fråga. Det uppgifves att ordboksarbetet äfven på senare tider fortgått med oförminskad ifver. 1853 voro 127,800 språkprof antecknade, för hvilket ändamål icke allenast äldre arbeten, som kunde lemna upplysningar till språkets historia, utan äfven de berömdaste författare från Dalin intill våra dagar blifvit genomgångna. Skada blott, att akademiens andel i äran af detta mödosamma värf visar sig mindre, än mängden förmodar. Det är nämligen känt, att dessa språkprofsamlingar gjorts för en obetydlig penning af akademiens amanuenser eller andra utanför de adertons krets stående personer. Herr K. E. Kindblad lemnar i förordet till en af honom 1854 utgifven skrift: »Förslag till plan för ordbok öfver svenska språket» några ganska märkliga upplysningar angående akademiens förhållande till ordboksarbetet. Efter fyra och ett halft års verksamhet för svenska akademiens räkning anmälde hr K. 1850 sin önskan att dermed upphöra, och öfverlemnade derefter till akademien alla sina samlingar,* innehållande bland annat öfver 64,000 språk-

* Mot värdet af dessa samlingar har för öfrigt en insigtsfull kritiker inlagt en gensaga.

prof. »Svenska akademien», säger författaren, »som för en ringa summa kommit i besittning af mina samlingar, fann kort derefter tiden vara inne att, på grund af de då samlade språkprofs betydliga antal, begära för ordboksarbetets fortsättande ett årligt anslag, till belopp, nära dubbelt mot hvad sammanlagdt mig tilldelats för mitt fleråriga arbete.»

Från akademiens sida har anförts mycket såsom ursäkter för den fördröjda utgifningen af ordboken, och deribland är visserligen åtskilligt, som knappast kan bestridas af någon, som har omdöme. Det har anförts att ett sådant arbete icke är så lätt; att ett samfund icke lämpar sig för utförandet af ett sådant företag; att hos oss på senare tider icke funnits någon språkforskare af första ordningen o. s. v. På ett ställe heter det: »Hade fäderneslandet frambragt en *Johnson* eller *Adelung*, eller hade *Ihre* tillhört vår tid, och akademien hade försummat att tillägna sig ett dylikt snille, för att uppfylla det henne lemnade uppdrag, så hade hon förtjenat det stundom mot henne riktade klander för ordboksarbetets försummelse.» Men härvid kan likväl anmärkas, att om fäderneslandet nu hade en språkforskare af första ordningen, så vore den ordbok, akademien med sin sammansättning kan åstadkomma, temligen umbärlig; och huru skall i vårt land ett språksnille kunna bevisa sig som en *Johnson* o. s. v., utan att det får tillfälle att pröfva sin förmåga, och huru åter skall detta kunna ske med ett språk, hvars ordboksliteratur är så obetydlig som det svenska språkets, öfver hvilket det, enligt hvad som framgår af akademiens egen argumentation, nu är aldeles otänkbart för en ensam, vore han också det största snille i världen, att författa en ordbok af större värde, jämförlig med de bästa öfver de främmande språken. Skulle dessutom ingenting kunna göras för en ordbok af andra än sådana snillen som *Ihre*, och har akademien bland sina representanter för skaldekonsten, värtaligheten och häfdeforskningen endast räknat sådana, som i dessa ämnen varit lika stora, som *Ihre* var i språkforskningen? Vårt fädernesland har haft, och har ännu, språkforskare — språksnillen — om icke af första, så åtminstone af andra ordningen, och genom att *icke* hafva *i tid* tillägnat sig dem, och därför att hon icke gjort något nämnvärdt för att framkalla en språkforskning af grundligare art, har hon »förtjenat det stundom mot henne riktade klander för ordboksverkets försummelse.»

Vi hafva redan nämnt att *Botin* inkallades till ledamot af svenska akademien, hufvudsakligen på grund af sitt arbete

»Svenska språket i tal och skrift». Har akademien sedan dess vid val af ledamöter och på annat sätt ådagalagt den nitälskan för språkets vård, som hon bort och kunnat? Af de 94 män, som tillhört eller tillhöra hennes krets, hafva 2 eller på sin höjd 3 ledamöter valts på grund af djupare insigter i modersmålet och i detta ämne utgifna lärda verk. Hafva då inga andra svenska språkforskare funnits än dessa? Namnen Liljengren, Rietz, Uppström, Säve, Dalin torde icke vara alldeles obekanta, för att icke tala om nu lefvande såsom t. ex. Klemming och Schlyter. Hvad den senare beträffar lär han visserligen sent omsider blifvit erbjuden plats bland de aderton, men be-tackat sig.*

Om vidare inom svenska akademien ända från 1786 den öfvertygelsen varit rådande, att både hennes egenskap af samfund och sjelfva detta samfunds sammansättning och arbetsordning vore hinderliga för utförandet af det allra förnämsta

* Apropos prof. Schlyters nekande att mottaga den erbjudna utmärkelsen påminner jag mig några vers — troligtvis kända af få äfven bland samlare — som med anledning häraf i ett litet koteri Lundastudenter hopgjordes af en sedermera icke alldeles obekant författare. Verserna äro långt ifrån akademiska; men som tillfällighetsprodukt kunna de väl passera. För att icke upptaga allt för stort utrymme citerar jag endast följande.

Sedan det beskrifvits hur akademisterna grälade om hvilken af dem borde skrifva ordboken, sjunger slutligen ett af snillena:

(Melodi: Amanda gångar sig ned i lunden.)

Hvem af oss alla skall hugad blifva
Att färdig ordboken nånsin skrifva?
Nu tid är inne till att tänka på,
En räddningsplanka att kunna få!

Hvarpå ett annat snille glädjefullt utbrister:

I Lund vi ha ju professor Schlyter
Jag röstar för att vi honom snyter,
En ordbok skrifer han uti ett nafs,
Och säkert är, *den* blir intet rafs.

Ett kallelsebref att blifva en af de aderton utfärdas nu,

Men gubben svarade — med förfaran —
Go' herrar, *jag* kan ej ha den äran;
Jag är för gammal och jag är för grå,
Och må ni alla åt fanders gå!

af hennes åligganden, hvarför icke i tid afsäga sig ett arbete, som hon icke trodde sig om att nöjaktigt gå i land med, eller företaga sådana ändringar i sammansättningen och arbetsordningen, som nödvändigheten kräfde? Gustaf III:s stiftelse har i så många andra fall temligen ovärdigt handskats med de af honom gifna stadgarna, att hon icke behöfde i detta göra sig samvete af en något fri tolkning. Vidare nämnes, att akademien från och med Oktober månads början till högtidsdagens förlopp (den 20 December) är oafbrutet sysselsatt med läsning och bedömande af täflingskrifterna, hvilkas antal stundom uppgått till 30, 40 och någon gång ända till 50, nästan alla i bunden stil, men då detta anföres såsom ett af skälen till ordboksarbetets fördröjande, så tro vi, att denna undskyllan icke är så allvarsamt menad. Det kan icke vara möjligt, att man upptager tiden för akademiens språkarlar med att låta dem läsa eller höra allt det versifierade elände, hvarmed akademien uppmuntrat unga fåränga versmakare — enligt hr erkebiskopens tal på akademiens hundraårsfest uppgår antalet af dylika till mer än 2,000! — att öfverhopa henne. Men om så skulle vara, är sannerligen en förändring af nöden, och då uppstår frågan, hvarför en sådan icke långt förut skett.

En annan invändning har också varit den att akademien saknat behöfliga penningetillgångar. Likväl har hon alltifrån stiftelsen haft icke så obetydligt anslag af allmänna medel. Efter en uppsats af en med efterräkningar väl förfaren man, för några år sedan införd i en af våra dagliga tidningar, meddela vi följande siffror.

	Kronor
Åren 1786—91 utbetalades årligen från statskontoret 2,500 rdr specie	60,000
I bidragen 1792—94 ingår arrendet för »avisorne», med hvilka menas Post- och Inrikes Tidningar. Deras årliga afkastning, 1,000 rdr, anslogs till aka- demien, hvarjämte af konungens saköre årligen to- gos 1,500	30,000
Från och med 1795 räknas bidraget i rdr bko, hvadan hela bidraget för detta år är utfördt med 625 specier, nämligen 250 af tidningen och 375 af sakörena. Detta utgör emellertid tillhopa 2,500 rdr bko. Åren 1795—1812 är beloppet oförändradt, hvilket för dessa år gör i kronor	67,500
	Trpt 157,500

Trpt 157,500

Under år 1813 gjordes nytt kontrakt om arrendet för Posttidningen, hvarigenom akademiens inkomst, inräknadt fortfarande 1,500 rdr. bko. af statskontoret, detta år är 3,200 rdr. bko.	4,800
1814—26 utföres inkomsten årligen med 4,000 rdr. bko., enär arrendet för Posttidningen var 2,500 rdr. och statskontorets anslag 1,500 rdr.	78,000

Vid slutet af år 1826 hade akademien genom besparingar och upplupna räntor en behållning af 56,102 rdr. bko eller 84,153 rdr. Ehuru behållningen uppkommit af allmänna medel — arrendet för Posttidningen var ju ock en statens inkomst, som lemnats akademien i stället för reda penningar — så ansåg sig akademien hafva rätt att betrakta denna behållning såsom sin enskilda tillhörighet samt ur följande års räkenskaper, som inlemnats till Kammarrätten, alldeles utesluta densamma. Detta skedde naturligtvis för att förekomma, det statsrevisorerna skulle fästa någon uppmärksamhet vid den stora tillgången, hvilket hade kunnat hafva till följd statsbidragets indragning för några år. Likaså egenmäktigt förfor akademien genom att ur samma räkenskaper utesluta inkomsterna af Post- och Inrikes Tidningar.

För hvardera af åren 1827—57 är i nämnda räkenskaper uppfördt såsom inkomst endast 1,500 rdr. bko från statskontoret, hvarjemte då någon brist uppstått för de löpande utgifterna, det är antecknadt, att denna fyllts med akademiens enskilda medel	45,500
Från och med 1858, då räkningen i riksmünt började, utgår anslaget årligen med 2,250 kr., hvilket till och med 1881 utgör	54,000
samt för åren 1882—1885	9,000

Utom den ej upptagna inkomsten af Posttidningen samt räntorna å behållningen 84,153 kr. vid 1826 års slut har svenska akademien sålunda under de gångna 100 åren af sin tillvaro af statens medel uppburit .....

348,800

Utgifterna voro under äldre tider understöd åt vitterhetsidkare, företrädesvis bland akademiens egna ledamöter. Men genom ett särskildt anslag har akademien sedan längre tid tillbaka befriats från denna utgift. Bland akademiens öfriga utgifter äro löner åt ombudsmannen och åt en amanuens (300 kr.) till sekreterarens biträde, vaktmästare, hyra för bibliotek, utgifter för medaljer och minnespenningar (ärligen omkring 900 till 1,000 kr.) samt för högtidsdagen (omkring 250 kr. hvarje gång).

Men vi komma nu till utgifterna för akademiens ordboksarbete. Första gången en utgift för ordboken förekommer är den 11 September år 1800, då I. Ch. Ditzinger erhöi 2 rdr. 24 sk. bko för renskrifning af bokstafven P. af ordboken, utgörande 46 ark.* Den, som vid denna tid tyckes hafva påskyndat arbetet, är kanslirådet C. G. af Leopold. Ett viktigt förarbete är utan tvifvel den af honom författade »Afhandling om svenska stafsättet», tryckt år 1801 i Akademiens handlingar, första delen från 1796. För förlagsrätten till detta arbete erhöi af Leopold (den 7 April 1801) 600 rdr. specie. Då detsamma emellertid utsattes för en allvarlig granskning, erhöi amanuensen P. A. Wallmark i uppdrag att biträda af Leopold vid försvarets affattande samt fick härför den 6 Juni 1804 i arfvode 50 rdr. rgd.

För det egentliga ordboksarbetet äro för öfrigt följande utgifter gjorda:

	Kronor
Den 11 Februari 1802 erhöi I. D. Flintenberg 50 rdr. bko för samling till bokstafven B af ordboken samt för biträde vid afhandlingen om rättstafning	75
Åren 1808—23 uppbar C. G. af Leopold ärligen 250 rdr. bko. för arbete å ordboken	6,000
Detta arfvode höjdes åren 1824—1829 till 750 rdr. bk.	6,750
Magister C. S. Collnér erhöi 1812—13 för biträde vid ordboksamlingen 200 rdr. bko.	300
Efter denna tid visa räkenskaperna ej någon utgift för ordboken förr än regeringen den 5 Oktober 1853 beviljat ett extra anslag af 1,250 rdr. bko. till ord-bokens utarbetande	1,875

* Icke fullt 7 öre arket! I proportion till tillgångarne ej synnerligen väl afpassad belöning åt hr Ditzinger, som för öfrigt är i literaturhistorien temligen okänd.

Kronor

Riksdagen beviljade för ordboksarbetet 1854	10,000
rdr. bko. att utgå under åren 1854—57 samt ytterligare för åren 1858—72 årligen	3,750 kr., hvilket
tillhoppa utgör	71,250
Dessa utgifter tillhoppa utgöra ett belopp af	<u>86,250</u>

De som med aflöning af dessa anslag sysselsattes vid ordboksarbetet, voro A. F. Dalin, S. A. Hollander, F. A. Dahlgren, C. Schweder, I. E. Rydqvist, L. M. Enberg, E. M. Fries, B. von Beskow och V. E. Öman.

Såsom man finner af dessa siffror har akademien haft att disponera en ganska vacker summa för att vårda och förkofra svenska språket, och man kunde med skäl tro, att ett icke obetydligt utrymme i handlingarna egnats åt språkliga undersökningar. Vi hafva i dessa handlingar — intill 1866 — funnit tre titlar, som häntyda på uppsatsen af språkvetenskapligt innehåll. Den första af dessa är en »Afhandling om svenska stafsättet», hvilken utgör första delen af akademiens handlingar från 1796. Derefter finnes i handlingarna icke ett ord i svensk språkforskning förr än 1837, då i 17:de delen offentliggjordes en af Leopold utarbetad »Undersökning om grunderna till svenska stafsättet, med hänseende till akademiens utgifna Stafningslära, och till fullständigare utveckling af hennes grundsatser» — ett alster så underhålligt, att det för Leopolds literära rykte, och för akademien, varit önskligt att det aldrig sett dagen. Den tredje uppsatsen finnes i 39:de delen och har till titel: »Ljus och Irrsken i Språkets Verld.» Vi behöfva icke säga mer än att författaren är J. E. Rydqvist, och att den följaktligen är af helt annat värde än de båda förut omtalade. Men 1836 utkom *Scensk Språklära, utgifven af Svenska Akademien*, hufvudsakligen utarbetad af Enberg. Arbetet vitnar visserligen om god iakttagelseförmåga, men förråder inga djupare språkstudier. Att akademien sjelf, lika litet som någon annan, anser arbetet motsvara nutidens fordringar, bevisas bäst deraf, att hon icke låtit utgifva ny upplaga, ehuru boken är för längesedan utgången.

En synnerlig uppmärksamhet förtjenar akademiens sätt att framställa *prisämnen*. Under det en mängd ämnen uppgifvits i estetik och historia, hvarvid lemnats fritt val, liksom i skaldekonsten, har *ända från akademiens stiftelse icke mer än ett ämne framställts i språkforskning, och om fritt val har här*

aldrig varit fråga. Huruvida »den orubbliga föresatsen, att icke genom ensidig förkärlek för någon viss del af sin mångsidiga verkningskrets låta de öfriga träda i skuggan», här vid lag blifvit följd, torde med skäl kunna betvivlas.

Sedan vi nu undersökt hvad svenska akademien uträttat till svenska språkets fromma intill 1866, då hon genom professor Svedelius gaf den försäkran, hvarmed denna uppsats inleddes, vilja vi äfven tillse hur löftet efter denna tid infriats.

Den enda synliga frukten af akademiens orubbliga föresats samt af de betydliga belopp hon uppburit för ordboksarbetet är, såsom vi veta, att 1871 bokstafven *A* — hufvudsakligen utarbetad af C. A. Hagberg samt utgifven af F. A. Dahlgren och som, för att vara resultatet af ett ättiofemårigt arbete, lemnar väl mycket öfrigt att önska — utkom samt en tid derefter en kort ordlista. (Om man så vill kunde man äfven hit räkna »Kritisk ordbok öfver svenska växtnamnen» af Elias Fries, ehuru detta arbete icke har något att göra med akademiens verksamhet som korporation). Riksdagens revisorer 1871 ansågo dock att arbetet skred väl långsamt framåt, helst akademien i företalet till *A* uttryckligen frånsagt sig skyldigheten att ock säga *B*, hvadan 1872 års riksdag genom en skrivelse till regeringen anhöll om en utredning vidkommande arbetsättet m. m. dylikt, som kunde lemna upplysning om det långsamma och dyra arbetet. Akademien å sin sida ville ej låta någon utanför stående intränga i sina hemligheter — såvida de ej nu yppas i den af professor G. Ljunggren utgifna Svenska akademiens historia från 1786—1886 — utan, för att komma ifrån hvarje efterräkning, afsade hon sig 1872 det årliga anslaget 3,750 kr. för ordboksarbetet.

Men såsom vi ofvan påpekat förfogar svenska akademien öfver icke obetydliga tillgångar, dels genom den omtalade behållningen från 1826 af 84,153 kr., dels genom inkomsten af Posttidningen, som enligt uppgift af statsrevisorerna på sista tiden tillfört akademien en årlig inkomst af 10,000 kr., hvarförutom akademien af statsverket åtnjuter ett årligt anslag af 2,250 kr., samt 6,000 kr. till fördelning bland vittra författare. I förbigående sagdt har denna fördelning mer än en gång hos allmänheten väckt mycket blandade känslor. Såsom vi ofvan antydtt är det akademiens pligt att för riksdagens revisorer redogöra för dessa inkomsters användning. Med de medel, öfver hvilka akademien förfogar, borde den nu kunna förvärfva sig krafter — låt vara utom akademien — som bringade det

hundraåriga arbetet till fullbordan. Akademien har också på sin hundraårsfest genom sin direktör, hr erkebiskopen Sundberg, uttalat den förhoppning, att hon i ej aflägsen framtid skall kunna lemna den så mycket efterlängtrade ordboken färdig i allmänhetens hand. Vi taga fasta på detta yttrande; ty ehuru det förklaras att akademiens bemödanden aldrig lemnat ur sigte det höga mål som för dem blifvit satt, kan man icke gerna afhålla sig från den tanken, att akademien bra länge nöjt sig med att hafva det höga målet »i sigte», men icke tagit många steg för att närma sig eller uppnå detsamma. Men det gamla uttrycket är känt, *reculer pour mieux sauter* och en vacker dag öfverraskar nog akademien allmänheten med ett jättesprång — måtte det icke i ordets egentliga mening blifva ett *saltomortale* — från A till Ö. Eja, vore vi der! — »Det var likväl ej på den egentliga språkforskningens område», heter det vidare i hr direktörens tal, »som akademien egentligen skulle, eller ens kunde skörda sina lagrar, utan det var på den konstnärliga språkbehandlings, på vitterhetens fält, och det torde svårligen kunna uppvisas något af betydenhet på detta område, hvori icke akademien på ett eller annat sätt haft del.»

I den ur Snällposten för den 14 Juni 1849 hemtade artikel, hvarmed vi avslutade vår uppsats »Ett stundande Jubileum», yttrar författaren: »Har vår vitterhet gått fram, så har det skett icke *medelst* utan *trots* akademien. Akademien har spelat en tacklös vägvisarroll och ej en gång dess egna koryféer hafva alltid följt den anvisade stråten. Ytterligare tillhör det akademien att gifva skaldedopet och utfärda dopattest.»

När man genomläser de långa listorna på personer, hvilka rönt bevis på akademiens uppmärksamhet, kan man icke förneka att hon sträckt sin välvilja ganska långt, då det nämligen gäller poesien och, i synnerhet, under de första åren, en så kallad vältalighets idkare. Man genomläse en förteckning öfver författare, hvilkas arbeten af akademien erhållit pris, och man skall förvånas öfver mängden af snillen som segrat i en olympisk täflan inför landets högsta arcopag. I vår föregående uppsats intogo vi ett *Florilegium Succano-academicum* äfvensom några mindre smickrande omdömen om svenska akademiens verksamhet. Många ytterligare prof kunde anföras på att skaldedopen och dopsedlarna icke alltid varit berättigade — härom året prisbelöntes t. ex. ett skaldestycke, der det bland andra vackra saker säges:

»Åter bjellrorna skalla
Gläd som en silfverbasun —»

Hvad menas med att bjellror skalla som en basun? — men vi vilja inskränka oss till att anföra några utdrag ur en recension öfver »Visby fall, episk-romantisk dikt i tio sånger». Prisbelönt af svenska akademien 1871. Jemte en samling mindre dikter. Recensionen är intagen i Svensk Tidskrift för literatur, politik och ekonomi utgifven af Hans Forssell, 1872, Sjetta häftet, och undertecknad H. F.

Akademien hade genom sin direktör om nyssnämnda stycke yttrat, att den i detsamma »funnit förtjensten af en med reda ordnad plananläggning, af berättelsens underhållande liflighet, och af dess öfverhufvud lyckliga, stundom yppiga enskildheter.» Sedan recensenten med sin kända och erkända kritiska förmåga framlagt en mängd citat och redogjort för diktens plan, säger han: »Oss synes den vara så »ordnad», att den ej är någon plan alls. Af enskildheter hafva vi meddelat några, som ej torde kunna kallas lyckliga, och kunna vi för öfrigt ej annat än bedja läsaren sjelf förvissa sig om förhållandet, då vi påstå, att lyckliga eller yppiga enskildheter i allmänhet ej stå att upptäcka. Då vi vidare anse oss böra fälla det omdömet, att hela dikten är mer än vanligt tråkig, matt och torr, att der ej förnimmes en enda fläkt af poetisk ingifvelse m. m. d., så äro vi också inne på det område, der ingenting kan bevisas. Men om vi skulle få någon del af dem, som intressera sig för svensk vitterhet, att instämma i detta omdöme. då tro vi, att dessa med oss skola beklaga, det akademien åt en dylik produkt gifvit en dylik utmärkelse. Om akademien allt mer och mer saknar tillfällen att prisbelöna utmärkta vittra förtjenster — hvilket kan bero antingen derpå att dessa på senaste tiden blifvit sällsynta, eller derpå, att de som finnas, ej söka sin lager på denna väg, — så är detta ett obehag af ej mindre vikt. Det kan möjligen medföra, att svenska akademien, — i synnerhet nu, då hon i officiellt utlåtande förklarar sig sjelf inkompetent att syssla med svenska språket och afsagt sig all befattning med ordboks företaget —, icke blir något annat än ett af Sveriges förnämligaste ordenssamfund, som genom sitt »En af de aderton i Sv. Akad.» ännu förlänar en viss glans åt sina ledamöter. En och annan verksamhetsyttring har hon dessutom ännu sig förbehållen: Hon disponerar ju t. ex. ett af organen i den svenska pressen, hvilket under sådan ledning, som detta samfund kan bestå, bör hafva

ett stort inflytande, och staten har också några gånger åt henne öfverlemnat mer eller mindre viktiga förtroendeuppdrag. Men om akademien vill, för att utveckla sin verksamhet och hålla sig uppe såsom vitter domstol, taga sig för att prisbelöna dikter, hvilka stå långt nedom den vittra förtjenstens medelhöjd, så kan det hända, att den, rakt i strid med sin store stiftares mening, bidrager att sänka denna niveau, och sådant kan ej för Sveriges vitterhet vara helsosamt. Nu har akademien ställt »Visby fall» under samma kategori som Nyboms »Aminas Sång», C. Kullbergs »Sonnetter till Julia», Nybloms »Arion», C. G. Strandbergs »Birger Jarl», Böttigers »Gustaf Adolf vid Lützen», F. A. Dahlgrens »Sappho på Leukas», Grafströms »Sångens framtid», Silfverstolpes »Sadis Syn» — att icke nämna Stagnelii »Sång till qvinnorna i Norden» och Runebergs »Grafven i Perrho». Vi bedja läsaren och särskildt de af dessa författare, som nu sitta i sv. akademien, att jämföra här nämnda stycken med det föreliggande, och fråga, om de ej gifva oss rätt deruti, att det »andra prisets» måttstock år 1871 måtte hafva undergått någon förändring, ja t. o. m. så betydlig, att den ej mera kan kännas igen.»

»Vill man hafva ett åskådligt bevis derpå, skrifer ytterligare hr H. F. — att akademiens vitsord, om det gifves i oträngdt mål, kan verka till vitterhetens och vitterhetsidkarnes skada, så finnes det tillräckligt af sådana i de »mindre dikter», som den nu prisbelönte författaren funnit sig oförhindrad eller uppmuntrad att bjuda oss som bihang till hufvuddikterna. Ty det är för litet att säga det dessa dikter äro svaga. — Om svenska akademien till någon del har dessa små dikters utgifvande på sitt samvete, är det mer än nog för ett helt år, och en varning för det kommande.»

Vi hafva lagt särskildt märke till denna recension, emedan den i många fall mycket väl kan tillämpas på andra af sv. akad. prisbelönda snillefoster.

Vi nämde Svenska Akademiens historia af professor G. Ljunggren. Tvifvelsutän har han deri intagit den fortsättning af skildringen af svenska akademiens ledamöter, som han i Snällposten utlofvade. Är fortsättningen hållen i samma godlynt satiriska stil som början, måtte den vara särdeles roande — isynnerhet för akademiens egna ledamöter — och vi lofva oss ett stort nöje af densamma. Då detta nedskrifves har den ännu ej kommit till Lund.

Vid Svenska Akademiens hundraåra
minneshögtid.

Poetiskt nattstycke
af
Scævola den andre.*

Jag stod på Skeppsbrön under kungaborgen,
När dagens oro ändtligt somnad var,
Och öde lågo gatorna och torgen,
I slottets fönster såg jag landets far.
Det låg ett uttryck i de franska dragen,
Som när man dansat på en Oskarsbal,
Och trötthet fans der, men jemväl behagen,
En segerkrans — men som från Norge tagen —
En blick, till hälften stolt, till hälften litet skral.

Förunderliga makt monarken äger!
Se anden färdig så till strid som vers,
Gestalten oss sin hjeltesaga säger,
Fast böjd inunder apanagets pers.
Ja, slik han kom från simulakerstriden,
Men slik han var ock, när han göt sin själ
Bland folket in vid baninvigningsfriden
Ty store andar ge sin form åt tiden,
Och OSKARS tidevarf bär OSKARS drag jemväl.

---

* *Esaias Redivivus* eller *den falske Smerdes*, hade förf., kanske icke aldeles utan skäl, kunnat kalla sig, men eftersom denna signatur möjligen skulle förefalla anspråksfull, har han gjort liksom *H. B. Palmær*, då denne i sina bref om Svenska akademien uppträdde under namnet *Nils Nilsson Nyberg*. Hvem Scævola egentligen är, torde för öfrigt för kommande forskare kunna bli ett lika aptitligt Eris-äpple som demaskeringen af salig »Nils Nyberg» i Polyfem, hvilken i likhet med Scævola lyckades att, åtminstone till en del, bibehålla sitt inkognito äfven inför tidskriftens redaktion. Blott så mycket kan f. n. yppas, att äfven den poetiske Scævola emellanåt synes ha vandrat under Lundagårdens kronor.

Min barndom föll uti hans kronprinsstunder,
 Jag mins den tiden, hur den är mig kär
 Med sin förhoppning, sina Bjurstensunder
 Och allt det nya lif, som qväfdes der.
 Det var som våren, när hans värma droppar
 Ur blånad sky och löser vinterns tvång:
 Då leka djur, då dikta skaldeknoppar,
 Och hvarje hjerna spränger sina proppar
 Och qväder gladt — tant bien que mal — sin sång.

De gamle juvenaler hade somnat
 Vid bankopunsch från vigilansens dar,
 Som allt försökt och ingenting fullkomnat,
 När kungason studentens like var.
 Hvad Norden evigt vill, en kung, som känner
 Sin värdighet, stod åter fram i glans
 Och det vardt ordnar ibland frie männer,
 Vårt riddarhus fick nya ämnessvenner,
 Och EMIL JONAS fick sin *literis* med glans.

I sorgdok furstmodern satt på tronen,
 Och spiran var en psalmbok: med hvar stund
 Det växte nya tempel i nationen
 Och nya prester, fast på »nådig» grund.
 Vår gamla dröm om bragder och om ära
 Förflyttades till bönhusdiger trakt,
 Der BERG och BESKOV sina kronor bära
 Och LINDSTRÖMS gossar ljus och seder lära —,
 Och NORRBY skar sitt skägg och SCHEELE blef en makt.

Den svenska äran bröt sig nya banor
 I tankens länder: herr professor FRIES
 Stod segersäll bland sina blomsterfanor
 Och höll små qvicka tal på eget vis.
 GYLDÉN beräknar listigt himlafärden
 För månens skifva, för planetens rand,
 Och CLEVE skedar skapelsen i härden,
 Och NORDENSKIÖLD ger ny kontur åt verlden,
 Och häfdernas mystér ransakar HAMMARSTRAND.

Och här, der Mälarn gjuts i Östervågor
 Och Hasselbacken lifvets centrum är,
 Hvad gaskigt lif emellan stora frågor,
 Hvad nya barnhus mellan öde skär!
 Det språk, hvars toner ligga midtemellan
 Hvad Danmark vekt, hvad Norge klangfullt har,
 Ett bortskämdt barn, som kom i samqväm sällan,
 Steg fram och speglade sin bild i källan
 Och häpnade att se en sådan dromedar.

Och då sjöng TAMMELIN, en mäktig ande,
 Fast stundom rimfrost på hans vingar låg.
 Ack, klippor finnas, der vi alla strande
 Och äfven dikten har sin frusna våg.
 Men stark var bågen, som den ädle spände,
 Och pennan stark, fast efter glitter snål,
 Och all den längtan Filip djupast kände
 Till akademiens guldmedaljselände
 Steg fram och gret på Sveriges gamla modersmål.

Bredvid hans sida, drömmande och stilla,
 Satt EVERS, band på rosor utan tagg
 Och diktade om Kristian, inte illa,
 En dikt, som borde ha belönts med dagg.
 Den pjesen är en dröm från ungdomsåren,
 En gång af hvarje skolgosshjerta drömd,
 En pjes så ljuf som Hedbergs sist på våren,
 Fast kanske ännu mera himlaboren,
 Öm, enkel, barnsligt ren — och därför är den glömd.

Gif plats, gif plats, CARL RUPERT NYBLOM nalkas,
 Och sången svärmar kring hans skaldemund.
 Hör hur han skämtar, se hur gladt han skalkas
 Som för bland nymferna på Hagalund. —
 Men »Blomstertoddys» fröjd är ej i kannan,
 Ej i de tolkningar, han kring sig strött;
 Hans druckna öga söker än en annan,
 Och märk S. H. T. draget öfver pannan,
 Ett Fyriskt sångardrag, som många nachspiel födt.

I Flustrets almar, susen vänligt öfver
 Den gladaste estet, som Norden bar!
 Det fins en tid, som dessa toner söfver,
 Men intet land, som deras like har.
 En sång, som växer vild, men likväl ansad,
 Ger konstens prägel fan, men bär dess tvång,
 I graf-vers munter och i sup-vers sansad,
 En »Tratt»-cancan på gillesalen dansad
 Med Grahl och Lagerbring och Arpi på en gång.

Dernäst hör SUNDBERG, hör hans stämband knarra
 På Rikssal'n redan, domen förestår!
 Den nya tidens stackars andar darra,
 När seklets midnattsklocka tolfvan slår.
 Brutalt, prelatiskt ljuda hämnarorden
 Mot dem, som stört *de sextons* harmoni,
 Och han, som fordom svor vid priffeborden,
 Är till den väldige bestraffar'n vorden,
 Af råheten: du hör hans egen deruti.

Men som en sommarqväll bland blomdoftsängar,
 Der himlen gjuter serladäfven tår,
 Och skalden himltonad lyra strängar
 I elfvotrådada aftonringars spår,
 Der silfverskira från de alvarsunga,
 De vemodsglada eolstonerna
 I rytmer stiga, stilla, sorgfröjdstunga
 Och alla hoppomhöljda foglar sjunga
 Ljuskransadt sitt »från Bethlehem till Golgata:»

Så är det i din sång, o eolsharpa,
 Der Skandiens himmel svänger kring idén;
 Och ännu mer i de kritiker skarpa,
 Dem du har frambragt, ädle AF WIRSÉN.
 Hvad solglans kring kung Henriks älskogsstunder
 Hur skarpt på Strindbergs otukt ned du slår,
 Och Ibsen, diktens afgrundshemska under,
 Och Björnson med hans agitatorsfunder
 Du drabbar dem — och jag, jag skäms, att du är vår.

Och ODHNER, som af våra stora minnen
 Oss än en ren och himmelsk urbild ger,
 Sen hans historia tjusat våra sinnen,
 Hvad ha vi andra här att göra mer?
 Hur rosenfärgas häfden i hans händer,
 Hur blir ej Gustaf Adolf till en gud?
 Ack, i mitt öra, hvart jag också länder
 Den diktens grundton ständigt återvänder
 Ett tvifvelaktigt, ack, men älskadt barndomsljud.

Dock — vi ej nöjas med ideologer
 Och evig blomdoft uti rymder blå,
 Akademien vill ock gynäkologer,
 Som faktiska förhållanden förstå;
 Det ANDERSONSKA snillet mången bana
 Har röjt, som varit obevekligt stängd.
 Att släppa fram de unga var hans vana,
 Hvad gör det då, om ingen alls kan ana,
 När eller hvar han uti vers var slängd?

Panegyriken flyttade till Norden
 Med LJUNGGRENS högtidstal, så nära slägt
 Med Rom, om ej till anden så till orden,
 Och tjuste åter i Lundensisk drägt.
 Och HAMILTON, så hög som han till sinnes,
 Så klassisk, bandet uti sångens krans,
 Fast icke sjelf en sångare, — hvar finnes
 Den svenske skald, som ej med tårar minnes
 En själ så ljus, så ren, så faderlig som hans?

Och han, som slöt den långa sångarraden
 Och stödd på enpåk gick och sörjde den
 Med Karl den tolfte stöflar ikring vaden,
 Behagens, skämtets, tankens, Eddans vän;
 Han, lagerkrönt i folkhögskolans gille,
 Som Aftonbladet redigerade,
 Ej främst som skald, än mindre främst som snille,
 Som ville dumt och kunde, hvad han ville,
 Den patriotiske PER AUGUST GÖDECKE.

De gamla lyrorna ha icke tystnat,
 Fast mången tycker, att de klingat skralt.
 Om ock till andra toner vi ha lyssnat,
 Får OSKARS sångarskola bra betaldt.
 Postgumman fram för hvarje afton träder,
 »Vårt land» på Zions murar vakten har;
 Naturen städse ömsar slitna kläder,
 Men ett står ändå qvar i alla väder
 Som skaldens gudalön: hans dryga honorar.

Det låg en tjocka öfver OSKARS dagar,
 Fanatiskt hohenzollersk, om du vill,
 Men stjernor föllo der, och, hur du klagar,
 Hvar stodo vi, om de ej varit till?
 All bildning är dock ofri ganska mycket,
 Och med KARL JOHAN blef det franska svenskt;
 Men OSKAR bröt det utländska förtrycket
 Och gaf oss det Bismarckianska tycket,
 Och hvad förlegadt var, blef därför fosterländskt.

I bleke skuggor utaf höge fäder,
 En krans jag lägger på ert stoft i dag.
 En efter annan af er säkert träder
 Dit upp bland molnen efter slutad dag.
 Der kan I sitta och se ned till Norden
 Och jemra öfver hvad som diktas der,
 Och strofvis om hvarannan sätta orden
 Till tandagnisslan om den fosterjorden,
 Som *har* förgätit er — och därför är oss kär.

D. 5 April 1886.

Svensktakademiskt aprilnarri.

(P. A. Gödecke fecit.)

Vår korrespondent i Lund hade, då han skref sin uppsats, ännu icke haft tillfälle att se professor Ljunggrens arbete öfver Svenska akademien. Studiet deraf har naturligtvis red. af Dag. Krönika sedan dess medhunnit, och vi kunna icke annat än uttala vår beundran öfver den tåliga omsorg, hvarmed förf. fördjupat sig i den outhärligt enförmiga och för en man med hans begåfning säkert pinsamt ledsamma sysselsättningen att excerpera akademiens protokoll och sida efter sida redogöra för alla möjliga bagateller. Emellertid innehåller onekligen historiken också åtskilliga intressanta uppgifter, bland hvilka vi här tänka att fästa uppmärksamheten åtminstone på *en*. Beskowska resestipendiet (utgående med två års ränta på 20,000 kr.) skall enligt sid. 372, andra delen af prof. Ljunggrens arbete, tilldelas »*en förtjent, obemedlad vitterhetsidkare, helst någon sådan som vunnit akademiens pris eller det kongliga priset*. Redan sid. 373, nämnda arbete, mötes man af den öfverraskande upplysningen, att det Beskowska resestipendiet bortgafs i mars 1885 till rektorn dr P. A. Gödecke. Om de *pris* han vunnit, sväfva vi för vår ringa del i okunnighet, och icke heller professor Ljunggren har något härom att upplysa, men enligt hvad sunda förnuftet säger, oss kan den väl aflönade seminariektorn i Vexjö icke betraktas som *obemedlad vitterhetsidkare*. I tidningen »Vårt land» har hr Gödecke i dessa dagar publicerat några resebref, i hvilka han framställer sina åsikter som källarkund.

»Vi spise» — skriver hr Gödecke från Berlin till »Vårt land» för den 12 sisl. april — »flere gånger middag för mycket billigt pris (1 mark 50 pf.) hos Helms vid Schlossfreiheit, i den lilla paviljongen af färgadt tegel vid den mindre slottsbron. I allmänhet påminna rätterna mer om det tyska borgerliga köket än om den finare, men också mindre närande franska matlagningen. Här i Dresden hafva vi träffat på en liknande, något mindre elegant, men med fullt lika god matlagning utrustad restaurant vid Sidonienstrasse, d. v. s. i stadens bästa del, der vi, dock med abonnement för några dagar i sender, spisa middag med tre rätter mat samt kaffe (detta senare genom utbyte mot soppan), för det förvånande billiga priset af en mark pro persona».

I Berlin besökte hr rektorn dessutom med förkärlek s. k. mjölkmagasin, der han intog sin lilla måltid, men undantagsvis förirrade han sig äfven på bättre restauranter, der han dock icke tröfdes. Det heter nämligen i brefvet för 12 april:

»Vi hafva äfven spisat i sådana och känna dem väl. Köket är franskt och utsökt godt, men har en liten olägenhet, nemligen att man ej känner sig mätt mer än högst ett par timmar efter bordet.»

Hvem skulle väl kunnat tro en »obemedlad vitterhetsidkare» vara, med respekt till sägandes, en sådan *Vielfras*, att han vill känna sig *mätt* mer än ett par timmar efter slutad måltid. De flesta andra människor torde vara belåtna, att få så pass mycket att äta, att de känna sig mätta när de stiga upp från bordet. Vi ha emellertid alls ingenting emot, om det skulle lyckas hr G. att för sina 1,50 eller 1 mark pro persona — hvilket tyckes vara hans hägrande önskningsmål — få så mycket till lifs, att han känner sig mätt hela eftermiddagen, men vi önska hjertligen att Gud måtte upplysa hans förstånd, så att han icke — genom offentliggörande af sina matfunderingar — alltför mycket blamerar de fördomsfria verkställarne af v. Beskows testamente. Förf. är ju nämligen icke utsänd af svensk-norska Ganymedföreningen utan af det samfund, hvars »smak» plägar ställas i samband med vitterheten, men icke med köket.